

DE WIELEWAAL

maandblad
jaargang 48
december 1982

DE WIELEWAAL

maandblad voor vogel- en natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, Prof. Dr. U. LIBBRECHT, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE.

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03 / 480 47 32)
P. HERROELEN, ondervoorzitter en afgevaardigde Brabant, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03 / 645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Leden:

J. DHOLLANDER, afgevaardigde Oost-Vlaanderen, Bergstraat 25, 2780 St. Gillis-Waas
W. VAN SPAENDONK, afgevaardigde Antwerpen, Zevenbergen 50, 2500 Lier.
R. DEBRUYNE, afgevaardigde West-Vlaanderen, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen
E. WELLENS, afgevaardigde Limburg, Statiestraat 89, 3900 Lommel.
W. ROGGEMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst
R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek

Afgevaardigden Wielewaaljongeren:

J. ROYEAERD, St. Hubertstraat 277, 9800 Deinze
P. DELVAUX, Gierlesteenweg 351, 2300 Turnhout
A. VERBOVEN, Gestelsedijk 98, 3900 Lommel

Technisch Adviseur voor de Natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 400 F. Andere landen: 500 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52.

Trek van dagroofvogels *Falconiformes* in de omgeving van Mol tijdens het najaar 1981

door Dirk Draulans, Mark Smets en Leopold van Gils

Over de najaarstrek van dagroofvogels (*Falconiformes*) in West-Europa zijn tot dusver verrassend weinig gegevens gepubliceerd. Op enkele punten waar sterke stuwning optreedt, zoals bij de zeeëngtes van Falsterbo (Rudebeck, 1950) en Gibraltar (Evans, Lackbury, 1973; Finlayson *et al.*, 1976) en langs bergpassen in de Alpen (Thiollay, 1966; 1967a; 1967b) en de Pyreneeën (Lack, 1953; Tangy Le Gac, 1981), is de trek reeds grondig bestudeerd. Op andere plaatsen echter zijn er, voor zover wij weten, nog slechts weinig gedetailleerde tellingen gedaan.

Schaarse studies zijn voorhanden uit onder andere Denemarken (Christensen, Sorensen, 1961), Nederland (o.a. Bijlsma, 1976; Beemster, Hofstee, 1977) en West-Duitsland (o.a. Bezzel, 1968; Gatter, 1972).

In België is er tot nu toe nog steeds geen enkele ernstige studie van de najaarstrek van roofvogels ondernomen, en de fragmentaire gegevens die gepubliceerd werden (o.a. De Waele, 1977; Bekaert, 1978; meldingen in diverse avifauna's) suggereren dat roofvogeltrek in ons land weinig belangrijk zou zijn. Uit een vergelijkende analyse van ringresultaten van roofvogels uit verschillende landen in Europa (Glutz von Blotzheim *et al.*, 1971) blijkt anderzijds toch wel dat voor sommige soorten de doortrek in België intenser moet zijn dan algemeen wordt aangenomen. Een globale behandeling van roofvogelwaarnemingen uit Vlaanderen in het najaar van 1980 (Geers *et al.*,

1981) wijst er inderdaad op dat roofvogeltrek in ons land op zijn minst voor enkele soorten veel meer uitgesproken is dan tot dusver uit de literatuur blijkt.

Om te trachten iets meer klaarheid terzake te brengen werden in het najaar van 1981 zo veel mogelijk waarnemingen van trekkende roofvogels verzameld in de omgeving van Mol, een gebied dat wel gekend is om zijn roofvogels (*cf.* Smets, Matthé, 1979; Leestmans, Paulussen, 1979). Dit verslag behandelt de verkregen resultaten en geeft aldus een algemene indruk van de intensiteit van roofvogeltrek over een beperkt Belgisch gebied.

METHODEN

Nauwkeurige richtlijnen voor roofvogeltrektellingen werden besproken door o.a. Bijlsma (1976; 1980) en Thiollay (1966). In ons geval werden geen concrete afspraken gemaakt betreffende de datum en duur van de tellingen. Er werd slechts besloten zoveel mogelijk gegevens te verzamelen en elke teller handelde hierin naar eigen goeddunken en kunnen. Tabel 1 geeft een overzicht van de dagen waarop waarnemingen van roofvogeltrek werden verricht op de vier verschillende posten. Gegevens werden verzameld vanaf begin augustus tot eind december. Meestal werd éénmaal per week een systematische telling ondernomen tijdens dewelke de

	AUGUSTUS				SEPTEMBER				OKTOBER				NOVEMBER				DECEMBER			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Systematische teldagen																				
Tikkebroeken									1	3	5	1		1						
Zandputten														1	2	1				
Zeven-Heerlijkhedenheide			1	1	1	2	1		2	7	4	4	5	1						
Cartierheide									2	1	2	3								
Totaal	0	1	1	1	2	1	0	2	10	8	11	9	3	3	1	0	0	0	0	0
Onsystematische teldagen																				
Tikkebroeken	1			2	2	2	1		1		3	1	2							
Zandputten		1		1	1	1		1	1	1	4	1	3	1		1	2	2	1	
Zeven-Heerlijkhedenheide	1	1	1	1		2	3	2								1			1	
Cartierheide																				
Totaal	2	2	1	4	0	5	6	3	1	2	1	7	2	5	1	0	1	3	2	2
Totaal aantal teldagen	2	3	2	5	2	6	6	5	11	10	12	16	5	8	2	0	1	3	2	2

Tabel 1: verdeling van systematische en onsystematische teldagen op de vier waarnemingsposten tijdens roofvogeltrektellingen in de omgeving van Mol in het najaar van 1981.

aandacht speciaal toegespitst werd op overtrekkende roofvogels. De verschillende telposten samen werden gedurende 327 uren bemand. In oktober werd er wel op een groter aantal dagen systematisch geteld. Gedurende de gehele periode werden tevens veel onsystematische trekwaarnemingen verricht tijdens bijvoorbeeld werkuren, beheerswerken in reservaten of andere ornithologische activiteiten. Globaal kan gesteld worden dat vanaf half september tot half november redelijk regelmatig werd geteld en gedurende de periodes hiervoor en hierna eerder onregelmatig. Het uiteindelijke telschema zal zeker zijn invloed gehad hebben op de resultaten voor sommige soorten en een bijzonder kritische instelling bij het doornemen van de gegevens dient dus in acht genomen.

Er werd ook niet steeds gedurende de hele dag geteld (Tabel 2), zodat er eveneens moet worden rekening gehouden met verschillen in telintensiteit tijdens de dag. In het bijzonder moet er op gewezen worden dat sommige dagen, wanneer weinig of geen roofvogeltrekwaarnemingen gedaan werden, de telling reeds 's middags of in de loop van de namiddag werd stopgezet, terwijl anderzijds op dagen met veel trek de hele dag door werd geteld. Het gevolg hiervan is uiteraard een potentiële overschatting van de intensiteit van roofvogeltrek in de namiddag.

Er werd verder ook verondersteld dat de drie tellers ongeveer evenveel ervaring hadden met het roofvogel-kijken. Meestal werd alleen geteld op de verschillende punten, soms echter met één of meerdere medewaarnemers, wat op zijn beurt de resultaten kan beïnvloeden hebben.

Tijdens het tellen werd zo regelmatig mogelijk de lucht boven de waarnemer afgespeurd in een nauwkeurig afgelijnd gebied en met het blote oog. Ook boven de horizon werden geregeld waarnemingen verricht. Eénmaal een roofvogel

opgemerkt, werd deze meestal met een verrekijker bekeken en, indien mogelijk, gedetermineerd. De soort werd genoteerd, evenals uur en minuut van waarneming, richting van trek, vliegwijze, geschatte vlieghoogte en eventueel andere interessante aspecten van trekgedrag. Er moet wel opgemerkt worden dat deze laatste gegevens niet altijd werden verzameld. De gebruikte tijdsmeldingen zijn allen in wintertijd uitgedrukt. Weersomstandigheden werden steeds tijdens de tellingen zelf geregistreerd.

Voor de verwerking van de gegevens werd vertrokken van een basistabel, waarin alle noodzakelijke elementen werden opgenomen. Er werd getracht zo veel mogelijk rekening te houden met de hoger besproken afwijkingen in telfrequentie en telmodaliteiten. Wat betreft de verwerking werd een onderscheid gemaakt tussen soorten die het hele jaar ter plekke aanwezig zijn en soorten die hetzij zomer-, hetzij wintergast zijn. Van de eerste werden enkel de doelgerichte trekwaarnemingen gebruikt, van de andere ook de fenologische gegevens. In de gedetailleerde uitwerking van de resultaten werd enkel met de systematische waarnemingen rekening gehouden, maar voor meer algemene besprekingen werden alle gegevens gebruikt. De soorten werden gerangschikt in volgorde van belangrijkheid van doortrek. Enkel de drie talrijkste trekkers werden uitvoerig besproken, daar de schaarse gegevens van de andere soorten geen relevante verwerking toelieten. Tenslotte moet nog vermeld worden dat bij de definitieve presentatie dikwijls het voorbeeld van Bijlsma (1976) werd gevolgd.

TELGEBIED

Het telgebied was gesitueerd in de omgeving van Mol, op de grens van de provincies Antwerpen en Limburg, en deels ook op Nederlands grond-

	AUGUSTUS				SEPTEMBER				OKTOBER				NOVEMBER			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Uur van de dag																
8									3	9	7	7	5	4	3	1
9				1	1	1	1		3	9	7	7	6	3	3	1
10			1	1	1	1	1		3	9	7	8	7	3	3	1
11			1	1	1	1	1		3	8	7	8	8	3	4	1
12			1	1	1	1	1		3	8	5	5	6	3	4	1
13			1	1	1	2	1		3	7	3	6	6	3	3	1
14			1		1	1			2	5	2	5	5	2	3	
15			1			1			2	3	2	2	5	2	3	
16			1			1			3	1	2	4	2	2		
17						1			2		2		1	2		
18														2		
Totaal aantal teluren	0	7	5	5	10	5	0	22	63	41	52	52	26	32	6	

Tabel 2: verdeling van het aantal teluren in de loop van de dag tijdens roofvogeltrektellingen te Mol in het najaar van 1981.

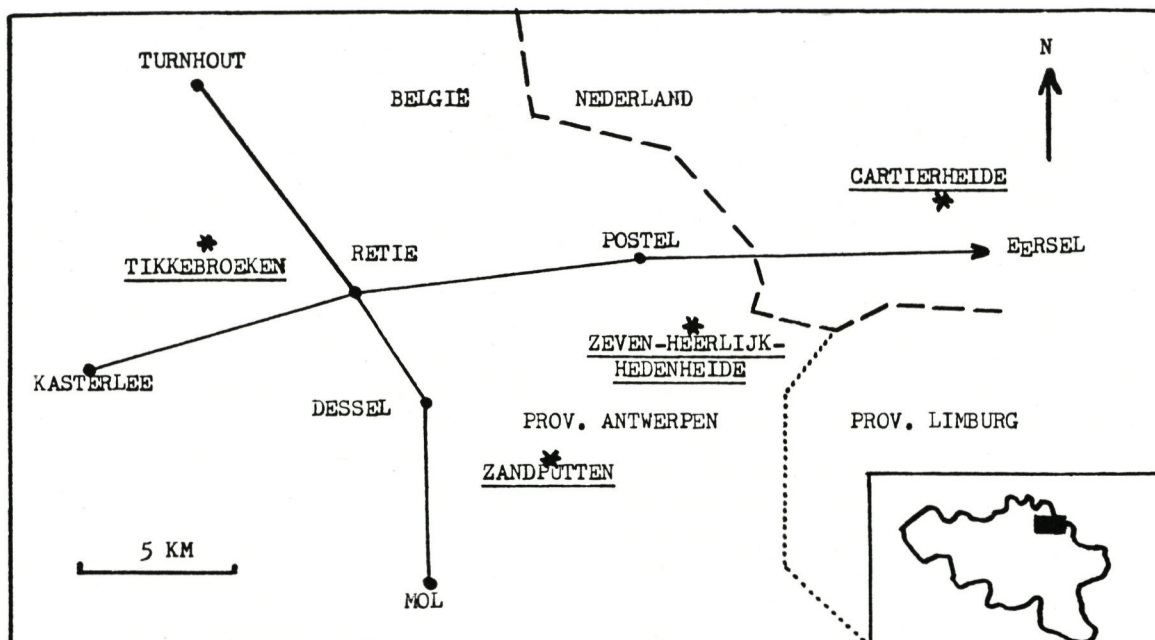

Fig. 1 Situering van het telgebied

gebied (Fig. 1). Op vier plaatsen werden geregeld systematische tellingen verricht: in de Tikkebroeken te Kasterlee, aan de zandwinningsputten te Mol-Sluis, op de Zeven-Heerlijkhedenheide te Mol-Postel en op de Cartierheide te Eersel (NL.). Deze vier punten liggen min of meer op een rechte lijn van west naar oost en zijn in hun geheel ongeveer 15 km uit elkaar gelegen. De Tikkebroeken bevinden zich midden in een uitgestrekt agrarisch gebied; de zandwinningsputten zijn grote wateroppervlaktes gelegen langs het Kempens Kanaal en de Turnhoutse vaart en sluiten aan bij het bosrijke gebied van Mol-Postel, waarin de Zeven-Heerlijkhedenheide te vinden is. Van de heide als dusdanig is er bijna niets meer te vinden, daar het geheel omgezet werd in velden en weiden. De Cartierheide daarentegen is nog wel bewaard en maakt eveneens deel uit van hetzelfde bosrijke gebied.

De vaste waarnemingsposten werden zodanig gekozen dat de waarnemer steeds de zon in de rug had en in de schaduw stond. Op alle plaatsen was een duidelijke, natuurlijke afbakening van het telgebied voorhanden, hoewel deze niet op alle plaatsen even groot was. Wat betreft vergelijkingen van trekintensiteit op de onderscheiden posten werden aldus enkel de duidelijke verschillen in de resultaten behandeld, daar kleine afwijkingen waarschijnlijk grotendeels aan verschillen in de overzichtelijkheid van het terrein dienen te worden toegeschreven.

WEERSOMSTANDIGHEDEN

De waarnemingsdagen in augustus waren overwegend zonnig en warm met matige windkracht

uit veranderlijke richting. In september werden de meeste tellingen verricht op zonnige tot bewolkte dagen. In het begin van de maand was het nog warm met matige wind uit het noordoosten en het oosten, maar de tweede helft was kouder met sterkere westen- tot zuidwestenwind. De eerste week van oktober was gekenmerkt door veranderlijk weer met afwisselend zonnige en regenachtige dagen en een meestal krachtige tot vrij krachtige zuidwestenwind. De rest van de maand was overwegend betrokken tot builig met een matige wind uit het zuidwesten, afgewisseld door enkele dagen met veel zon en een wind uit meer oostelijke richting. Begin november kenmerkte zich door enkele prachtige maar reeds vrij koude dagen met veel zon en noordoostenwind. De rest van november was eerder somber. Wat betreft december is het vermeldenswaardig dat het in het midden van de maand plots veel kouder werd met sneeuwval en ijsvorming. Vooral in noordelijke landen was het weer van dan af echt bar.

RESULTATEN

Algemene gegevens

Gedurende de gehele telperiode werden niet minder dan 651 trekkende roofvogels genoteerd, de vogels die tijdelijk ter plaatse pleisterden (o.a. Visarend en Wespendif) niet meegerekend. Buizerd, Sperwer en Torenvalk waren talrijk doortrekkende soorten, de andere daarentegen eerder onregelmatige tot zeldzame passanten (Tabel 3). Van al deze vogels werden er 491 waargenomen tijdens de systematische teldagen,

Buizerd <i>Buteo buteo</i>	439
Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	83
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	45
Boomvalk <i>Falco subbuteo</i>	21
Blauwe Kiekendief <i>Circus cyaneus</i>	18*
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	13
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	7
Smelleken <i>Falco columbarius</i>	7*
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	6
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	6
Kiekendief sp. <i>Circus</i> sp.	2
Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>	2
Visarend <i>Pandion haliaetus</i>	2
Grauwe Kiekendief <i>Circus pygargus</i>	1
Roodpootvalk <i>Falco vespertinus</i>	1
Totaal	651

Tabel 3: aantallen doortrekkende roofvogels tijdens tellingen in de omgeving van Mol in het najaar 1981; *: onderscheid tussen trekkende en pleisterende exemplaren niet gemaakt.

wat voor deze dagen een doortrekintensiteit van ongeveer 1,5 roofvogels per uur geeft.

Uit Fig. 2 blijkt duidelijk dat in oktober de trek het meest intens was, uiteraard sterk beïnvloed door de waarnemingen van de Buizerd, die meer dan 67 % van het totaal opleverden. In september, oktober en november waren er slechts weinig dagen waarop geen trekkende roofvogels gezien werden. In vele gevallen echter lag het aantal getelde trekkers per dag eerder laag en slechts op een gering aantal „piekdagen” werd intense doortrek genoteerd.

Wat betreft de trekintensiteit in de loop van de dag bemerken we een stijging van het aantal roofvogels per uur in de voormiddag, gevolgd door een sterke daling in de namiddag (Fig. 3). De

AANTAL ROOFVOGELS/UR

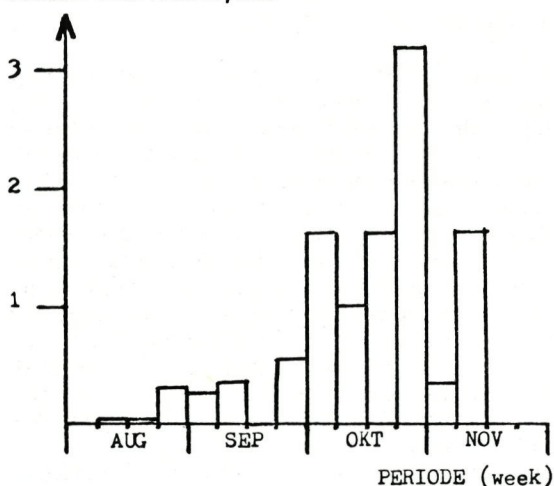

Fig. 2. Intensiteit van roofvogeltrek in de omgeving van Mol tijdens het najaar 1981.

AANTAL ROOFVOGELS/UR

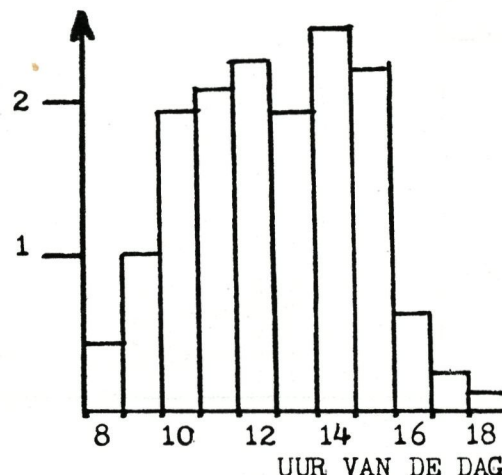

Fig. 3. Verloop van roofvogeltrek gedurende de dag tijdens het najaar van 1981 in de omgeving van Mol.

trek is dus het meest intens op de middag. Hier dient echter zeker rekening gehouden met een mogelijke afwijking als gevolg van een onregelmatige verdeling van de teluren.

In de gevolgde trekrichting was weinig variatie te bespeuren, daar praktisch alle vogels op alle posten naar het zuidwesten of zuiden vlogen, met hier en daar een enkele west- en zuidoosttrekker. De trekrichting zal dan in de nu volgende soortbesprekingen ook niet meer behandeld worden.

Buizerd - *Buteo buteo*

Niet minder dat 439 trekkende Buizerds werden genoteerd, en dit vanaf de vierde week van september tot de derde week van november, met nog lichte door de koude gestuwde trek in de tweede helft van december (Fig. 4). Duidelijke piekaantallen werden geregistreerd tijdens de eerste en laatste week van oktober. De trekintensiteit, rekening houdend met het aantal teluren, vertoont een vergelijkbaar patroon (Fig. 5). Wat betreft deze verdeling moet zeker rekening gehouden worden met het belang van piektrek-dagen. Op 3 oktober bijvoorbeeld werden ongeveer 70 trekkende Buizerds geteld en op 23 oktober wel 88. Beide dagen samen leverden aldus meer dan 36,5 % van het totaal aantal trekkers op en drukken duidelijk hun stempel op het waargenomen trekpatroon, daar op de meeste andere dagen zelden meer dan twintig trekkers werden geteld.

De trekintensiteit verandert sterk in de loop van de dag (Fig. 6). De trek neemt toe in de voormiddag, bereikt een piek rond het middaguur en in de vroege namiddag en daalt dan zeer snel in de namiddag. Uit Fig. 7 blijkt wel dat het zwaartepunt van de trek in de loop van de dag

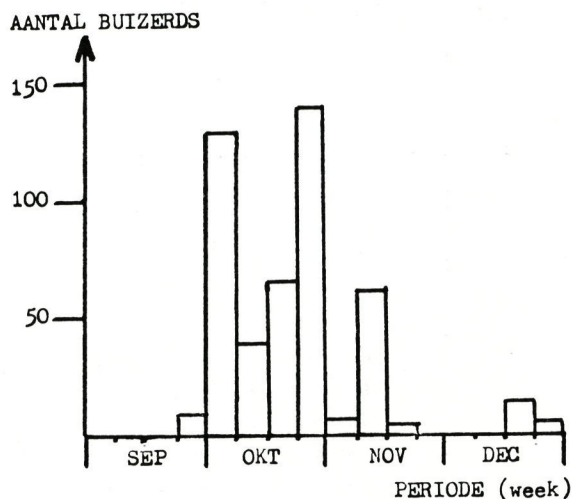

Fig. 4. Verloop van de buizerdtrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

AANTAL BUIZERDS/UUR

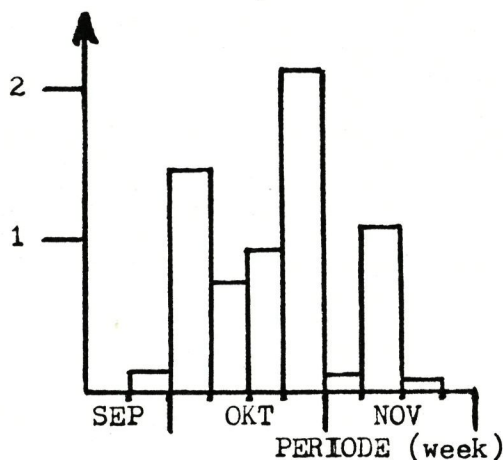

Fig. 5. Intensiteit van buizerdtrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

later valt naarmate het seizoen vordert. De intensiteit van de trek neemt sneller toe in het begin van het seizoen en de top wordt vroeger bereikt. Mogelijk speelt het feit dat het later licht wordt hierin een zekere rol.

Er werd hoger reeds gewezen op het belang van piekdagen voor de buizerdtrek. Sommige dagen zijn dus duidelijk „betere” trekdagen. Er werd nagegaan in welke mate het weder een invloed kan gehad hebben op de waargenomen trek van de Buizerd (Tabel 4). Wat betreft windrichting kan gesteld worden dat het hoogste aantal Buizerds geteld werd op dagen met zuidwestenwind. Wanneer echter rekening gehouden wordt met een onregelmatige verdeling van de windrichtingen in de besproken periode, dan is het duidelijk dat de Buizerd bij voorkeur met meewind (noordoost of oost) trekt. De buizerdtrek was ook het meest uitgesproken bij matige

AANTAL BUIZERDS/UUR

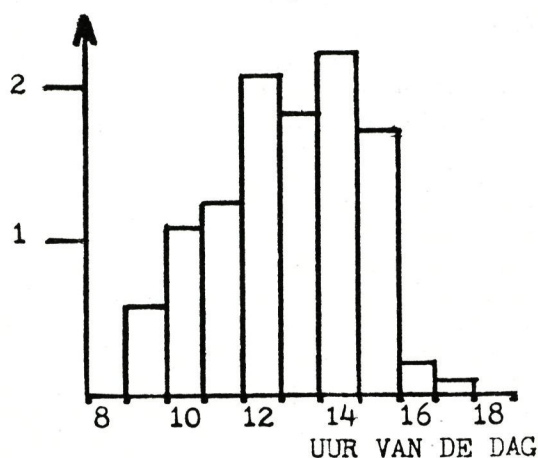

Fig. 6. Intensiteit van buizerdtrek gedurende de dag in het najaar van 1981 te Mol.

% BUIZERDS/UUR
PER PERIODE

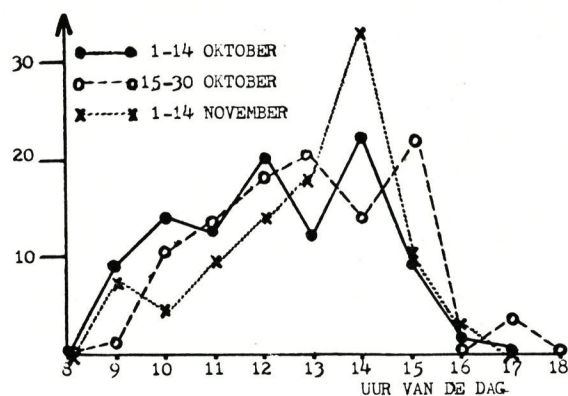

Fig. 7. Evolutie van de intensiteit van buizerdtrek gedurende de dag in het najaar van 1981 te Mol.

tot sterke windkracht. Merkwaardig genoeg bleken wel 83 van de 125 Buizerds die bij tegenwind waargenomen werden, tegen sterke wind in te trekken, terwijl daarentegen 117 meewind-trekkers allen op dagen met matige wind gezien werden. Er was in ons geval dus geen duidelijk verband tussen windrichting en windkracht. Verder kan nog gesteld worden dat de meeste Buizerds waargenomen werden op zonnige en bewolkte dagen al dan niet vergezeld van buien. Een volledig gesloten lucht was duidelijk minder interessant voor de Buizerd. Zonnige najaarsdagen met matige tot krachtige noordoostenwind zijn dus bijzonder geschikte buizerdtrekdagen.

De manier van verplaatsen verschilt sterk van dag tot dag. In de waarnemingen werd een onderscheid gemaakt tussen verschillende vliegtypes, namelijk kringen, schroeven en glijden, zweven

Buizerd (*Buteo buteo*)

Foto: P. Munsterman

en actief vliegen. Kringen betreft vogels die gewoon voorbijdraaien, waarbij de in de trekrichting verlopende beweging veel langer is dan de terugkerende beweging. Schroevende vogels kringen meestal in thermiekbellen verticaal op tot grote hoogte en glijden dan steil af in de trekrichting. Zwevende vogels verplaatsen zich recht in de trekrichting, dit echter zonder met hun vleugels te slaan, wat actief vliegende vogels wel doen. Onze waarnemingen betroffen vooral schroevende en zwevende vogels. Verder dient er ook opgemerkt dat de trekhoogte van dag tot dag sterk kan verschillen en van zeer laag tot zeer hoog kan variëren. Een onderscheid werd gemaakt tussen vogels overtrekkend op boomhoogte (laag), vogels die slechts als stipjes waarneembaar waren (hoog) en vogels die ergens tussen beide uitersten vlogen (middelhoog). De meeste door ons genoteerde Buizerds vlogen middelhoog tot hoog. Er was wel een zekere relatie tussen vliegwijze en vlieghoogte, in die zin dat actief vliegende vogels steeds laag werden opgemerkt, zwevende en kringende vogels meestal laag tot middelhoog, en schroevende en glijdende vogels meestal middelhoog tot zeer hoog. Er kon ook een verband tussen algemene weersomstandigheden en manier van trekken afgeleid worden (Tabel 5). Schroevende vogels werden meer bij tegenwind opgemerkt, zwevende vogels daarentegen meer bij meewind. Bij matige windkracht verplaatsten meer vogels

zich al zwevend, bij sterke windkracht meer al schroevend. Merkwaardig is wel dat bij zonnig en deels bewolkt weder meer zwevende vogels werden opgemerkt en bij volledig bewolkt weer meer schroevende vogels. Het is verder moeilijk uit te maken of de vlieghoogte afhankelijk is van het weer, dan wel van de vliegwijze. Relaties tussen al deze factoren zijn er in ieder geval, maar de eerder schaarse gegevens laten nog niet toe alles logisch te ordenen.

Een ander punt betreft de grootte van groepen trekkende Buizerds. Een groot aantal Buizerds trok solitair, maar er werd ook in groep gevlogen (Fig. 8). Kleinere groepen kwamen wel het meest frequent voor, maar ook grotere groepen werden gezien (tot maximum 15 ex.). Een relatief hoog aantal groepen werd uiteraard genoteerd op de piektrekdagen. Eénmaal werd waargenomen dat een Torenvalk met vier Buizerds meevloog, maar anders werden er geen met trekkende Buizerds geassocieerde vogels opgemerkt.

De trekkers gedroegen zich ook totaal onverschillig ten opzichte van ter plaatse vertoevende vogels. Deze laatsten daarentegen schroefden soms omhoog en verplaatsten zich even met trekkers mee, maar meestal keerden zij na korte tijd terug. Er werd ook enkele malen waargenomen dat kraaiachtigen laagtrekkende Buizerds lastig vielen.

Tot slot dient aangehaald dat de resultaten van de verschillende posten meestal wel overeenstem-

Wijze van verplaatsing:	Schroeven en glijden	Kringen	Zweven	Vliegen	Hoog	Middel- hoog	Laag
Windrichting: mee	20		90		20	90	
tegen	97	2	25	1	85	1	41
Windkracht: matig	61	2	91		63	91	
sterk	56		24	1	41		40
Luchtgesteldheid: zon	9		17		12	9	
zon/bewolkt	49	2	94		50	82	22
bewolkt	56		4		41		15
regen				1			1

Tabel 5: invloed van weersgesteldheid op manier en hoogte van verplaatsing van trekkende Buizerds; de cijfers zijn aantallen Buizerds.

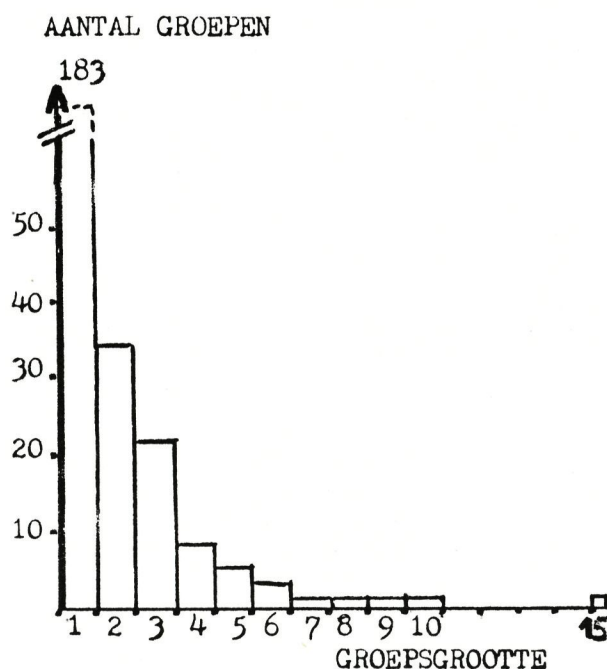

Fig. 8. Verdeling van de grootte van groepen trekkende Buizerds.

den, maar dat dit zeker niet altijd het geval was. Een duidelijk voorbeeld hiervan was 3 oktober, wanneer aan de Tikkebroeken een zestigtal trekkende Buizerds werden genoteerd, maar op de Zeven-Heerlijkhedenheide en de Cartierheide samen slechts een tiental. Uit deze waarneming blijkt wel dat zelfs zeer lokaal de trekintensiteit sterk kan variëren, afhankelijk van meestal oncontroleerbare factoren als landschappelijke elementen, bijzondere klimatologische omstandigheden of nog andere. Het is evident dat heel wat meer waarnemingen vereist zijn vooraleer hierin enige klaarheid kan gebracht worden.

Sperwer - *Accipiter nisus*

Er werden 83 trekkende Sperwers genoteerd, vooral in de tweede helft van oktober (Fig. 9). De trekintensiteit nam toe van einde september tot

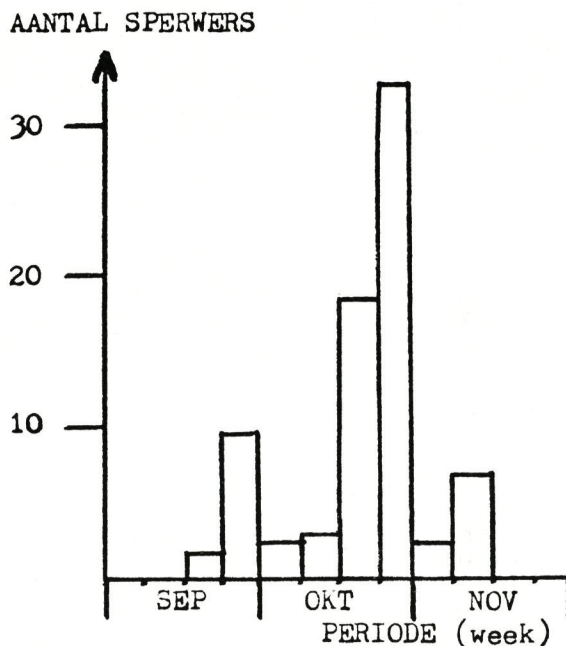

Fig. 9. Verloop van de sperwertrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

einde oktober en was terug zeer laag in november (Fig. 10). Echte piektrekdagen, zoals bij de Buizerd, werden bij de Sperwer niet waargenomen. Maximale aantallen trekkers op één dag gezien bedroegen elf en negen exemplaren, respectievelijk op 23 en 27 oktober.

Sperwertrek werd reeds 's morgens vroeg genoteerd. Tussen 10 en 12 uur was de trekintensiteit hoog, op de middag terug iets lager en in de vroege namiddag weer hoger (Fig. 11). Merkwaardig is wel dat na 15 uur geen trekkende Sperwers meer werden gezien.

Het weer heeft uiteraard ook invloed op de trek van de Sperwer (*cfr. supra* Tabel 4). Sperwers trokken het meeste bij noordoostenwind, hoewel ook bij zuidenwind relatief veel trekkende Sperwer werden waargenomen. Opmerkelijk is wel dat het grootste aantal doortrok bij zwakke tot matige windkracht, dit in tegenstelling tot de Buizerd, die meer bij sterkere wind werd gezien.

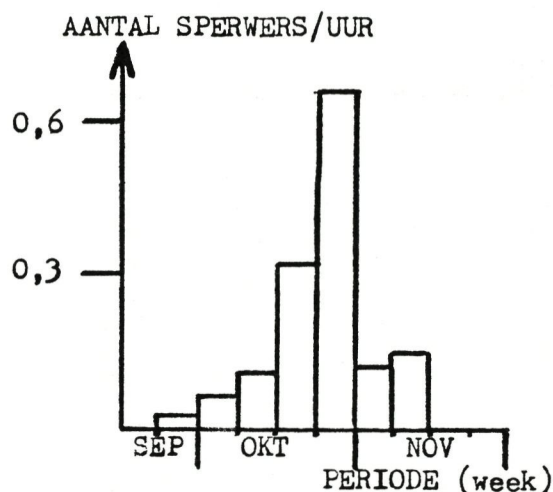

Fig. 10. Intensiteit van sperwertrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

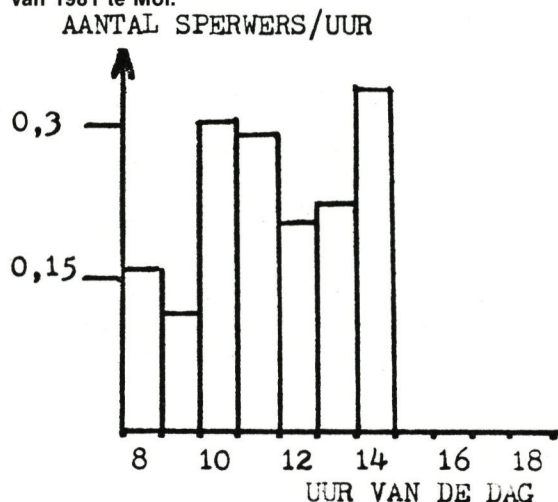

Fig. 11. Intensiteit van sperwertrek gedurende de dag in het najaar van 1981 te Mol.

Veel Sperwers werden verder bij half bewolkt tot bewolkt weer, al dan niet vergezeld van buien, genoteerd. Afgezien van de windkracht dus, stemmen deze gegevens wel overeen met deze afgeleid voor de Buizerd. Wat de manier van verplaatsing betreft kan gesteld worden dat de meeste Sperwers laag tot middelhoog vlogen, of uiteraard dat diegenen die hoog vlogen minder werden opgemerkt. Een vrij groot aandeel van de waarnemingen betrof actief vliegende dieren, hoewel ook wat zwevende en kringende vogels werden gezien, vooral dan bij zonnig weer met sterkere windkracht. In tegenstelling tot de Buizerd werden geen schroevende exemplaren opgemerkt.

De meeste Sperwers trokken alleen, op twee groepjes van twee exemplaren na, en hadden geen enkel contact met andere, zowel trekkende als pleisterende vogels. Een groot deel van de waarnemingen werd op de Zeven-Heerlijkhedenheide gedaan.

Torenvalk - *Falco tinnunculus*

Er werden 45 trekkende Torenvalken geregistreerd, vooral in de laatste week van oktober (Fig. 12). Dit patroon is grotendeels toe te schrijven aan het feit dat op 23 oktober liefst 24 vogels doortrokken op de Zeven-Heerlijkhedenheide. Op de andere dagen waarop trekkende Torenvalken werden genoteerd, waren de aantallen zeer laag.

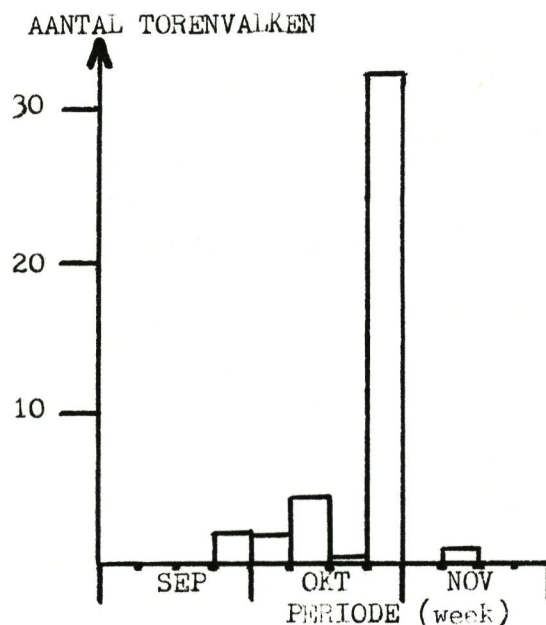

Fig. 12. Verloop van de torenvalkentrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

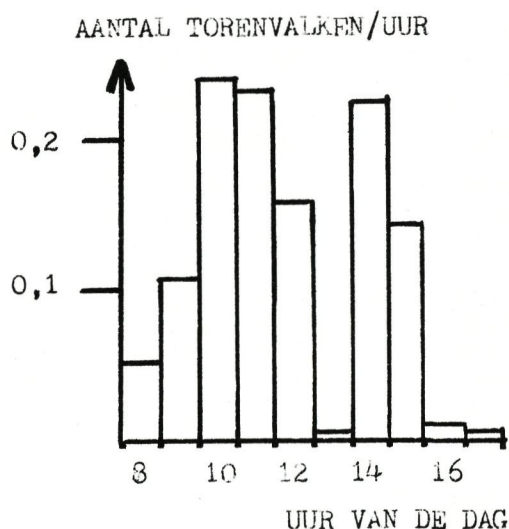

Fig. 13. Intensiteit van de torenvalkentrek gedurende de dag in het najaar van 1981 te Mol.

	BUIZERD			SPERWER			TORENVALK		
	Aantal	Aantal per dag	Procent per dag	Aantal	Aantal per dag	Procent per dag	Aantal	Aantal per dag	Procent per dag
Windrichting									
N(0)	/	/	/	/	/	/	/	/	/
NO (4)	116	29	50,17	17	4,1	45,66	26	6,5	72,62
NW (2)	2	1	5,19	3	1,5	16,7	0	0	0
O (1)	15	15	25,95	0	0	0	0	0	0
W (1)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Z (3)	12	4	6,92	9	3	33,41	2	0,67	27,49
ZO (2)	3	1,5	2,59	0	0	0	0	1,5	16,75
ZW (29)	212	7,3	12,62	11	0,38	4,23	8	0,28	3,52
Windkracht									
geen (4)	1	0,25	0,85	1	0,25	2,78	0	0	0
zwak (3)	16	5,3	18,12	18	6	66,81	7	3,3	52,3
matig (13)	189	15,54	53,14	24	1,85	20,6	36	2,77	43,9
sterk (17)	137	8,1	27,7	15	0,88	9,8	4	0,24	3,8
Luchtgesteldheid									
zonnig (8)	21	2,62	8,1	3	0,37	6,72	1	0,12	2,76
halfbewolkt (15)	211	14,1	43,62	32	2,27	41,2	27	1,8	41,47
bewolkt (6)	19	3,17	9,81	9	1,5	27,22	10	1,67	38,48
betrokken (6)	14	2,33	7,21	0	0	0	0	0	0
regen (8)	20	2,5	7,74	2	0,25	4,54	0	0	0
buien (8)	61	7,6	23,51	9	1,12	20,33	6	0,75	17,28
mist (2)	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabel 4: invloed van weersgesteldheid op de trek van Buizerd, Sperwer en Torenvalk tijdens het najaar van 1981; de cijfers tussen haakjes refereren naar het aantal teldagen met die bepaalde weerstoestand.

Gespreid over de dag kan gesteld worden dat de Torenvalk vooral in de loop van de voormiddag doortrok (Fig. 13) met nog een kleinere piek in de vroege namiddag. Ook hier weer gebeurden er bijna geen waarnemingen meer na 15 uur. Merkwaardig is wel het ontbreken van gegevens tussen 13 en 14 uur.

Een verband met weersomstandigheden kan gezien het geringe aantal waarnemingen enkel in die zin bepaald worden dat 23 oktober met zijn zonnig tot bewolkt weer en zijn matige noord-oostenwind blijkbaar een gunstige dag voor de torenvalkentrek was. Overigens is de overeenkomst met de ideale weersomstandigheden voor sperwertrek treffend (cfr. *supra* Tabel 4).

De meeste waargenomen Torenvalken zweefden of vlogen op middelgrote hoogte snel in de trekrichting. Slechts enkelen kringden voorbij en dan meestal hoger. Praktisch alle Torenvalken trokken alleen. Eénmaal werd een groepje van drie en één van twee exemplaren opgemerkt, terwijl éénmaal een vogel met vier Buizerds meevloog.

Boomvalk - *Falco subbuteo*

De Boomvalk is broedvogel in de streek en aldus werden gedurende de maanden augustus en

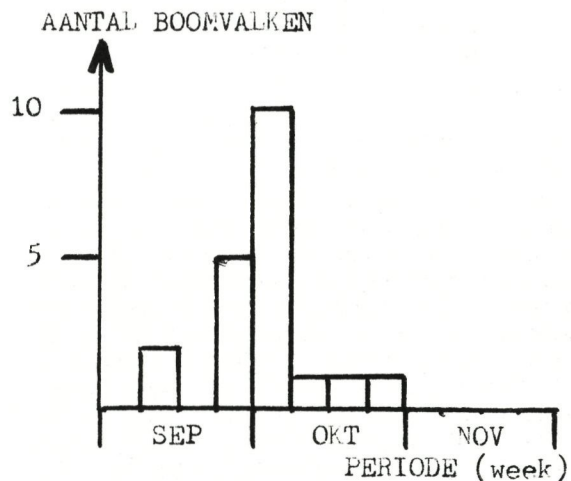

Fig. 14. Verloop van de boomvalkentrek tijdens het najaar van 1981 te Mol.

september nog veel waarnemingen van plaatselijke vogels gedaan (laatste exemplaar op 2 oktober). De echte trek betrof 21 vogels, waarvan de meesten einde september en begin oktober werden gezien (Fig. 14). De laatste Boomvalk werd opgemerkt op 24 oktober. Van negen

Torenvalk (*Falco tinnunculus*)

Foto: P. Munsterman

waarnemingen werd de tijd genoteerd. Allen gebeurden ze in de loop van de voormiddag. Wegens het te geringe aantal meldingen zijn verdere besprekingen waarschijnlijk niet relevant. Er kan wel opgemerkt worden dat de meeste vogels vrij hoog en snel overvlogen.

Blauwe Kiekendief - *Circus cyaneus*

Er werden in de hier besproken periode op de telplaatsen achttien Blauwe Kiekendieven gezien, waarvan er echter slechts zeven met zekerheid als echte trekkers konden bestempeld worden, namelijk drie wijfjes op 21 oktober, drie exemplaren op 28 oktober en één op 30 oktober. Deze waarnemingen gebeurden allemaal rond het middaguur en in de vroege namiddag. Ter plekke pleisterden in deze periode meerdere vogels, vooral dan op de Cartierheide (een mannetje en twee wijfjes op 31 oktober). Gedurende de gehele maand oktober (eerste waarneming op 5 oktober) werden Blauwe Kiekendieven gezien, in november echter nog slechts twee (beiden op de zandputten), wat weinig is in vergelijking met andere jaren.

Bruine Kiekendief - *Circus aeruginosus*

De Bruine Kiekendief is broedvogel in de streek. De oudervogels verlaten meestal reeds vrij snel het gebied, maar de jonge vogels kunnen in augustus en september nog lang ter plaatse rondzwerven. De laatste waarneming van pleisterende vogels gebeurde op 5 oktober. Van deze soorten werden dertien trekkers genoteerd vanaf de tweede week van september tot de vierde week van oktober. Er werden drie trekkende mannetjes gezien (enkel in september), vier trekkende wijfjes en zes juvenielen. Negen van deze vogels vlogen actief en vrij laag boven de grond, de anderen zweefden hoog over. De waarnemingen van de tweede week van september gebeurden allemaal in de namiddag, de anderen echter allemaal vrij vroeg op de dag (tussen 8.30 u. en 11.05 u.). De vogels trokken zowel bij zonnig als bij regenachtig weer.

Havik - *Accipiter gentilis*

Niettegenstaande de Havik vooral standvogel is, kunnen toch wel trekwaarnemingen gedaan

worden. Van de zeven genoteerde trekkers werden er zes gezien in de tweede helft van oktober en één begin november. Alle waarnemingen gebeurden tussen 9.35 u. en 12.30 u. Zes van de zeven waarnemingen hadden betrekking op juveniele vogels, de zevende werd niet bepaald. Alle waarnemingen gebeurden op de Zeven-Heerlijkhedenheide en betroffen vogels die op halve hoogte pal zuidwest vlogen.

Smelleken - *Falco columbarius*

Het Smelleken is in onze streken een vrij algemene gast in herfst en winter. Er dient opgemerkt dat trekkers van deze soort steeds bijzonder moeilijk te onderscheiden zijn van ter plaatse jagende vogels. Dit najaar werden slechts zeven waarnemingen van het Smelleken gedaan, waarvan er twee als echte trekwaarnemingen konden bestempeld worden. De eerste vogel werd gezien op 27 september op de Cartierheide, de laatste op 4 november op de Zeven-Heerlijkhedenheide. Vier andere meldingen dateren uit de eerste helft van oktober. Alle waarnemingen betroffen laag en snel vliegende vogels.

Rode Wouw - *Milvus milvus*

Zes waarnemingen werden tijdens de hier besproken periode gedaan, allemaal met betrekking tot echte trekvogels. Een vroege trekker op 7 oktober niet te na gesproken gebeurden de waarnemingen einde oktober en begin november. De eerste vogel trok door rond 9.45 u., de andere vijf tussen 12.45 u. en 14.55 u.

Wespendief - *Pernis apivorus*

In tegenstelling tot andere jaren werden slechts zes trekkende Wespendieven opgemerkt, waarvan nog drie exemplaren in de tweede helft van oktober. In de tweede helft van augustus vertoefden wel zeer veel Wespendieven in de streek, en dit waren zeker niet allemaal plaatselijke broedvogels of jongen. Tot 13 september werden er waarnemingen van pleisterende vogels gedaan.

Kiekendief sp. - *Circus* sp.

Zowel op 22 oktober op de Zeven-Heerlijkhedenheide als op 6 november op de Grote Zandput te Mol werd een kleine kiekendief met zeer kleine witte stuit, rossige onderzijde zonder enige vorm van tekening, en valkachtige vlucht opgemerkt. Beide vogels trokken laag voorbij. De waarnemingen worden geciteerd ter volledigheid en overgelaten ter discussie.

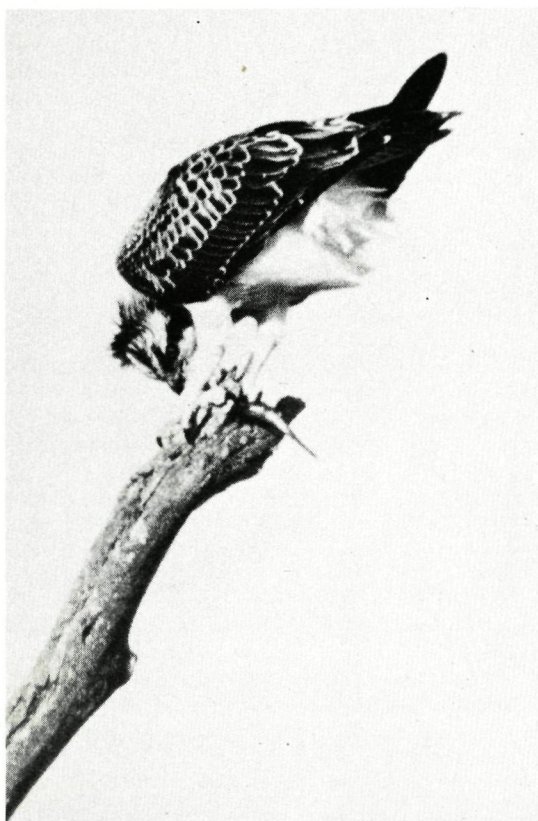
Slechtvalk - *Falco peregrinus*

In de hier besproken periode werden twee waarnemingen in de streek gedaan: één exemplaar op 16 oktober op de Zeven-Heerlijkheden-

heide en één op 28 oktober nabij de Wateringen te Mol-Postel.

Visarend - *Pandion haliaetus*

De Visarend is een algemene pleisteraar tijdens de najaarstrek. Dit jaar vertoefden maximaal 3 tot 4 exemplaren in de streek vanaf 17 augustus tot 14 oktober. Vooral in de tweede helft van augustus en in september kan de Visarend op de meeste plassen in de streek waargenomen worden. Dit jaar werden echter maar twee doelgerichte trekkers gezien: één op 2 september (16.30 u.) en één op 19 september. Beide vogels zweefden zeer hoog over.

Visarend (*Pandion haliaetus*) Foto: P. Munsterman

Grauwe Kiekendief - *Circus pygargus*

Op 30 september werd een trekkend mannetje waargenomen aan de Wateringen te Mol-Postel.

Roodpootvalk - *Falco vespertinus*

De Roodpootvalk is slechts een toevallige gast in onze streken en wordt niet elk jaar gezien. Dit jaar toch een vogel tijdens de najaarstrek jagend op De Graaf te Retie op 2 september. Alle typische kenmerken konden vanop korte afstand genoteerd worden.

DISCUSSIE

Wanneer we onze telresultaten uit 1981 vergelijken met de gegevens die Bijlsma (1976) in de herfst van 1974 en 1975 in de Veluwe verzamelde, dan valt op dat bij ons minder Wespandieven, Zwarte Wouwen (*Milvus migrans*) en Roodpootvalken gezien werden, maar wel meer Buizerds en Sperwers. Opgemerkt dient wel dat in ons verslag waarnemingen van vier telposten verwerkt werden, terwijl Bijlsma slechts op één plaats telde, maar daartegenover staat dan weer dat het aantal door Bijlsma in 1974 getelde uren met ons totaal kan vergeleken worden en dat in 1975 in de Veluwe zelfs tweemaal zoveel geteld werd. In latere jaren echter moet het aantal waargenomen doortrekkende roofvogels in de Veluwe wel hoger gelegen hebben (Bijlsma, 1980), mogelijks te wijten aan toegenomen telervaring. Afgezien van verschillen in de totale aantallen springen er nog wel andere opmerkelijke tegenstrijdigheden in de resultaten van beide studies in het oog. De gegevens van de Buizerd stemmen, alles bij elkaar genomen, goed overeen, behalve dan dat Bijlsma, in tegenstelling tot onze waarnemingen, ongeveer 91 % van zijn vogels schroevend en glijdend zag overtrekken. Wat betreft de Sperwer registreerde Bijlsma een piek in de doortrek begin oktober met een maximale trekintensiteit op de middag, terwijl wij slechts einde oktober een piek noteerden, met maxima voor en na de middag. Ook schreef Bijlsma dat hij vooral Sperwers bij tegenwind zag trekken, wat evenmin door onze waarnemingen gestaafd wordt. Van de Torenvalk zag Bijlsma reeds veel trek in augustus en september en heel wat minder in oktober, terwijl in onze tellingen slechts einde oktober een piek bereikt werd. De top in de trekintensiteit viel in de Veluwe op de middag, terwijl wij juist dan minder Torenvalken zagen. Ook zag Bijlsma veel Torenvalken bij tegenwind trekken, wat bij ons niet opviel. Onze gegevens voor de Torenvalk wijken dus wel sterk af van wat voor de Veluwe werd gepubliceerd.

Het is in ieder geval duidelijk dat door de beperktheid van de hier besproken waarnemingen (één telseizoen) en hun afhankelijkheid van zoveel factoren, belangrijke afwijkingen kunnen optreden in vergelijking met andere jaren en andere plaatsen. Verdere tellingen zijn zeker vereist om tot meer inzicht te komen. Feit is wel dat onze gegevens er op wijzen dat de doortrek van roofvogels in ons land op zijn minst op sommige plaatsen veel belangrijker moet zijn dan tot dusver uit de literatuur blijkt. Geers *et al.* (1981) vermelden voor geheel Vlaanderen in september, oktober en november 1980 slechts 1018 buizerd-, 509 sperwer- en een driehonderdtal torenvalkwaarnemingen, waarbij dan hoogstwaarschijnlijk nog vele niet-trekkende vogels zijn waargenomen. Het algemene trekpatroon dat uit deze waarnemingen naar voor komt stemt echter

wel nagenoeg overeen met wat wij voor 1981 in onze streek vonden. Op meer lokale schaal werden, zoals reeds in de inleiding aangehaald, steeds slechts een zeer gering aantal trekkende roofvogels geteld. Mogelijk is dit grotendeels toe te schrijven aan het ontbreken van voldoende regelmatige tellingen. Toch dient er op gewezen dat zelfs in de schaarse rapporten van georganiseerde trektellingen meestal zeer weinig roofvogelwaarnemingen voorkomen. Geenen en Hermans (1976) noteerden in Limburg slechts vijftien trekkende roofvogels op wekelijkse tellingen vanaf half juli tot begin december 1974. Zij telden echter wel slechts tot vijf uur na zonsopgang, zodat uiteraard de beste periode voor roofvogeltrek gemist werd. Herremans (1981) zag in het Leuvense in het najaar van 1980 eveneens zeer weinig trekkende roofvogels tijdens nochtans zeer uitvoerige tellingen. Ook hier weer werd vooral in de ochtenduren geteld. Ruwet (1958) daarentegen noemde de Buizerd een talrijke doortrekker in het land van Herve en citeert een piektrekdag met „meerdere honderden” Buizerds. Meer betrouwbare resultaten voor wat betreft roofvogeltrek zijn ook voorhanden uit het Brugse. Tijdens het najaar 1980 werden hier onder andere 45 Wespandieven, 86 Buizerds, 6 Torenvalken, 32 Boomvalken, 69 Sperwers en 58 Bruine Kiekendieven op trek gezien (Declercq, De Scheemaeker, Seys, Seys en Van Rie in BJN-Brugge, 1982). Ook in dit geval wijken de resultaten niet alleen kwantitatief af van de onze, maar werden nog duidelijke verschillen in trekintensiteit genoteerd. Hierbij dient dan echter weer opgemerkt dat dit laatste rapport een bundeling van gegevens van vele waarnemers uit een vrij uitgestrekt gebied betreft. Vergelijkingen van resultaten blijven steeds zeer moeilijk door toepassing van verschillende tel- en verwerkingsmethodes.

Ons inziens zijn de lage aantallen trekkende roofvogels die tot dusver in ons land gepubliceerd werden, vooral toe te schrijven aan het feit dat er veel te weinig specifiek op roofvogeltrek gelet wordt. Het bestuderen van roofvogeltrek is een eerder tijdsintensieve bezigheid, die daarenboven voldoende basiskennis van deze toch wel moeilijke vogelfamilie vraagt. Ook is meestal een „ongewone” manier van observeren vereist om zo succesvol mogelijk te zijn in het verzamelen van de gegevens. Wij hopen dan ook ten eerste dat deze bijdrage vele ornithologen er toe zal aanzetten om in de toekomst beter op roofvogeltrek te letten, zodat ook van dit fascinerende aspect van de ornithologie voor ons land meer concrete gegevens zullen bekend worden.

DANKWOORD

Met dank aan B. Bosmans, G. Deckx, L. Deckx en J. Loos voor assistentie bij het telwerk en het ter beschikking stellen van waarnemingen.

SAMENVATTING

In het najaar van 1981 werden in de streek rond Mol tellingen van trekkende roofvogels gedaan. Op vier posten werd van begin augustus tot half november gedurende 327 uren systematisch geteld en daarenboven werden tot einde december nog vele onsystematische gegevens verzameld. Alles bij elkaar werden 651 trekkende roofvogels genoteerd, met als belangrijkste soorten Buizerd (439 ex.), Sperwer (83 ex.) en Torenvalk (45 ex.). Andere soorten waren onregelmatige tot zeldzame doortrekkers. De belangrijkste doortrekmaand was wel oktober. De gegevens van de drie algemeenste doortrekkers werden uitvoerig besproken en in verband gebracht met weersomstandigheden. In de discussie werd er op gewezen dat het zeer moeilijk is verschillende studies te vergelijken, maar dat onze waarnemingen er toch op wijzen dat roofvogeltrek in ons land veel intenser is dan tot dusver uit de literatuur blijkt. Het belang van voortgezette tellingen werd onderstreept en meer aandacht voor roofvogeltrek werd gevraagd.

BIBLIOGRAFIE

- Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie Afdeling Brugge (ed.), 1982. *Veldornithologisch Jaarboek van Noord-West-Vlaanderen 1980-1981*. Brugge, Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie.
- Beemster N., L. Hofstee, 1977. Roofvogeltrektellingen in het najaar van 1976. *Tijf-tjaf* 22 (3): 7-47.
- Bekaert L., 1978. Doortrekwaarnemingen van de buizerd op het Krekengebied van Assenede. *Wielewaal* 44: 119.
- Bezzel E., 1968. Zum Durchzug und Wintervorkommen einiger Greifvögel in Bayern. *Bonn. Zool. Beitr.* 19: 293-297.
- Bijlsma R., 1976. *Ongestuwde trek van roofvogels (Falconiformes) in het binnenland*. Wageningen, eigen beheer.
- Bijlsma R., 1980. Trek van roofvogels in het binnenland. *Wielewaal* 46: 431-436.
- Christensen N., L. Sorensen, 1961. Efteraarstræk af rovfugle Denmark. *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 55: 113-136.
- De Waele G., 1977. Prooivogels in het gebied van de Vogelwerkgroep Gent. *Wielewaal* 43: 151-154.
- Evans P.R., G. Lackbury, 1973. Raptor migration across the Strait of Gibraltar. *Ibis* 115: 572-585.
- Finlayson J.C., E. Garcia, M.A. Mosquera, W.R.P. Bourne, 1976. Raptor migration across the Strait of Gibraltar. *British Birds* 69: 77-87.
- Gatter W., 1972. Herbstliche Zugplanbeobachtungen an Greifvögeln (*Falconiformes*) am Randecker Maar, Schwabische Alb. *Anz. Orn. Ges. Bayern* 11: 194-209.
- Geenen F., L. Hermans, 1976. Verslag vogeltelling 1974. *Wielewaal* 42: 2-11.
- Geers V., J. Pollet, P. van Sanden, L. Sagaert, M. Reygaert, H. Outtier, 1981. Ornithologische Seizoenoverzichten in Vlaanderen: september-oktober-november 1980. *Wielewaal* 47: 338-360.

- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1971. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 4: Falconiformes*. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Herremans M., 1981. *Observatieverschillen en interpretatieproblemen bij „zichtbare” vogeltrek; Natuurpark Dijleland, najaar 1980*. Leuven, ongepubliceerde eindejaarsverhandeling.
- Lack D., 1953. Visible migration through the Pyrenees: an autumn reconnaissance. *Ibis* 95: 271-309.
- Leestmans J., W. Paulussen, 1979. Ornithologisch jaarverslag 1978 van de Turnhoutse Kempen. *Wielewaal* 45: 189-202.
- Rudebeck G., 1950. Studies on bird-migration based on field studies in Southern Sweden. *Var Fagelvärld*, Suppl. 1: 1-148.
- Ruwet J.C., 1958. Observation de la migration d'automne à Saive-Liège. *Gerfaut-Giervalk* 48: 83-100.
- Smets M., L. Matthé, 1979. Ornithologisch jaarverslag 1977 van de Turnhoutse Kempen. *Wielewaal* 45: 33-46.
- Tangy Le Gac J., 1981. Orgambideska vrije bergpas 1980. *Mens en Vogel* 19: 196-203.
- Thiollay J.M., 1966, 1967a, 1967b. La migration d'automne des rapaces diurnes aux Cols de Cou et Bretolet. I. II. III. *Nos oiseaux* 28: 229-251; 29: 69-97, 105-126.

SUMMARY

In autumn 1981 intensive counts of migrating raptors (*Falconiformes*) were made at four places around Mol (north of Belgium; Fig. 1). During 327 hours from August till mid-November systematical counts were made, but also a lot of data collected at other occasions were incorporated in the report. We recorded 651 migrating raptors, including 439 Buzzards (*Buteo buteo*), 83 Sparrowhawks (*Accipiter nisus*) and 45 Kestrels (*Falco tinnunculus*). The others were only occasional visitors (Table 3). An intensity of 1.5 raptors passing by every hour was calculated. In the course of the season migration was most pronounced in the first and last week of October (Fig. 2) and in the course of the day during late forenoon and early afternoon (Fig. 3). The data of Buzzard, Sparrowhawk and Kestrel were discussed in detail (Figs. 4-13) and related to general weather circumstances (Table 4). Also some aspects of flight behaviour were mentioned (Table 5). In the discussion it was stressed that comparison with other studies proved to be very difficult due to differences in the methods used. It was also argued that counts from one season are not satisfactory for general conclusions, as they might have been affected by local and casual circumstances. Our data, however, showed that at least at some places in our country raptor migration is more intense than suggested so far by literature. A call for more attention for migrating raptors is made.

D. Draulans, Lorzestraat 52, B-2480 Dessel.
M. Smets, Neerhofstraat 1, B-2300 Turnhout.
L. van Gils, Hobrugstraat 26, B-2470 Retie.

ontvangen op 27 mei 1982.

Juridisch instrumentarium inzake landschapsbehoud ten behoeve van gemeentebesturen

door Gie Luyts

1. INLEIDING

De bedoeling bij het opstellen van deze tekst is te komen tot een overzicht van de wetteksten waarop een gemeentebestuur zich kan steunen indien het zich ernstig wil inspannen om orde op zaken te stellen in de problematiek van de steeds verdergaande landschapsvernietiging en -verstoring in al zijn facetten binnen zijn grenzen.

Uitgangspunt is hierbij de concrete situatie in de stad Turnhout waar ik de problematiek van natuur- en milieuzorg reeds meer dan twaalf jaren volg, eerst als secretaris, later als voorzitter van de stedelijke Raad voor Natuurbescherming en Milieubeheer.

Het grondgebied van de stad Turnhout beslaat ruim 5.600 ha, waarvan grofweg geschat een derde geurbaniseerd is. Het overige deel heeft nog een sterk ruraal karakter en bestaat deels uit cultuurland (akkers en weiden) deels uit natuurgebied (bossen, heide, vennen, enz.). De zorg om het behoud van het landschapsschoon in het „buitengebied” van Turnhout, heeft altijd de bijzondere aandacht van onze raad gekregen. Steeds weer worden we geconfronteerd met nieuwe of herhaalde bedreigingen van het landschapsbeeld, waarbij het steeds weer de vraag is of dit wettelijk allemaal zo maar kan.

Onderhavige tekst wil trachten hier een antwoord op te geven. Hij heeft echter hoegenaamd niet de pretentie volledig te willen zijn.

Enerzijds zijn de ingrepen die ons landschap kunnen aantasten zo verscheiden en is de mens op dit vlak zo vindingrijk dat het onmogelijk is een limitatieve lijst op te stellen.

Anderzijds is de wetgeving terzake zo omvangrijk en zo versnipperd over verschillende departementen dat het — rekening houdend met het feit dat ik geen rechtskundige ben — niet te vermijden is dat er hier en daar hiaten in zitten. In eerste instantie wordt een overzicht gegeven van de bijzonderste wetten die in deze materie van toepassing zijn.

Vervolgens wordt getracht een overzicht te geven van de voornaamste ingrepen die een negatieve weerslag kunnen hebben op het landschapsbeeld, terwijl voor elk van deze handelingen wordt aangeduid welke bepalingen in dat verband van kracht zijn.

Een aantal ingrepen in het landschap zijn zonder meer verboden, meestal steunend op de bepalingen van het gewestplan.

Andere zijn onderworpen aan een vergunning van het College van Burgemeester en Schepenen (CBS) en/of van de bevoegde diensten van

Stedebouw. Hiermee kan men dan verschillende wegen uit:

- de vergunning kan zonder meer verleend worden,
- ze kan goedgekeurd worden mits de eis van aanpassingen van de werken of van bepaalde bijkomende maatregelen, zodat het landschap minder geschaad wordt,
- ze kan geweigerd worden indien ze strijdig geacht wordt met een goede ruimtelijke ordening, zelfs indien de handeling zou passen binnen de bestemming van het gewestplan.

Bovendien heeft de overheid het toezicht op de naleving van deze bepalingen. Tenslotte zijn er ook enkele hiaten in de wetgeving.

Het CBS kan echter door het uitvaardigen van bouwverordeningen, via plannen van aanleg (algemeen of bijzondere) of door speciale gemeentelijke politiereglementen deze onvolkomenheden gaan opvullen.

Alhoewel deze tekst geschreven werd vanuit de Turnhoutse situatie is het duidelijk dat hij ook geldt voor andere gemeenten, mits uitzondering voor enkele specifieke reglementen die in Turnhout de laatste jaren werden uitgevaardigd (vellen van hoogstammige bomen, toegang Frans Segers-natuurreservaat).

2. WETTELIJKE STEUNPUNTEN VOOR EEN LANDSCHAPSBESCHERMING OP GEMEENTELIJK VLAK:

a. — Een eerste, voorname basis vormt de wet van 29 maart 1962 houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedebouw (kortweg wet op de stedebouw) waarop in de laatste jaren reeds een achttal wijzigingen zijn gekomen.

Deze wet voorziet o.a. in artikel 44, § 1, 1/6 de verplichting tot het aanvragen van een bouwvergunning aan het CBS om bepaalde werken te mogen uitvoeren. Het College kan dus een vergunning weigeren indien het overtuigd is dat de voorgenomen handeling strijdig zou zijn met het landschapsbehoud in de betrokken zone, of kan optreden indien, zonder vergunning, dergelijke werken zouden aangevat worden. Het College kan ook, indien nodig, om dezelfde reden bijkomende beschermende of restaurerende bepalingen in de vergunning laten opnemen.

Nog andere mogelijkheden worden in deze wet voorzien om maatregelen te treffen ten gunste van het landschapsbehoud, dit dan door middel van:

- de algemene plannen van aanleg voor de gehele gemeente die algemene voorschriften van esthetische aard kunnen bevatten,
- de bijzondere plannen van aanleg voor bepaalde gedeelten van de stad; dit kunnen dus zowel woonzones, groenzones, recreatiegebieden enz... zijn. Het kan zelfs opgesteld worden met de speciale bedoeling een landschap te beschermen. In het BPA moeten opgenomen worden de voorschriften betreffende de plaatsing, de grootte en het esthetisch uitzicht van de gebouwen en afsluitingen, alsmede die betreffende de binnenplaatsen en tuinen.
Ook kunnen voorschriften betreffende de aanleg en het uitrusten van de wegen, de bouwvrije stroken en de beplantingen vermeld worden. (Hoofdstuk IV, art. 14/24).
- de verkavelingsvergunningen waarin maatregelen kunnen opgenomen worden voor de bescherming van landschapselementen, dit dan vooral voor alleenstaande bomen en bomenrijen, maar ook voor andere zoals kleine bosjes.
- de gemeentelijke bouwverordening (art. 59/60). Zoals blijkt uit „De gemeente en het milieubeleid” door M. Vanholder (1978) kan de gemeente door verordeningen zulke zaken als uithangborden en reclameinrichtingen, leidingen, afsluitingen, beplanting, reliëfwijziging nader gaan beperken.
- de onteigening (art. 25/38): in bepaalde gevallen kunnen ten algemene nutte, binnen de bestemming van het gewestplan, onroerende goederen onteigend worden door verschillende openbare instanties waaronder de gemeente.

b. — Een tweede belangrijk steunpunt vormt het KB van 28 december 1972 i.v.m. de gewestplannen (met wijzigingen voor het Vlaamse gewest) en met aanvullende stedenbouwkundige voorschriften voor het gewestplan Turnhout (30 september 1977).

Belangrijk hierbij is de bepaling in art. 19 die zegt: „De vergunning wordt evenwel, ook al is de aanvraag niet in strijd met het gewestplan (of het ontwerp gewestplan), slechts afgegeven zo de uitvoering van de handelingen en werken verenigbaar is met de goede plaatselijke ordening”. Hierdoor wordt voor de gemeentelijke overheid een marge geschapen waarbinnen kan opgetreden worden.

c. — De klassering als landschap, in uitvoering van de wet van 7 augustus 1931 op het behoud van Monumenten en Landschappen.

Tot op heden werden in het Turnhoutse buitengebied slechts 2 landschappen geklasseerd, namelijk het landgoed „Boone's Blijk” met de OCMW-hoeve en het heide- en vengebied „het Zwart Water”. Dit is slechts een eerste stap in deze vennenstreek, want ook andere gebieden aldaar zijn voorgesteld voor klassering.

Deze klassering houdt een aantal beperkingen van handelingen in, die meestal verder gaan dan de bepalingen van de wet op de stedenbouw en de gewestplannen en die o.m. specifieke verbodsbepalingen bevatten ter bescherming van fauna en flora, i.v.m. ontwatering, recreatief gebruik, enz.

Bij decreet van 3.3.1976 werd de bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten voor het Vlaamse Gewest geregeld. Voor wat de landschappen betreft is dit echter nog steeds niet gebeurd en blijft de wet van 1931 van kracht. Wel werd door de Vlaamse Raad reeds een ontwerp van decreet tot bescherming van landschappen opgesteld. Kort samengevat komen hierbij volgende verschilpunten met de thans nog vigerende wet naar voren:

- mogelijkheid tot vluggere afwerking van de (vereenvoudigde) procedure met vluggere inwerkingtreding (openbaar onderzoek i.p.v. individuele betekening aan eigenaars, pachters e.a. rechthebbenden),
- register van beschermde landschappen wordt ingevoerd,
- een stedenbouwkundig attest (met vermelding van klassering) zal vereist worden bij overdracht van een onroerend goed,
- beheersmaatregelen via een landschapscommissie worden mogelijk, toelagen worden voorzien,

Foto: L. Kusters

- landbouwers kunnen vergoed worden voor eventuele inkomstenderving,
- mogelijkheid tot onteigening ten algemenen nutte, i.v.m. beheerswerken.

d. — Verder is er de kaderwet op het natuurbehoud van 12 juli 1973 die verschillende bepalingen inhoudt die van belang kunnen zijn. Zo is er de mogelijkheid tot het oprichten van nationale en gewestelijke natuurparken (art. 25/31). Dit is echter tot op heden nog niet gebeurd in Vlaanderen. In die natuurparken zouden wel veel strengere beperkingen kunnen opgelegd worden.

In verband met de natuurparken dient nog vermeld dat door de Vereniging voor Natuur- en Stedschoon (Antwerpen) enkele jaren geleden verschillende streken in Vlaanderen werden voorgesteld als natuurpark. Gedetailleerde plannen werden hiervoor uitgetekend.

Een aantal gebieden in Turnhout werden opgenomen in het voorstel voor het Natuurpark der Beide Netten. In hoeverre deze plannen beantwoorden aan de wettelijke voorzieningen en hoever het nu met die plannen en hun verwezenlijking staat, is me niet bekend.

Voorts bepaalt de kaderwet ook dat speciale natuurreservaten (art. 7/19) en bosreservaten (art. 20/24) kunnen opgericht worden. Voor deze twee categorieën zijn ook beheersreglementen uitgevaardigd, respectievelijk bij MB van 15 mei 1962 en bij KB van 2 april 1979. Het MB van 23.10.1975 handelt over de oprichting van staatsnatuurreservaten. De bepalingen ervan gelden evenwel niet voor alle reservaatgebieden die op het gewestplan als R-zone werden ingetekend. Het KB van 3.2.1981 regelt voor het Vlaamse Gewest de erkenning en de subsidiëring van natuurreservaten die niet onder het beheer vallen van de staat. Voor de twee natuurreservaten op Turnhouts grondgebied die in deze groep thuishoren (het Peerdsven en het Frans Segers-reservaat), beide beheerd door „de Wielewaal”, wordt momenteel gewerkt aan het samenstellen van een dossier tot erkenning en subsidiëring. Binnen dezelfde kaderwet op het natuurbehoud werd op 16.2.1976 een KB uitgevaardigd dat bescherming verleent aan een aantal bedreigde wilde planten, waarvan op het Turnhoutse grondgebied verschillende soorten voorkomen. Probleem is echter dat wel de plantensoorten, geheel of gedeeltelijk beschermd zijn, maar niet hun standplaats. M.a.w. bepaalde ingrepen, bv. het afschaven van een schraalland met orchideeën op het ogenblik dat deze bloeien, zou op basis van dit KB op dat moment kunnen verboden worden. Dezelfde ingreep in de winter echter, met dezelfde desastreuze gevolgen, is niet te verhinderen.

Op 22.9.1980 kwam eindelijk het lang verwachte KB (voor het Vlaamse Gewest) dat de bescherming regelt van een aantal van onze wilde

zoogdieren, reptielen, amfibieën, insecten enz. als voorlopig sluitstuk van de kaderwet van 1973. Het KB van 20.7. 1972 betreffende de bescherming van in het wild levende vogels was immers de wet op het natuurbehoud al voorafgegaan.

e. — De wet tot het behoud van de schoonheid der landschappen (12.8.1911) heeft betrekking op mijnen, graverijen, groeven e.d. en zou in de Turnhoutse situatie kunnen toegepast worden op verlaten kleiputten en een zandwinningsput (voor de E-3). De ervaring heeft echter in deze gevallen uitgewezen dat een verplichte bebossing (al dan niet met streekeigen bomen) niet wenselijk is, vermits zich hier spontaan een vegetatie gaat ontwikkelen met soms zeer zeldzame planten, en waarin zich mettertijd ook een aangepaste fauna gaat thuisvoelen. Een opgedrongen beplanting zou hier nooit de natuurlijke evolutie kunnen evenaren.

f. — De wetgeving op de ruilverkaveling (1970 en 1978) hooft hier in feite niet thuis vermits ze geen wettelijk steunpunt vormt voor het gemeentebestuur. De ruilverkaveling zoals die in het verleden gebeurde, heeft, bij mensen die zich de bescherming van natuur en landschap aantrekken, een wrange nasmaak en veel achterdocht nagelaten. De klassieke manier van werken betekende een tabula rasa van het historisch gegroeide landschap door het rechte trekken van wegen (met verharding), rivieren en beken en perceelsgrenzen, het rooien van houtwallen en bomenrijen, het ontginnen van resterende bosjes, overhoekjes e.d., het wegwerken van reliëfverschillen enz.

Door de wet van 22.7.1970 en de wijziging voor het Vlaams Gewest van 11.8.1978 worden al meer waarborgen voor landschapsbehoud geboden, o.a. doordat voorzien werd in een voorafgaandelijke landschapssurvey en doordat in elk ruilverkavelingscomité een vertegenwoordiger is opgenomen van Waters en Bossen, DABRO en de Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapszorg. Toch heeft recente ervaring uitgewezen dat de toestand nog verre van ideaal is.

Ook de (maximaal) 2 % van de oppervlakte die voorzien wordt om in het betrokken gebied aan landschapsinkleding te doen (meestal in de vorm van aanplantingen met streekvreemde boom- en struiksoorten) kan hoegenaamd niet de verliezen goedmaken die geleden worden door het verdwijnen van een veelvoud in oppervlakte aan veel rijkere en rijpere, streekeigen natuurelementen.

g. — Op het Staatssecretariaat voor Ruimtelijke Ordening wordt nog aan een andere mogelijkheid tot landschapsbescherming gedacht. Bedoeling is, om in uitvoering van art. 44, §1.4 van de wet op de stedenbouw, speciale beschermende KB's uit te vaardigen, in eerste instantie voor de R- en N-gebieden op het gewestplan, terwijl dit later ook tot andere zones kan uitgebreid worden. De

vennenstreek in het noorden van Turnhout zou hiervoor als testgebied gelden.

h. — Tenslotte zijn er nog de gemeentelijke reglementen die door het stadsbestuur van Turnhout zelf zijn uitgevaardigd. Dit zijn:

- één op het vellen van hoogstammige bomen, dat deze handeling, eender waar op het gemeentelijk grondgebied, afhankelijk maakt van een vergunning van het CBS, en tot heraanplanting kan verplichten,
- één speciaal voor het Frans Segers-natuurreservaat (19 ha) dat in 1981 op gemeentegronden werd opgericht. Dit regelt de toegang tot het natuurreservaat en legt een aantal beperkingen en verboden op.

3. HANDELINGEN DIE HET LANDSCHAP KUNNEN AANTASTEN:

Hierna volgt een lijst van handelingen die het landschap kunnen vernielen of er storend in kunnen werken. Per ingreep wordt telkens vermeld of hiervoor verbodsbepalingen van kracht zijn, of de handeling afhankelijk is van het verlenen van een vergunning, of, in bepaalde gevallen waar er geen beperkingen zijn, hoe deze dan toch kunnen uitgevaardigd worden door de gemeentelijke overheid.

a. — **Constructies:** Het oprichten van een gebouw of constructie of het plaatsen van een inrichting zelfs uit niet-duurzame materialen, bestemd om ter plaatse te blijven staan, ook al kan zij uit elkaar genomen worden. Het plaatsen van één of meer verplaatsbare inrichtingen die voor bewoning kunnen worden gebruikt zoals woonwagens, kampeerwagens, tenten en afgedankte voertuigen.

In de toelichting bij de gewestplannen wordt, naargelang de bestemming van het gebied, vermeld welke soort bebouwing kan toegelaten worden. Voor wat de landelijke gebieden betreft vinden we dit o.a. weer in art. 11 - agrarische gebieden, art. 12 - bosgebieden, art. 13 - natuurgebieden, art. 14 - parkgebieden en art. 15 - landschappelijk waardevolle gebieden en landelijke gebieden met toeristische waarde.

In verband met de weekendzones dient verwezen naar het KB van 30.10.1973 dat een aantal voorwaarden oplegt voor de verkaveling van een weekendverblijfpark en naar de ministeriële omzendbrief van 26.2.1974.

In het algemeen kan gesteld worden dat in alle gevallen de wet op de stedenbouw van kracht is (art. 44 §1.1 en 6) die bepaalt dat steeds een bouwvergunning noodzakelijk is. Voor enkele maanden werd dit lichtelijk versoepeld voor bepaalde kleine verbouwingen of aanbouwen. In het bijzonder geldt dat bouwaanvragen voor gebouwen, op te richten in een beschermd landschap, dienen bekend gemaakt te worden door aanplakking.

I.v.m. bepaalde vormen van kamperen geldt het KB op het kamperen van 29.10.71 (voor méér dan 3 verblijven).

Wat de verkoop in percelen van groengebieden betreft, is artikel 56 van de wet op de stedenbouw van toepassing. Indien er geen verkavelingsvergunning werd afgeleverd, en er volgens de beschikkingen van het gewestplan duidelijk niet mag gebouwd worden, is het aangeraden dat het CBS de notarissen en de bewoners in de eigen en omliggende gemeenten, en de diensten van Stedenbouw hiervan verwittigt.

In zoverre voor het betrokken gebied geen BPA is opgesteld, dient de vergunning eveneens bekrachtigd te worden door de diensten van stedenbouw. Dit geldt niet alleen voor bouwwerken, maar ook voor de andere, onder art. 44 §1, vermelde werken (zie art. 45 §1).

Naast het probleem van de weekendverblijven, is er ook dit van de steeds verder gaande lintbebouwing (o.a. via de invulregel) die het achterliggende landschap immer meer aan het oog van de weggebruiker gaat onttrekken.

Het open landschap wordt dan weer meer en meer ontsierd door de lukrake inplanting van stallingen voor mestkippen, -varkens, -kalveren e.d. Deze bio-industrie geeft niet alleen een visuele vervuiling maar brengt ook een belasting mee voor het oppervlaktewater vermits alleen de grotere bedrijven (kalver- en varkenshouderijen) onder het KB van 22.4.77 vallen. Daarom dient o.i. gestreefd naar de inrichting van een speciale bio-industriezone met kwekerijen, slachterij(-en), leerlooierij, beenderverwerkend bedrijf en andere aanverwante takken. Dit alles aangevuld met een eigen gespecialiseerd waterzuiveringsstation en met de nodige groenschermen.

b. — **Schroot:** Het aanleggen van een opslagruimte voor afgedankte voertuigen of schroot. Vergunningsplichtig (cfr. art. 44 § 1.5) ook voor de niet-landelijke gebieden. In landelijke gebieden is het ook strijdig met de bepalingen van het gewestplan.

c. — **Afval:** Het aanleggen van een vuilnisbelt en het achterlaten van afvalprodukten. Vooral de talrijke sluikstorten ontsieren het landschap.

Dit is overal verboden (ingevolge het decreet van 14.12.1789 - art. 50 en dit van 16-24.8.1790, titel XI, art. 3 en 4) door gemeentelijke reglementen en door een aantal algemene bepalingen, nl.:

- art. 522, 1° van het Strafwetboek (openbare weg),
- art. 88, 12° van het Veldwetboek (tuinen, besloten erven, natuur- en kunstweiden, bomen enz.),
- KB van 24.1.1969 - vuilnisbelten,
- decreet op het beheer van afvalstoffen (2.7.1981). Dit maakt o.a. (eindelijk) het sluikstorten strafbaar, en dit voor het hele Vlaamse Gewest, waar dit vroeger afhankelijk was van het eventuele bestaan van een

de Maat, Mol-Postel

Foto: Keoon

- gemeentelijk politiereglement. Art. 28 bepaalt echter dat de gemeentelijke overheid wel bevoegd blijft voor de manier waarop het huishoudelijk afval moet verwijderd worden,
- wet op de oppervlaktewateren (26.3.71 - art. 2 en 41) i.v.m. stoffen die in het oppervlaktewater kunnen terechtkomen,
 - wet op de giftige afval (22.7.74 - art. 2 en 25) dat het achterlaten van giftig afval verbiedt.

d. — **Reclame:** Het aanbrengen van reclamepanelen of gelijk welke publiciteit, ook tijdelijk. Uitzondering kan hier gemaakt worden voor panelen van toeristische of milieu-educatieve aard, die betrekking hebben op dat bepaald gebied.

Ingevolge het KB van 5.12.1957 is het aanbrengen van reclameborden reeds verboden in geklasseerde landschappen, verder o.a. ook langs autosnelwegen en hun toegangswegen (KB 8.1.1958).

Voor het oprichten van vrijstaande panelen is een bouwvergunning nodig (art. 44 §1). In dit verband kan nog vermeld worden dat voor alle vraagstukken van esthetische aard die een aanvraag om een bouwvergunning doet rijzen, advies kan gevraagd worden aan de Commissie van Advies (art. 19 en 49); dit geldt voor alle aanvragen tot bouwvergunning.

e. — **Ontwatering:** Elke activiteit die een belangrijke wijziging van de waterhuishouding voor gevolg kan hebben, inzonderheid het graven van afwateringsgrachten, het uitvoeren van draineringswerken, en wateraftappingen welke van aard zijn het grondwaterpeil zodanig te beïnvloeden dat de aanwezige flora en fauna, en daardoor ook het landschapstype in gevaar wordt gebracht.

Dit is verboden in de R-gebieden van het gewestplan en eenzelfde verbod zou ook wenselijk zijn in bepaalde N-gebieden. In ecologisch waardevolle gebieden mag slechts een verbetering aan de waterhuishouding aangebracht worden indien daardoor de aanwezige flora en fauna of de aanpalende natuurgebieden niet bedreigd worden in hun voortbestaan.

f. — **Reliëfwijziging:** Elk werk dat het reliëf van het terrein wijzigt, zoals het uitgraven van visvijvers, ontzavelen, nivelleren, opspuiten, ophogen en opvullen.

Dit is overal vergunningsplichtig ingevolge art. 44 §1.2 van de wet op de stedenbouw. Het is aangewezen dat de slechts lichte reliëfverschillen in ons toch al zo vlakke landschap bewaard worden. Bijzondere aandacht dient ook gegeven te worden aan de instandhouding van kleine waterpartijen zoals weideplassen, overblijfselen van vesten enz. die maar al te vaak volgestort worden.

g. — **Ontginningen:** Elke vorm van ontginning of wijziging van vegetatie van heideterreinen en moerassen, dus inbegrepen het opplanten met bomen en struiken.

Voor deze werken dient een vergunning aangevraagd te worden ingevolge art. 44 §1.4. Gezien de geringe oppervlakte van deze vegetaties die ons nog resten, is het aangewezen dat voor deze aanvragen geen vergunning meer verleend wordt. Voor zover bovenvermelde landschapstypen in N- of R-zones van het gewestplan gelegen zijn, is deze ingreep zelfs volledig verboden.

h. — **Branden:** Het afbranden van wegbermen, grachtkanten, schraallanden, heideterreinen en andere wilde vegetaties.

Wanneer het branden gebeurt op een plaats waar op dat moment beschermde planten groeien of beschermde dieren hun nest hebben, zou dit kunnen verboden worden.

In het kader van het KB van 26.7.71 (luchtverontreiniging) geldt het verbod tot het vernietigen in open lucht met o.a. uitzondering van plantaardige afvalstoffen afkomstig van bedrijfslandbouwkundige werkzaamheden. Nu zijn het veelal wel de landbouwers die deze grachten e.d. afbranden, maar de vraag is of men hier kan spreken van plantaardige afvalstoffen (vermits ook levende planten en struiken afgebrand worden).

Krachtens art. 89, 8° van het veldwetboek mag geen vuur gemaakt worden op minder dan

Foto Keoon

100 meter van o.a. bossen, heiden, hagen, korenakkers enz. Een gemeentelijk reglement dat het afbranden van grachtkanten e.d. verbiedt is dringend nodig gezien de schade die deze voorjaarsbranden aan fauna en flora berokkenen.

i. — **Afsluitingen:** Het oprichten van afsluitingen (uitzondering voor het vervangen van afsluitingen van weiden).

Voor bepaalde vormen van afsluitingen zijn bouwvergunningen nodig (o.a. voor deze met betonplaten en -palen). Voor die van lichte constructie geldt dit echter niet — volgens het KB van 16.12.71.

Via gemeentelijke bouwverordeningen, APA en BPA's (art. 8, 12, 15 en 16) kunnen preciesere normen worden opgelegd.

j. — **Kappingen:** Het vellen, ontwortelen of beschadigen van bomen en struiken, evenals het wegnemen van gesteltakken en hoofdwortels, uitzondering voor dode of windvallige bomen en voor hakhoutbestanden en houtwallen, voor zover het geen ontginning van deze bestanden betreft.

Dit wordt reeds gedeeltelijk aan banden gelegd door een gemeentelijk reglement. Bovendien bepaalt art. 44 §1.2 van de wet op de stedenbouw dat voor een ontbossing (dit is kaalkappen zonder heraanplanting) een vergunning vereist is. In dit verband dient ook verwezen naar de

ministeriële omzendbrief van 5.6.70 betreffende de ontbossing-vergunning.

Tenslotte is er ook de wet van 28.12.31 op de bescherming van aan particulieren toebehorende bossen en wouden die het hakken van privaatsbossen onderwerpt aan zekere beperkingen.

Het afleveren van kapvergunningen zou gepaard moeten gaan met een verplichting tot heraanplanting. Ook is het wenselijk dat het bestaande gemeentelijk reglement zou uitgebreid worden tot de houtwallen die dikwijls landschapsbepalend zijn en nu in versnelde mate gekapt worden wegens de toenemende houtvraag (voor open haarden, houtkachels enz.). Voor het kappen zou vergunning kunnen verleend worden bv. met een omlooptijd van 7 à 12 jaren, mits het sparen van de hoogstammige bomen en zover het geen te grootschalige ingrepen ineens betreft. Rooien van houtwallen dient evenwel vermeden.

k. — **Rustverstoring:** Om het even welke activiteit die het landschap, de fauna en de flora, de rust en stilte onnodig vernietigen of verstoren zoals:

1. het houden van test- en oefenritten en wedstrijden met mechanische voertuigen:
 - wordt gereguleerd bij KB van 10.6.76.
 - voor zover er reliëfwijziging bij betrokken is wordt verwezen naar punt f hiervoor.
 - wat de omvorming van weilanden en akkers tot terreinen voor bovenvermelde activiteiten (of andere sportterreinen) betreft, dient eraan herinnerd dat de terreinen in agrarische zones gelegen, enkel voor landbouwdoeleinden gebruikt mogen worden, ingevolge de bepalingen van het gewestplan.
2. het kleiduifschieten:
 - is onderworpen aan vergunning door het CBS voor eenmalige wedstrijden en door de Provincie voor regelmatig gebruikte terreinen.
3. het gebruik van modelvliegtuigen met afstandsbediening:
 - is eveneens vergunningsplichtig.
4. het gebruik van boten met of zonder motor (pleziervaartuigen):
 - is, op vennen en vijvers binnen de R- en N-zones, tegenstrijdig met de bestemming van het gewestplan.
5. het paardrijden:
 - is in bepaalde kwetsbare landschappen bijzonder nadelig voor de vegetatie.
 - voor zover het gemeentelijke eigendommen betreft kan dit geregeld worden door middel van verkeersborden.

l. — **Verkoopsstanden:** Het plaatsen van rijdende of verplaatsbare verkoopsstanden.

In zoverre dit niet geregeld wordt door leuervergunningen, is het aangewezen dat deze handelingen verboden of beperkt worden in een aantal landschappelijk zeer waardevolle zones.

m. — **Wegverhardingen:** Het verharden van

wegen en paden met harde materialen zoals asfalt, beton, klinkers, kasseien enz., dat bijzonder ontsierend kan zijn in natuurgebieden.

Het verharderen van wegen geldt als een soort constructie en is dus onderworpen aan het afleveren van een bouwvergunning. Voor nieuwe wegen in verkavelingen gelden speciale bepalingen (zie art. 57bis en 58, wet SB). Zoals bij punt i. bestaat ook hier de mogelijkheid om via BPA's voorschriften aan te geven i.v.m. aanleg en uitrusting van wegen.

n. — **Leidingen:** Het plaatsen van ondergrondse en/of bovengrondse leidingen voor electriciteit, gas, water, rioolwater en kabeltelevisie.

Dit geldt voor de meest waardevolle en kwetsbare gebieden en kan slechts mits vergunning van het CBS. Wanneer de leidingen over het grondgebied van meerdere gemeenten lopen, dient de vergunning afgeleverd door de minister of zijn gemachtigde, na voorafgaand advies van CBS (30 dagen) - zie art. 48, wet SB. In geval het gemeentebestuur zelf opdrachtgever is voor uitvoering van hierbovenvermelde werken (riole-ring, waterleiding) kan bij de planning en uitvoering bijzondere aandacht besteed worden aan het landschappelijk aspect.

o. — **Beplantingen:** Het aanplanten en heraanplanten van aan het landschap vreemde bomen en struiken en andere vormen van beplanting.

Aanplanting van exoten in natuurterreinen kan bijzonder storend werken (floravervalsing). Voor wat heide- en moerasgebieden betreft kan hierbij verwezen worden naar punt g. hiervoor. Zie ook opmerking bij punt i. en m, omtrent BPA's. Soms wordt ook landbouwgrond verkaveld (voor weekend-doeleinden). Afgezien van het feit of dit strookt met de bestemming van het gewestplan, speelt hier ook het Veldwetboek mee voor wat beplantingen met bomen en struiken betreft. Deze kunnen slechts uitgevoerd worden na toelating door het CBS (art. 35 §5). Bij overtreding kan het rooien van de aanplanting gevorderd worden op basis van art. 36bis.

Voor wat de 2 geklasseerde landschappen en het gemeentelijk natuurreservaat betreft, zijn de meeste van bovenvermelde ingrepen verboden, ook wanneer die in andere gebieden niet geregeld of alleen vergunningsplichtig zijn (m.a.w. de vergunning kan toch gegeven worden).

4. BESLUIT

In deze tekst werd getracht een overzicht te geven van ingrepen die een nadelig effect kunnen hebben op het esthetisch uitzicht en de natuurlijke rijkdom van het rurale landschap. Tevens wordt nagegaan of en hoe dit kan voorkomen worden, m.a.w. op welke wettelijke middelen een gemeentebestuur zich kan beroepen, eventueel zelf kan uitvaardigen.

Vanwege verantwoordelijken voor het gemeente-

lijk beleid hoort men immers regelmatig het bezwaar dat men in deze specifieke materie zelf niet genoeg thuis is om met zekerheid te kunnen optreden. Mogelijk is dit inderdaad zo, mogelijk is het ook een alibi dat het gebrek aan politieke moed (optreden tegen stadsgenoten = kies-potentieel) moet camoufleren.

Uiteraard is optreden tegen landschapsschennende overtredingen slechts een eerste stap. Het is nog een lange (lijdens-)weg naar een eventuele veroordeling door de rechter, al dan niet met verplichting tot herstel van het landschap in zijn oorspronkelijke staat.

De uitvoering van dit laatste punt is dan helemaal het sluitstuk. Maar dit alles gaat verder dan de bedoeling van deze tekst.

5. BIBLIOGRAFIE

Dua V., 1976. De Belgische wetgeving op de bescherming van de landelijke ruimte: dode letter of realiteit? In „Groene Band" nr. 221.

HSRO, KB van 28 december 1972 - officiële coördinatie en toelichting. Brussel, HSRO, 1979.

HSRO, Wet van 29 maart 1962 (organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw - met wijzigingen). Brussel, HSRO, 1979.

HSRO, Wonen en ruimtelijke ordening - Informatie over bouwen en verkavelen. Brussel, HSRO, 1980.

Foto Keoon

Verenigingsberichten De Wielewaal - december

- 3 **Krekenland Assenede.** Dia-avond „De Himalaya" door M. De Cleer in het Landbouwershuis Markt Assenede om 20 u.
- 3 **Netevallei.** Neteling. Lokaal open voor milieu-info enz. + Diareeks „Winterpoëzie" door L. Schoeters 19.30 u. Lokaal (Oud-Gemeentehuis Hallaar).
- 3 **Scheldeland.** Dia-avond „Vogels v. Spanje" door G. Robberecht. Vertrek: Refter Gemeenteschool Wetteren 20 u.
- 4 **Gent W.J.** Treintocht naar Blokkersdijk o.l.v. Inge. 7.45 u. Gent Sint-Pieters.
- 4 **Mandelstreke.** Jaarlijks Wielewaalfeest. Oud-Stadhuis Rumbeke vanaf 19.30 u.
- 5 **Brugge.** Dagtocht met eigen wagens, naar de Braakman, langs Plaet nr. 1, Hoofdplaat en Paulinapolder. Vertrek: 9 u. aan 't station te Brugge. Leiding: Marcel en Guido. Mee te brengen: Excursiekledij, piknik, Ned. geld. Einde: Brugge omstreeks 18.30 u.
- 5 **Brussel.** Namiddagwandeling te Vlezenbeek St.-Pieters-Leeuw in het mooie Pajottenland. Vertrek: 14 u. aan Vlezenbeek Oud-Gemeentehuis (Postweg). Te bereiken: voor auto's langs ring - afrit St. Pieters-Leeuw en weg richting Gaasbeek nemen. Voor openbaar vervoer: Bus LK aan Rouppeplein om 13.18 u. Afstappen aan Stationsstraat en nog 10 minuten marcheren. Leiding: L. Mertens. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u.
- 5 **Netevallei.** Natuurwandeling „Booischootpad". Vertrek: Booischoot-kerk 14 u. Leiding: M. Verstrepen. Mee te brengen: Stevig schoeisel, verrekijker. Einde: vertrekplaats 17 u.
- 5 **Westkust.** Bezoek aan zee-aquarium Oostende. Vertrek: 14 u. Albertmonument Nieuwpoort, 14.30 u. Zeeaquarium Oostende. Leiding: E. Eneman.
- 10 **Mandelstreke.** Bestuurswisseling, film E. Blancke: kleurrijke rommelterreintjes. Vormingsinstituut 20 u.
- 10 **Meetjesland.** Diamontage omtrent fauna en flora van bij ons en over de grens. Stads Auditorium, Garenstraat Eeklo, 20 u. Leiding: M. Boone.
- 11 **Demer en Dijle.** Werkdag in Hallakenbosch: hakken van het houtbestand. 9 en 13 u. aan de brug over de Hallakenbeek, Rijmenamsesteenweg, Haacht. Mee te brengen: Hakmes of bijl(tje) en touw.
- 11 **Denderland.** 10e les van de cursus Natuurbeheer en Vrijwilligerswerking: Organisatie natuurbeheerswerkgroepen; Afronding. School Mater Dei Denderleeuw. Ingericht door de B.N.V.R. en Wielewaalafdeling Denderland.
- 11 **Gent WA.** Derde winteravond in de zaal Securex, begin van Watersportbaan om 20 u. stipt. De Brechtse Heide: diamontage door Mevr. G. Verwiltgen - Fabrè.
- 11 **Klein Brabant.** Spreekbeurt „Natuurbeleving" door Prof. Dr. U. Librecht in samenwerking met het Davidsfonds van Puurs. Parochiecentrum Puurs. Aanvang 20 u.
- 11 **Leuven (WA + WJ).** Bezoek aan Afrikamuseum, Roekenslaapplaats. Vertrek: 13.15 u. Station Leuven. Leiding: M. Herremans. Einde: Bij flinke duisternis.
- 11 **Nationale Werkgroep Botanie.** Mossentocht en microscopie. Vertrek: Station Lier 9.30 u. tocht te Zevenbergen 's namiddags microscopie op meegebracht mossenmateriaal in Wielewaallokaal van afd. Lier: Rolwagenstraat 10, Lier (Zijstraat van Antwerpsestraat, van station naar Centrum). Samenkomst station Lier 14 u. of aan het lokaal. Mee te brengen: mossenflora's, eventueel binoculair en microscop. Leiding: J. Slembroeck.
- 11 **Schelde en Leie.** Tweede culturele winteravond te Huise. Boekentoonstelling, diareeks en voordracht door Dr. Jacobs over bijen. Oud-Gemeentehuis, dorp Huise. Aanvang om 19.45 u. Einde omstreeks 22.15 u.
- 11 **'s Heerenbosch.** Bezoek aan Kraaienslaapplaats bij Overmere - Donk. Vertrek: Uitbergen-Kerk om 15 u. Leiding: J. Dierickx.
- 11 **Turnhout.** Gezellig samenzijn met etentje. Om 20 u. in het scoutslokaal (Baron Dufourstraat) inschrijving 450 F bij W. Dings, Leeuwkerkstraat 2, Oud-Turnhout. Storting of PC 000-0404241-42 voor 5/12.
- 12 **Aalter.** 2de Meeuwenteldag 1982-1983: telling van groepen pleisteraars en slaaptrek rond zonsondergang. Vertrek: 14 u. stipt op dorpsplein te Aalter en Knesselare. Mee te brengen: fiets, noodzakelijk! Verrekijker. Wie enkel de slaaptrekstelling wil meedoen telefoneert naar E. Blondia (091/74 49 47) of I. Hoste (091/74.17.19).
- 12 **Antwerpen-Centrum.** Verrassingsreis met eigen wagens naar Nederland. Vertrek: Trefpunt: Putte grens om 9 u. Leiding: M. de Booseré.
- 12 **Bree.** WA-WJ uitstap naar de Maasvallei. Vertrek: 8 u. gemeentehuis Bree, 8.30 u. Oud-Gemeentehuis Kinrooi. Leiding: P. Hermans en F. Verstraeten. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 12 **Brussel.** Hele dag in het Gentse. 's Morgens vogelobservatie te Merelbeke. 's Namiddags bezoek aan het Schoolmuseum. Vertrek: 8.10 u. aan afrit nr. 8 te Wemmel (Noorderring). Of om 9 u. aan afrit van Merelbeke. Voor mensen zonder vervoer, gelieve af te spreken met coördinator: R. Gielen, tel. 479.52.78. Leiding: R. Gielen, Robbrechtsstraat 203, Wemmel. Mee te brengen: kijker, laarzen, picknick en warme drank.
- 12 **De Stern.** Maandwandeling door de Scheldemeersen van Zevergem. Vertrek: 9 u. stipt dorp Zevergem. Leiding: V. Geers.
- 12 **Gent WA + WJ.** Halve dagtocht met de fiets naar de Zandputten in de Damvallei. Bijeenkomst om 9 u. aan de Dampoort o.l.v. WJ Gent, dus WA + WJ.
- 12 **Mandelstreke.** Namiddaguistap naar Damme. Vertrek: Polenplein 13 u., eigen wagens. Leiding: P. Hantson.
- 12 **Meetjesland.** Dagtocht naar Braakman en Westerschelde. Vertrek: Markt Eeklo om 8 u. Leiding: G. Van Bastelaere + M. Boone. Mee te brengen: regenkleidij, laarzen, plant en vogelgids, picknick.
- 12 **Midden-Limburg.** Dia-montage over mossen, daarna uitleg door P. Landewald aan de hand van verse en gedroogde mossen. Middelbare school te Zonhoven om 20 u. Leiding: P. Landewald Janssen.
- 12 **Mol.** Deelname aan Nat. Watervogelteldag. Dagtocht met fiets (WA + WJ). Vertrek: 8 u. Parking Prinsenspark Retie om 11.30 u. Grote Zandput Sas 4 (Brug Zilvermeer). Leiding: D. Draulans. Mee te brengen: Fiets - Knapzak - Kijker of telescoop - vogelgidsen.
- 12 **Mortsel.** Autocartocht naar het Veerse Meer. Vertrek: Station Oude God 7.30 u. Inschrijving door storting van 310 F. - 260 F. - 210 F. - op rek. 068-0847360-92 - Parklaan, 102, Edegem 2520 voor 1/12/82. Leiding: C. Tytgat. (Tel: 03/449 50 24).
- 12 **Noorderkempem.** Daguitstap naar de pier van IJmuiden (Ned.) Vertrek: O.L.Vr. kerk te Essen, 7 u. (eigen wagens). Leiding: F. Broos. Mee te brengen: knapzak.
- 12 **Scheldeland.** 3de waterwildtelling. Vertrek: op de markt te Wetteren om 8.30 u. Leiding: P. de Bruycker.
- 17 **Lier.** Lesavond over vissen. 20 u. Clublokaal. Leiding: S. Peeters.
- 17 **Scheldeland.** Vergadering WVO Bespreking vogelwaarnemingen en toelichting over enkele vogelsoorten in Parochiaal Centrum „Het Veen" te Schellebelle om 20 u.
- 17 **Voorkempem i.s.m. Brechtse Heide.** Dia-avond door de Heren Laps, van Besauw en Roes: „Bloemen en hun bezoekers" 20 u. Lusthof achter de Toverfluit.
- 18 **Antwerpen-Centrum.** 1ste Winteravond: „Kijk ik kan weer vliegen". Diareeks over het Vogelhospitaal door J. Broos. Plaats: Keurvelsstraat in de Zoo te Antwerpen om 20 u.
- 18 **Brugge.** Activiteit: slaaptrekstelling in 't Zwin. Werkgroep ornithologie. Plaats en uur van vertrek: om 14 u. - parking 't Zwin. Leiding: Werkgroep Ornithologie.
- 18 **Denderland.** Nestkasten timmeren om 14 u. bij D. Sonck, Walstraat 10, Aalst. Leiding: Werkgroep Natuurbeheer. Mee te brengen: Hamer.
- 18 **De Stern.** Dagtocht Schouwen-Duiveland. Particulier vervoer. Vertrek: 7 u. stipt, dorp-Zevergem. Mee te brengen: Picknick.
- 18 **Gent WJ.** Fiets en wandeltocht in Latemse bossen, meersen en drassige terreinen. Halve dagtocht o.l.v. Xavier. Bijeenkomst om 8.30 u. aan de Bowling te Sint-Martens Latem.
- 18 **Halle.** Jaarlijks Feestmaal in Don Bosco-zaal Alsebergsesteenweg 122 A te Buizingen. Aanvang: 19.30 u.
- 18 **Lier.** Uitstap naar Walem en Mechels Broek. Vertrek: 13.30 u. station Lier. Leiding: M. Vermijlen. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: 17.30 u. Mechels Broek.
- 18 **Maasland.** Dia-Avond: De Dolomieten. Cult. Centrum Maasmechelen (Eisden) 20 u. Leiding: H. van Looken.
- 18 **Mol.** Dia-Voordracht W. Stevens. Meerhout, 1 groot natuurgebied, Landschappen en natuurbeheer. Gemeenteschool Meerhout - 20 u.
- 18 **Mortsel.** Spreekbeurt over Zangvogels door G. de Meulemeester. De uiteenzetting is geïllustreerd met dia's en vogelgeluiden, om 20 u. in Agfa-Gevaertauditorium, Septestraat te Mortsel.
- 18 **Noorderkempem.** Daguitstap naar dierentuin te Antwerpen

(kijk achter de schermen). Vertrek: Essenstation, trein van 8.32 u. Leiding: R. Goffa (Gids dierenliefhebber). Einde: Antwerpen: 16 u.

- 18 **Voorkampen i.s.m. Brechtse Heide.** Werkdag op het moeras van Schildehof, kappen, maaien, graven. Vertrek: 9.30 u. Oranjerie Schildehof, eigen materiaal meebrengen.
- 19 **Bree.** Beheerswerken stampmolenbroek. Vertrek: 8.15 u. Gemeentehuis Bree. 8.30 u. Parking staatsbos Molenbeersel. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 19 **Brussel.** Voormiddag te Hofstade. Vertrek: 9 u. aan de ingang van het domein. Baan Perk-Hofstade en baan naar Muizen. Voor auto's: snelweg Brussel-Mechelen. Af aan afrit Weerde en rechtsaf nemen naar ingang domein. Openbaar vervoer: afspreken met leiding om eventueel via Vilvoorde opgepikt te worden (tram 58). Leiding: P. Herroelen. Mee te brengen: laarzen en kijker.
- 19 **Denderland.** Namiddagwandeling in de Sint-Onolfspolder en langs de Nieuwe Dender. Speciaal voor overwinterende watervogels. Vertrek: 14 u. aan Nieuwe Denderbrug, Gentse Steenweg te Dendermonde. Leiding: F. Schoeters.
- 19 **Frans Segers-uitstap.** Leiding: W. Paulussen en G. Luyts. Samenkomst aan de kerk van Oud-Turnhout om 10.30 u. Mee te brengen: knapzak, drank en laarzen.
- 19 **Gent WA.** Dagtocht met private wagens naar de slaapplekken van de Kraaien te Snelleghem. Bijeenkomst om 9 u. op het Sint-Pietersplein. Leiding: W. Sierens en M. Pottier.
- 19 **Hageland Zuiderkemp.** Voormiddag uitstap Vierkensbroek Testelt - Averbeke. Vertrek: Kerk Testelt 8.30 u. Leiding: R. de Fraine. Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 19 **Herentals.** Zandputten te Mol - voormiddaguitstap. Vertrek: Parking St.-Waldetrudiskerk om 8.30 u. of St.-Dymphnakerk te Geel om 8.45 u. Leiding: W. Claessens. Einde: rond de middag.
- 19 **Klein-Brabant.** midwinterwandeling te Eksaarde in het Soete land van Waas, langs kerkwegeltjes, stukjes, bos en hei. Vertrek: 13.30 u. Romeo Bornem. Leiding: G. Hieleghem. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 17 u. Eksaarde.
- 19 **Krekenland.** Ganzenocht door Zeeuws-Vlaanderen. Vertrek: Markt assenede om 8 u. Leiding: L. Bekaert en R. de Lust. Mee te brengen: kijker. Einde: 12 u.
- 19 **Leuven (WA + WJ).** Blauwe Kiek-wandeling. Vertrek: 8.10 u. station Leuven (bus 8.20) Leiding: P. Standaert. Mee te brengen: Ev. laarzen. Einde: bus terug uit Korbek Dille 12.45 u.
- 19 **Lier.** Werkgroep Ornithologie - waterwildtelling op Anderstad. Vertrek: 9 u. Zimmertoren. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: Verrekijker. Einde: 12 u. Zimmertoren.
- 19 **Mol.** Natuurwandeling in „De Most“ (WA + WJ). Vertrek: Café „De Cockpit“ (Keiheuvel) - 9 u. Leiding: M. van Buggenhout. Mee te brengen: Kijker - laarzen. Einde: 12 u.
- 19 **Netevallei.** Boswandeling in „Averegten“ te Hallaar. Vertrek: 10 u. Grote Parking. Leiding: M. Geens. Mee te brengen: laarzen + verrekijker. Einde: 12 u. Grote Parking.
- 19 **Voorkampen WJ.** Fietstocht Brechtse Hei. Vertrek: 12.30 u. Schilde kerk, 13.30 u. Jac. Westmallebaan 61
- 23 **Mol.** Observatie meeuwenlaapplaats (20.000 ex.) met nachtkijker (WA + WJ). Vertrek: Grote Zandput - 16 u. Brug Zilvermeer (kant Mol). Voor laat komers: richting Sas 4 - waar de buizen over't kanaal gaan. Leiding: D. Draulans. Mee te brengen: Kijker of telescoop - vogelgidsen. Einde: 19.30 u.
- 26 **Maasland.** Grintgatentocht in Ned.-Limb. Omgeving Roermond-Stevensweerd. Vertrek: Ned.-zijde Maasbrug Maas-eik 8.30 u. Leiding: Werkgroep Ornithologie. Mee te brengen: laarzen - vogelgids. Einde: omstreeks 12 u.
- 26 **Schelde en Leie.** Dagtocht met private wagens naar Zeeuws-Vlaanderen. Vertrek: Petegem-Deinze om 7.30 u. aan benzinestation Chevron, Gaversesteenweg. Leiding: J. van Hecke en D. Packet. Mee te brengen: verrekijker, telescoop, knapzak (eten + drank), laarzen, warme kledij. Einde omstreeks 17 u.
- 30 **Leuven WJ.** Natuur-actiedag: opruimen zwerfvuil, ophangen nestkasten voor torenvalken, hele dag. Vertrek: bellen naar de gids (016/48.85.50). Leiding: M. de Coster. Mee te brengen: Fiets + Picknick.
- 31 **Demer en Dille.** Naar jaarlijkse gewoonte willen wij het jaar afronden met een kalme wandeling door het Hoogveen. Vertrek: 8 u. Parking Covee te Kampenhout - Sas. Leiding: W. Bastiaens. Mee te brengen: Picknick + drank. Waterdichte kledij!

JANUARI 1983

- 2 **Schelde en Leie.** Nieuwjaarstocht te Nokere „Unieke natuurbeleving“. Vertrek: Kerk te Nokere om 14 u. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 17 u.

7 **Netevallei.** Neteling. 19.30 u. lokaal.

8 **Gent WA.** Vierde winteravond in de zaal Securex, begin Watersportbaan om 20 u. stipt. J. van Stiegel stelt ons in film en dia: „de Beschermde Planten van België“ voor, een film in opdracht van de Nationale Plantentuin.

8 **Leuven (WJ)**

Vogelkoppenswandeling langs het strand, hele dag. Vertrek: 7 u. Leuven Station. Leiding: M. Dumalin. Mee te brengen: Picknick.

8 **Lier.** Beheerswerken in het Sneeuwklodjesreservaat. Herstel afsluiting, planten van knotwilgen telkens om 9 u. en 14 u. ter plaatse. Leiding: Conservator en bestuursleden. Mee te brengen: spade, bijl, laarzen.

8 **Turnhout.** Dia- en filmavond. De Turnhoutse Kempen vroeger door R. de Prins, B. Boone, M. Smets e.a. Wielewaalhuis 20 u.

9 **Brussel.** Hele dag naar de Ganzen te Damme en naar het Zwin. Voormiddag: observatie van ganzen, namiddag: bezoek aan Zwin-reservaat. Gids 's morgens E. Kuycken. Vertrek: 8.15 u. aan Ring Noord afrit nr. 8 te Wemmel voor vervoersafspraken. Of 9.40 u. aan E 5 afrit Oostkamp. Of 10 u. op de Markt te Damme. Coördinator R. Gielen tel. 479.52.78. Mee te brengen: Laarzen, kijker, picknick, warme drank en aangepaste warme kledij.

9 **Denderland.** Namiddagwandeling langs de Schelde. Vertrek: 14 u. kerk van Appels (Dendermonde) Leiding: P. D'Haeseleer. Mee te brengen: laarzen.

9 **Land van Waas-Zuid.** Ganzenocht Zuid-Beveland. Vertrek: 9 u. stadhuis van Sint-Niklaas, 9.30 u. aan de boot. Leiding: J. de Laet. (dagtocht).

9 **Voorkampen WJ.** Fietstocht AWW en E3 put Oelegem. Vertrek: 12.45 u. Brecht, 13.30 u. Schilde Kerk.

14 **Lier.** Lesavond: zangers van riet en moeras, om 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Leiding: H. Janssen.

14 **Voorkampen i.s.m. Brechtse Heide.** Dia-avond over Noorwegen door R. Willockx om 20 u. Lusthof achter de Toverfluit.

15 **Leuven (WJ + WA).** IWT-Wandeling. Vertrek: 8.30 u. Station Leuven. 9 u. station Oud-Heverlee. Einde: 's Middags.

15 **Mortsel.** Nationale Waterwildtelling op Blokkersdijk en het linkeroevergebied + vroege ochtendtelling van ganzen vanuit Saeflinge nabij Doel. Vertrek: 6.30 u. station Oude-God met eigen wagens. Leiding: Werkgroep Ornithologie - L. Janssen en L. Wouters.

16 **Brussel.** Voormiddagwandeling te Meise. Bezoek aan park van Plantentuin. Vertrek: 9 u. aan de kerk te Meise. Leiding: M. en H. de Coninck Tel. 460.24.12 Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.

16 **Noorderkemp.** Daguitstap naar Noord- en Zuid-Beveland. Vertrek: O.L. Vrouw kerk om 8 u. (Essen) Leiding: F. Broos en G. van Heybeek. Einde: Essen 18 u.

BROEDVOGELINVENTARISATIE IN VLAANDEREN

Alle veldornithologen in Vlaanderen worden verzocht tijdens het broedseizoen 1983 mee te werken aan een geplande inventarisatie van **Boomleeuwrik, Korhoen en Roek** (zie oproep in middenbladzijden van augustus-septembernummer). Eventuele bijkomende inlichtingen worden U graag verstrekt door de initiatiefnemers: **H. Voet, Oude Baan 5, 2070 Ekeren**
H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

IWRB-OPROEP

Alle actieve veldornithologen in Vlaanderen worden verzocht opnieuw hun medewerking te verlenen aan de jaarlijkse tellingen van watervogels, georganiseerd en gecoördineerd door het IWRB. De teldata voor 1982-1983 zijn de volgende:

16-17 oktober, 13-14 november, 18-19 december, 15-16 januari, 12-13 februari, 12-13 maart, 16-17 april.

Voor de regio 8 (Waasland) wordt een nieuwe dynamische coördinator gezocht. Zij die belangstelling hebben voor deze functie worden verzocht contact op te nemen met een van de medewerkers op het secretariaat van het IWRB-Vlaanderen, gevestigd in het Laboratorium voor Oecologie der Dieren. Zoögeografie en Natuurbehoud van de Rijksuniversiteit te Gent, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent (091/22.78.21 - toestel 345).

„FRANCISCUS EN DE VLAAMSE GAAI" BIJ EEN VERRASSEND BUNDELTJE VAN BERT PELEMAN.

Met als speelse titel „FRANCISCUS EN DE VLAAMSE GAAI" verscheen zojuist het verrassende verzenbuntje dat de dichter Bert Peleman, hoofdzakelijk te Assisi, schreef n.a.v. de 800ste GEBORTEVERJAARDAG (1182-1982) VAN ITALIE'S MEEST GELIEFDE HEILIGE.

Schitterend geïllustreerd door Regnier de Herde betekent dit pittige boekje niet alleen een hulde aan de dichter van het „Zonnelied" maar werd het bovendien een LUDIEK PLEIDOOI VOOR HET LEEFMILIEU.

- In een aantal „licht-gevlakte" verzen wordt er op schalkse wijze verteld over:
- Franciscus en zijn ontmoeting te Assisi met een roodborstje, een pimpelmees, een vink, een goudhaantje, een mus, een sijs, een zwaluw, een karekiet, een kwikstaart, een nachtegaal, een kraai en een ... Vlaamse gaai;
- verder onthult dit bonte boekje hoe tijdens een internationaal vogelfestival een mees „meesterlijk" zong, hoe Sint Franciscus vredelievend tussen een Vlaamse gaai en een Wielewaal belandde, hoe een ekster de ... eksterroeg van de „Poverello" genas, hoe de heilige ornitholoog een vloekende papegaai bekeerde, waarom een snip een „snipperdag" nam en naar Assisi vloog naast vele andere Franciscaanse belevenissen;
- een afzonderlijk hoofdstuk vormen de „KLAAG-LIEDJES VOOR HET LEEFMILIEU" met een aangrijpend berijmd verslag over de zogenaamde „Golden Sixties" de „gouden zestiger jaren" met de dramatische water- en luchtbezoedeling;
- het schattige boekje besluit met het eerder tragische „Klaaglied om de verdwenen reigers" en een ... hemelse „Leeuwerikbede tot Sint-Franciscus".

WEELDERIG UITGEGEVEN IN EEN SIMILI-LEDEREN BAND MET GOUD OPDRUK, GEILLUSTREERD MET 60 SIERLIJKE PENTEKENINGEN, WERD DIT FRAAIE BOEKJE IN ZAKFORMAAT EEN IDEALE UITGAVE OM RUSTIG THUIS, OP REIS OF IN GODS VRIJE NATUUR VAN TE GENIETEN.

Bovendien betekent het handige boekje beslist een aanwinst inzake het voordracht repertorium bij allerlei vrijetijdsbesteding zowel voor jeugd- als ouderenorganisaties, gezellige samenkomsten, wandeltochten, bezinningsdagen enz...

Rekening houdend met de weelderige vormgeving werd tenslotte de prijs opvallend laag gehouden en bedraagt slechts 250 F.

Bestellingen vanaf 25 ex. dienen te worden gericht aan „De Kempische Boekhandel" Lindendreef 5 - 2470 Retie. Alle overige bestellingen rechtstreeks bij de auteur Bert Peleman, Thonetlaan 110 - Bus 43 te 2050 Antwerpen. Tel. 03/219.17.40 (tel. voor 9.30 u.) - Bankrekening nr. 220-0972.208-13

LIBELLENTABEL VOOR BELGIE.

De insektenwerkgroep van de Wielewaaljongeren, Jeugdbond voor Natuurstudie, Natuurbeleving en Natuurbehoud, heeft een publikatie uitgegeven die een nieuwe bijdrage levert tot de algemene kennis van de libellen, één van de meest spektakulaire groepen binnen het Insektenrijk. Deze uitgave, die voornamelijk een determinatiesleutel omvat, is in vele opzichten een primeur. Voor het eerst immers kan je als amateur-natuur liefhebber nu op een vlotte wijze alle libellen die ooit in België (en de omliggende landen) zijn

waargenomen op naam brengen. Bij iedere soort vind je bovendien iets over haar verspreiding in ons land en, voor het eerst, naast haar wetenschappelijke naam, ook de nederlandstalige benaming.

Libellen vormen in onze samenleving met haar waterverontreiniging en recreatie een sterk bedreigde diergroep. Doordat ze erg gevoelig reageren op kleine veranderingen in het milieu, zijn ze niet bestand tegen de willekeurige ingrepen van de mens in hun waterrijke biotopen. Vandaar dat vele soorten erg zeldzaam zijn geworden en alleen nog maar teruggevonden kunnen worden op vergeten plaatsjes en in verre uithoeken. Een eerste stap tot bescherming werd gezet door minister Marc Galle die de integrale bescherming van de libellenfauna van Vlaanderen afkondigde. Om ook tot daadwerkelijke bescherming te kunnen overgaan, leek een onderzoek naar de huidige verspreiding en biotoopkeuze van de Belgische libellen evenwel wenselijk. Om dat te bereiken drong zich de noodzaak op van een eenvoudig te gebruiken, goedkoop, voor ieder natuurliefhebber toegankelijk en voor België geschikt, determinatiewerkje. Op basis van de bestaande literatuur over dit onderwerp, aangevuld met eigen veldkennis, werd met een aantal mensen uit onze jeugdbond een klein, handig boekje in elkaar gestoken dat precies aan deze voorwaarden voldoet.

Na een kort voorwoord en een algemene leiding tot het libellenonderzoek, volgt de eigenlijke determinatiesleutel. Via allerlei kenmerken zoals kleur, tekening en vorm kom je uiteindelijk terecht bij de soort. Tal van duidelijke pentekeningen die telkens de belangrijkste kenmerken uitbeelden, helpen daarbij. Eenmaal de soort bepaald, krijgt de lezer nog wat extra informatie, zoals afmetingen, vliegtijd, biotoopkeuze en verspreiding in België. Wat vooral de leek zal bevallen, zijn de nederlandstalige soortnamen die, in navolging van onze noorderburen, nu iedere soort heeft meegekregen. Om een ruimere bruikbaarheid te verkrijgen werden ook enkele soorten opgenomen die niet in België, maar wel in de omliggende landen werden waargenomen. Uiteindelijk kunnen alle libellen van Noordwest-Europa met deze tabel gedetermineerd worden.

Na de determinatiesleutel volgt nog een schema waarin op overzichtelijke wijze de vliegtijd van iedere soort is voorgesteld. Tot slot kan je lezen hoe je medewerker wordt aan verspreidingsonderzoek van libellen. Een lijst met de geraadpleegde werken rondt het geheel af. Omdat het boekje speciaal bedoeld is voor gebruik in het veld, heeft het een klein, handig formaat (A5), een stevig kaptje en een overzichtelijke lay-out gekregen.

Je kan je eigen libellentabel rechtstreeks bestellen door per exemplaar 80 F. te storten (port inbegrepen) op rekeningnummer: 068 - 2008784 - 38 van „WJ - Insektenwerkgroep" met duidelijke vermelding van naam en adres. Hij is ook verkrijgbaar via de belangrijkste Vlaamse natuurverenigingen.

Bij grotere bestellingen van 10 of meer exemplaren, betaal je slechts 55 F. per stuk (port niet inbegrepen). Gelieve zulke bestellingen niet te doen door voorafbetaling, maar door een briefje te schrijven naar onderstaand adres. Het gevraagde aantal wordt je dan samen met de rekening toegestuurd.

WJ - Insektenwerkgroep, p/a N. Michiels, Renier Sniedersstraat 73, 2300 Turnhout.

WIELEWAAL-AFDELING BREE BESTAAT 10 JAAR.

Afdeling Bree werd opgericht in het voorjaar van 1972. De idee hiervoor broedde reeds lang. Er werd een dia-avond gepland met achteraf een bespreking en de afdeling was geboren.

Sedert haar oprichting spreidde afdeling Bree een brede waaier van activiteiten ten toon: wandelingen,

busuitstappen, fietstochten, film- en dia-avonden, voordrachten en lesavonden.

Sinds 1974 werd een tijdschrift „Het Visdiefje” uitgegeven, momenteel op 300 exemplaren.

Vanaf 1975 werden ook werkkampen ingericht, vooral in het Stamp-rooierbroek.

Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan ging het jaarlijks congres van De Wielewaal door te Bree.

Op het symposium van 24 oktober j.l. werd tevens het boek voorgesteld over het natuurreservaat „t Stamp-rooierbroek”. De tekst is van J. Faassen, de tekeningen van F. Corstens, het tikwerk van J. Jacobs.

In naam van de raad van beheer wensen wij de afdeling veel geluk zowel met haar jubileum als met de prachtige publicatie.

H. Franckx, Voorzitter

HOUTSNIP

SYMBOOL VAN DE VLAAMSE VOGELBESCHERMING

Aangeboden door CCBV, Durentijdelei 14, 2130 Brasschaat

ACTIE TEGEN STROPERIJ OP HOUTSNIP.

Enkele jaren terug bracht minister Marc Galle een primeur in de Europese vogelbescherming door de jacht op Houtsnip te verbieden in het Vlaamse Gewest. Tegen de zware jagersdruk antwoordde natuurminnend Vlaanderen toen met bijna 60.000 dankkaartjes en een bronzen Houtsnip aan de minister. Nog dit jaar schakelden invloedrijke jagerskringen hun relaties in om minister Akkermans op de knieën te krijgen en ... de jacht op die zeldzame steltloper uit de bossen terug toe te laten. Nadat alweer tienduizende kaarten „Laat ons leven” naar Brussel stroomden, hebben zowel minister Akkermans, zijn partijvoorzitter als alle leden van de Vlaamse Deelregering zich ongenueanceerd uitgesproken voor het behoud van de bescherming van de Houtsnip. Na deze jarenlange discussie is het nu wel duidelijk dat deze zeldzame vogel definitief beschermd is in Vlaanderen. De grote taak voor de internationale vogelbescherming is dit voorbeeld als een hefboom te gebruiken in andere landen en gewesten om er ook een betere natuur- en vogelbescherming te bekomen.

Maar tussen een wettelijk verbod en de naleving tijdens de jachtpartijen is een groot verschil. Het is een publiek geheim dat de meeste jagers verder blijven schieten op Houtsnip, wat dus gelijk te stellen is met vulgaire stroperij. Het is zelfs zover gekomen dat in de jagerstijdschriften dit afschot van beschermde vogels openlijk wordt goedgepraat. Het ergste is dan nog wel dat dit gebeurt tijdens klopjachten in aanwezigheid van de beëdigde jachtwachter van de jagers. Die jachtwachter heeft het statuut van officier van gerechtelijke politie

en zou in feite zijn eigen broodheer dienen te verbaliseren.

Eerlijke uitoefening van zijn functie zou hem dus zijn baantje kosten.

Naar aanleiding van de opening van de jacht op Fazant en Haas (de meest bedreven en populairste jacht in Vlaanderen) op 15 oktober 1982 lanceert het Coördinatie-Comité voor Bescherming van Vogels (CCBV) een positieve actie om deze stroperij op Houtsnip te bestrijden. Hiervoor worden tienduizende zelfklevers gratis verspreid over gans Vlaanderen. Hierop staat een Houtsnip als het symbool van de vogelbescherming.

De zelfklevers worden ter beschikking gesteld op velletjes van 9 klevers en kunnen bekomen worden door een voor drukwerk gefrankeerde omslag waarop reeds het adres van de besteller is geschreven, in een gesloten omslag te sturen aan CCBV, Durentijdelei 14 te 2130 Brasschaat. Nog dezelfde dag worden dan 9 klevers in de omslag geschoven en gaat alles terug in de post. De klevers kunnen dan verder verspreid worden in vrienden-, werk- en familiekring. Deze actie kost het CCBV heel wat geld. Een vrijwillige, niet verplichte, financiële steun van de bestellers van deze klevers is bijzonder welkom. Dit kan gebeuren door storting op rekening 000-0449595-97 van CCBV, Brasschaat of door bijvoeging van enkele postzegels bij de bestelling.

Door de ruime verspreiding van die klevers hoopt het CCBV dat onze Hubertussen definitief hun stroperspad zullen verlaten en algemeen onze progressieve wetgeving zullen eerbiedigen. Wie wil zich immers verlagen tot het neerschieten van het terechte „symbool van de vogelbescherming”?

persnota CCBV, 13 oktober 1982

25.000ste POSTER „BESCHERMDE DIEREN” AAN STICHTING LEEFMILIEU

Het Coördinatie Comité voor Bescherming van Vogels (CCBV) heeft vorig jaar een kleurenposter uitgegeven, met als titel „Beschermden dieren vragen eerbied voor zichzelf en hun thuis: de natuur”. Deze uitgave kende een groot succes bij scholen, natuurverenigingen en particulieren. Na minder dan 1 jaar zijn er 25.000 verspreid over heel Vlaanderen.

Dit 25.000ste exemplaar werd vorige week te Antwerpen overhandigd aan de Stichting Leefmilieu, om een tweevoudige reden. Enerzijds kon die poster via deze stichting gedurende enkele maanden in alle kantoren van de Kredietbank worden gehangen en anderzijds als dankbetuiging voor het reeds jarenlang financieel steunen van jongerenactiviteiten ten bate van de natuur.

De poster en een bijhorend informatieblad kan nog steeds besteld worden bij het CCBV, Durentijdelei 14, 2130 Brasschaat. De prijs bedraagt 50 F per stuk en wordt 20 F per stuk bij bestelling van ten minste 20 exemplaren. Verzendingskosten en koker zijn inbegrepen.

persmededeling CCBV

SPREEUWENVANGST TE OOSTENDE

Het toelaten van het vangen van spreeuwen met dubbele netten door het stadspersoneel van Oostende kan langs geen enkele kant een oplossing brengen voor de bekende en beruchte spreeuwenslaapplaats in het centrum van die stad. Het Coördinatie - Comité voor Bescherming van Vogels (CCBV) heeft bij minister Akkermans aangedrongen de vangstvergunning van de stad Oostende onmiddellijk in te trekken en spoedig de Ornithologische Commissie samen te roepen.

Twee jaar geleden heeft deze Commissie trouwens een

advies uitgebracht, waarin het vangen als totaal onzinnig en niet efficiënt werd afgewezen maar wel het gebruik van AV-alarm door de deskundigen van de Landbouwfaculteit van Gembloux werd aanbevolen. De stad Oostende is hierop echter nooit ingegaan nadat ze een Franse afschrikmethode zonder resultaat gebruikte. Zover bekend, werd deze methode die steunt op het geluid van de Vlaamse gaai ook nog verkeerd toegepast in het park te Oostende. Daardoor werden de vogels alles vlug gewend. Ook drijft een uitwendige factor de spreeuwen naar de slaapplek in het stadspark van Oostende: de slaapplekken in de omgeving worden regelmatig beschoten door zogenaamde „jagers”, zodat de vogels vanuit de verre omgeving eigenlijk alleen nog een rustige overnachtingsplaats vinden tussen de huizen! Verstoring van de vogels in het stadspark en zorgen voor de noodzakelijke rust in de gekende spreeuwenslaapbossen langs de kust, kan wellicht al tot het gewenste resultaat leiden.

Spreeuwen zullen steeds massaal voorkomen langs onze kusten. Elk najaar kent men daar de bekende stuwtrek van grote groepen vogels uit het noorden van Europa, waarvan de meesten overwinteren in West-Frankrijk en Engeland. Het is dus totaal onzinnig enkele netten te laten opstellen op kilometers van het stadspark. De vogels die daar worden gevangen zijn dan voor een groot deel doortrekkers die niet eens te Oostende blijven slapen.

Een extra bezwarend element tegen deze vangst is het voorkomen van veelvuldige sluikvogelvangst. Uit vroegere controles is gebleken dat in de meeste West-Vlaamse dorpen verboden netten staan opgesteld tijdens het najaar. De gepubliceerde „Zwartboeken over Vogelbescherming in Vlaanderen” spreken boekdelen. Dagelijks stromen klachten binnen bij het CCBV. De beleidsblunders zoals die te Oostende zijn nog een bijkomende stimulans voor deze sluikvangers, die steeds agressiever worden. Zo is onlangs nog een sluikhandel in zangvogels opgedoekt bij een lokaalhouder en gewestelijk secretaris van AVIBO (Algemene Vinkeniersbond) en te Bevern-Waas verbaliseerde de gemeentelijke politie de ex-beroepsrenner B. Deze had zijn dubbele treknetten opgesteld op enkele meter van de openbare weg en was zeer agressief tegen de politie zodat de zeldzame putters of distelvinken die als lokvogels dienden, niet eens konden vrijgelaten worden ter plaatse. Dit laatste is nochtans voorzien in de wet.

De vogelbescherming in het Vlaamse Gewest is dringend aan een gezondheidskuur toe. Een degelijke wetgeving is op zichzelf onvoldoende. Het voorkomen van onzinnige uitzonderingsvergunningen en uitbouw van een degelijker controletel, door bv. de aanstelling van reeds jaren gevraagde boventallige agenten van Waters en Bossen door natuurbeschermende verenigingen, zijn de twee grote prioritaire punten van de Vlaamse vogelbeschermers.

persnota CCBV, 3 november 1982

BEDREIGING VAN HET NATUURRESERVAAT DE IJZERMONDING TE NIEUWPOORT.

Het voortbestaan van het natuurreservaat De IJzermonding te Nieuwpoort wordt ernstig bedreigd. Nadat er enkele jaren geleden sprake was van het oprichten van een kerncentrale spreekt men nu weer van het uitbreiden van de jachthaven.

Het totaal te beveiligen gebied bedraagt 30 ha. Hiervan is een deel eigendom van het Ministerie van Openbare Werken, de rest hoort toe aan 3 particulieren. Met een van deze eigenaars heeft de R.U.G. een huurverbinde met een duur van 15 jaar afgesloten. Dit contract, dat betrekking heeft op een perceel van 4 ha, loopt ten einde op 30 september 1983. Wegens de bezuinigingsmaatregelen voor de universiteiten is het praktisch

zeker dat het contract niet zal hernieuwd worden door de R.U.G.

Niettegenstaande een dossier voor prioritaire aankoop van het reservaat sinds januari 1981 ingediend is bij de Dienst van Waters en Bossen, is het eveneens niet zeker dat het terrein vóór 30 september 1983 door de staat zal aangekocht zijn. De vraag is wat de eigenaar dan met het gebied zal doen.

Om te onderzoeken hoe dit uniek natuurgebied met nationaal en internationaal belang, best zou kunnen gevrijwaard worden, werd een informatieve vergadering belegd te Nieuwpoort op zaterdag, 15 november j.l.

Hierop waren o.a. aanwezig:

- Prof. Dr. J. Hublé van de R.U.G.;
- de heer Deschuyter, rijksingenieur van Waters en Bossen;
- de heer P. Houwen, conservator van de B.N.V.R.;
- vertegenwoordigers van de plaatselijke afdeling van Natuur 2.000;
- leden van de Zeevogelwerkgroep Nieuwpoort, die het initiatief namen;
- E.H. A. Demarey, voorzitter van de Wielewaalafdeling Westkust en H. Franckx, nationaal voorzitter.

Alhoewel het gebied in principe niet bedreigd is, gezien het op het gewestplan als reservaat vermeld staat en bovendien met de omliggende terreinen als landschap geklasseerd werd, werd door de aanwezigen overeengekomen een actie in te zetten voor het behoud ervan. Gebrek aan toezicht en beheer zou immers enorme schade kunnen toebrengen aan dit reservaat met groot educatief en toeristisch belang.

Als eerste stap zullen de verenigingen een schrijven richten naar minister Akkermans, met het verzoek het gebied zo vlug mogelijk door de staat te laten aankopen en in afwachting hiervan het vrijgekomen perceel tijdelijk te laten huren door de Dienst van Waters en Bossen.

Een volgende vergadering is voorzien op zaterdag, 26 februari 1983 te 10 u. Meer inlichtingen kunnen bekomen worden bij Dirk Raes, Zouavenplein 9, bus 6, 8460 Koksijde.

H. Franckx

VERZOEK OM MEDEWERKING KRAANVOGELTREK - NAJAAR 1982.

Tijdens de eerste decade van november 1982 trokken over geheel Vlaanderen nooit geziene aantallen Kraanvogels. Om een beter inzicht te krijgen in het aantalsverloop en de gevolgde trekroutes wordt gevraagd om alle gekende waarnemingen van Kraanvogels tijdens het najaar van 1982 op te sturen naar onderstaand adres.

Mogen wij vragen om bij de waarnemingen, indien mogelijk, de volgende gegevens te vermelden:

- aantal (per groep)
- plaats
- datum en uur
- trekrichting

Waarnemingen van roepende Kraanvogels s'avonds en s'nachts of van overnachtende Kraanvogels (+ beschrijving van de gebruikte slaapplek) zijn eveneens zeer nuttige gegevens. De resultaten van dit onderzoek zullen in dit tijdschrift gepubliceerd worden, vanzelfsprekend zullen alle inzenders worden genoemd. Dank bij voorbaat.

D. en P. Symens, Bredabaan 300, 2170 Wuustwezel.

**Viering van het vijftigjarig bestaan van
De Wielewaal
op zondag, 6 februari 1983**

Plaats: Het auditorium van de Agfa-Gevaert-fabriek te Mortsel. Parking tegenover de fabriek.

9.00 uur: Jubelmis opgedragen door Monseigneur Van den Bergh, bisschop van Antwerpen.

10.00 - 10.30 uur: Samenkomst in de hal van de fabriek.

10.30 uur: Academische zitting in de aanwezigheid van de heer K. Poma, Gemeenschapsminister van Cultuur.

- Korte historische schets, door H. Franckx, nationaal voorzitter.
- De geschiedenis van het maandblad door Dr. Fr. Grootaers, erehoofdredacteur.
- De Wielewaal en de natuur, door Prof. Dr. U. Libbrecht.

13.00 uur: Wandeling naar de feestzalen Alpheusdal, Filip Williotstraat 22 te Berchem.

13.30 uur: Receptie

14.00 uur: Feestdis

Cocktail „Lekkerbek”
Klein hutsepotje „Henri IV”
Steak „Stroganoff”
IJstaart
Mokka

Tijdens de maaltijd tafelredes door E.H. Demarey, voorzitter van afdeling Westkust en dhr. A. Rodts, ondervoorzitter van afdeling Oostende.

Voor de deelname aan de feestdis 850 fr overschrijven op rekening 000-0178083-88 van De Wielewaal Mortsel, p.a. dhr. E. Miroen, Parklaan 102, 2520 Edegem, dit ten laatste vóór 20 januari 1983.

Na deze datum worden geen inschrijvingen meer aanvaard.

De drank aan tafel is ter plaatste te betalen.

VINKENIERSLOKAAL WAS STROPERSHOL.

Dank zij het kordate optreden van de diensten van Waters en Bossen en de rijkswacht is vorige week te Brakel een einde gesteld aan een belangrijke illegale vogelhandel. Uit goede bron kon vernomen worden dat die vogels werden gevangen in de Ardennen door twee personen uit Brakel. Bij V.R. werden verboden mistnetten en vangstuigen in beslag genomen en bij zijn vriend V.D.B. zaten zestig ongeringde inlandse vogels. Zoals de wet het voorschrijft werden deze dieren terug vrijgelaten. Het betrof hier o.a. Goudvinken, Sijsjes en Vinken.

Dit is een zoveelste aanwijzing dat de bevoorrading van de „volièrehouders en vinkeniërs” gewoon een wettelijk achterpoortje is voor deze sluikvangst en -handel. Dit standpunt wordt reeds jaren door het Coördinatie-Comité voor Bescherming van Vogels (CCBV) kenbaar gemaakt aan de bevoegde ministers, maar toch gaat deze bevoorrading elk jaar opnieuw door. Vooral onder zware politieke druk vanuit enkele arrondissementen in het zuiden van Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen. Het zijn precies in deze streken dat er elk jaar van eind september tot begin november massale sluikvangst en -handel doorgaat, onder de instemmende ogen van de groeperingen voor vogelhouders en vinkeniërs zoals bv. AVIBO (Algemene Vinkeniërsbond). Zo werden enkele jaren geleden enkele sluikvangsters geveerblijst in de buurt van de nationale secretaris van deze organisatie en nu was de sluikhandel gevestigd in het lokaal van de bekende AVIBO-afdeling „De Bronvink” te Brakel.

Het is dan nog juist deze vereniging die onlangs durfde aandringen op een verruimde bevoorrading van vinken. Het CCBV heeft reeds bij de diensten van minister Akkermans aangedrongen om in de toekomst elke wettelijke bevoorrading stop te zetten, en eerlijkheid tegenover de natuur te verkiesen boven schijnheilig gecamoufleerde natuurplundering. Het CCBV zal zich burgerlijke partij stellen voor de rechtbank als deze processenverbaal worden behandeld.

persnota CCBV, 13 oktober 1982

VERSLAG VAN DE PROVINCIALE VERGADERINGEN, GEHOUDEN:

- op 6 november 1982:
te Zonhoven (Limburg) vanaf 10 uur;
te Lier (Antwerpen) vanaf 15 uur;
- op 13 november 1982:
te Sint-Niklaas (Oost-Vlaanderen) vanaf 10 uur;
te Diksmuide (West-Vlaanderen) vanaf 15 uur;
- op 20 november 1982 te Leuven (Brabant) vanaf 14 uur.

Vertegenwoordigd volgende afdelingen:

- te Zonhoven: Bocholt, Bree, Hechtel-Eksel, Lommel, Maasland, Midden-Limburg, Neerpelt en Overpelt;
- te Lier: Brechtse Heide, Lier, Mechelen, Mortsel, Turnhout, Rupelstreek en Voorkempen;
- te Sint-Niklaas: Aalter, Denderland, De Stern, Gent, Kreenland, Land van Waas-Noord, Merelbeke, Schelde, Schedelanden 's Heerenbosch;
- te Diksmuide: Mandelstreek, Oostende, Westkust en Westland;
- te Leuven: Brussel, Demer en Dijle, Hageland-Zuiderkempen, Halle en Leuven.

Bovendien volgende leden van de raad van beheer:
E. Wellens, afgevaardigde van de provincie Limburg,
W. Van Spaendonck, afgevaardigde van de provincie Antwerpen,
W. Roggeman,
R. Debruyne, afgevaardigde van de provincie West-Vlaanderen,

P. Herroelen, afgevaardigde van de provincie Brabant,
R. Willockx, promotor van de sponsorwandelingen,
J. Peeters, penningmeester van de raad van beheer,
H. Franckx, nationaal voorzitter.

Verontschuldigd: afdeling Mol en J. Dhollander, afgevaardigde voor de provincie Oost-Vlaanderen.

De vergaderingen hadden een dubbel doel:

1. rechtstreeks contact van de raad van beheer met de afdelingsbesturen,
2. uiteenzetting over het doel en de werking van de nationale sponsorwandelingen op zaterdag, 30 april 1983.

I. BESPROKEN PUNTEN

— In Limburg zijn de criteria veranderd voor het bekomen van een provinciale toelage. De Wielewaal voldoet aan al de voorwaarden, uitgezonderd één, nl. de oprichting van een provinciale vzw. De aanwezigen gaan accoord deze zo vlug en zo eenvoudig mogelijk op te richten.

— Ook in Antwerpen komt een nieuwe regeling voor de provinciale toelage. De Wielewaal zou moeten aanvaard worden als vereniging voor vormingswerk. Zo bekomt men de grootste subsidie. W. van Spaendonck zal de onderrichtingen bezorgen aan de afdelingen en eind 1983 het dossier opstellen voor de aanvraag bij de provincie. De subsidie wordt alleen verdeeld onder de afdelingen die meewerken.

— Voor de door de NWG Propaganda ontworpen wenskaarten bestaat te weinig belangstelling. Een meer directe verkoop is gewenst. Voor eventuele volgende reeksen zullen wij ons beperken tot vogels en bloemen.

— De meeste aanwezigen zijn tevreden over het maandblad. Het is duidelijk dat de hoofdredacteur streeft naar afwisseling en kwaliteit. Nochtans vraagt men overal meer vulgariserende artikels, evenals artikels voor beginnende Wielewalers. Naast een ecologisch tijdschrift moet het maandblad ook een ledenblad blijven. Vooral de middenbladzijden zijn op dit punt belangrijk. Ze worden met veel aandacht gelezen.

— Rudy Willockx zal een nieuwe affiche ontwerpen met als afbeelding een Wielewaal en de vermelding „50 jaar”.

— Men vraagt de giften voor De Wielewaal terug te vermelden in de middenbladzijden van het maandblad. Wie onbekend wil blijven, moet dit uitdrukkelijk vermelden. Bedragen, kleiner dan 100 fr., worden naamloos verzameld onder één post: „Kleinere giften”.

— De occasionele aanwezigheid van beheerders, vooral van de provinciale afgevaardigden, op activiteiten van de afdelingen is gewenst.

— In verband met de geplande fusie W.J.-B.J.N. is er verzet in de provincie Oost-Vlaanderen. De overige 4 provincies zijn accoord. Wel vraagt men 1983 als een proefjaar te beschouwen en de statuten van De Wielewaal slechts te wijzigen in 1984. De nieuwe jongeren-vereniging mag in ieder geval geen politieke strekking krijgen.

— De meeste besturen verheugen zich over de blijk van samenwerking met de B.N.V.R. en het C.C.B.V. Men verlangt echter meer gezamenlijke acties.

— De opmerkingen van de afdelingsbesturen i.v.m. het nationaal secretariaat zullen worden overgemaakt en opgevolgd.

II. SPONSORWANDELINGEN

De werkgroepen Natuurbehoud en Propaganda werken een landelijke actie uit, waaraan elke Wielewaalafdeling kan meewerken. Het betreft de sponsorwandelingen op zaterdag, 30 april 1983. De verworven bedragen zijn bestemd voor het Fonds van de Natuurreservaten, waarmee de bestaande reservaten kunnen onderhouden en, indien mogelijk, nieuwe terreinen kunnen aangekocht worden. Op de eerste plaats hiervoor komt natuurlijk De Tikkebroeken.

De centrale te Turnhout zal aan elke afdelingssecretaris het nodige aantal formulieren zenden. De afdeling zorgt zelf voor de verspreiding, b.v. door het mede opsturen in het mededelingsblad.

Elke deelnemer gaat op zoek naar zoveel mogelijk sponsors. De sponsor zal een bedrag moeten betalen per waargenomen vogelsoort (maximum 30). Men mag ook voor zich zelf sponsoren.

Op het einde van de wandeling(en) wordt door de leider(s) het aantal waargenomen soorten vermeld. Elke deelnemer rekent op zijn formulier dadelijk zelf het verdiende bedrag uit en geeft de strook met zijn naam, adres en totaal bedrag af aan de leider.

De deelnemers gaan daarna het geld innen bij de sponsors en bezorgen het totaal bedrag met de sponsorlijst zo vlug mogelijk aan de verantwoordelijke, b.v. de leider van de wandeling of de penningmeester van de afdeling.

Elke afdeling zorgt zelf voor de organisatie van de wandeling(en) en het innen van de gelden.

Een verzamellijst van de deelnemers per afdeling en het door hen verworven bedrag wordt opgezonden naar de centrale te Turnhout. Het totaal bedrag (100 %) per afdeling zal gepubliceerd worden in het maandblad. De afdeling mag vooraf 10 % van het verworven bedrag voor de eigen kas behouden. De bedragen (90 %) moeten door de penningmeester van de afdeling gestort worden op de rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal, Graatakker 11 te Turnhout met de melding: Fonds van de reservaten.

Wie op een andere wijze dan de sponsorwandeling wil bijdragen tot het fonds, kan dit door het attest van 100 fr. voor de aankoop van een stukje grond.

Tijdens de Raad van Deelgenoten op zondag, 13 maart 1983, zal Rudy Willockx de evolutie van de sponsordag meedelen en de nog te stellen vragen beantwoorden.

Het C.C.B.V. zal de sponsordag aankondigen in het maandnummer van zijn blad „Mens en Vogel” en steunt de actie met een bedrag van 10.000 fr.

Wij hopen dat de meeste, zo niet alle afdelingen, aan de nationale sponsordag zullen meewerken. Praktisch alle aanwezige afdelingsbesturen verklaarden zich accoord. Voor wie nog mocht twifelen verwijzen wij naar de slogan van de Olympische spelen: „Het belangrijkste is niet te winnen, maar wel te hebben deelgenomen”.

Buiten de geldelijke steun betekent de nationale sponsorwandeldag een enorme propaganda voor De Wielewaal. Mocht de sponsordag lukken, dan wordt hij in de toekomst mogelijk nog herhaald, ditmaal b.v. op basis van een aantal waargenomen planten en voor een concreet doel.

Wij wensen alle afdelingen veel succes.

H. Franckx

PETITIEAKTIE van de B.J.N. i.v.m. de Zwinnebosjes.

„Wij, ondergetekenden, richten ons tot alle bevoegde overheidsinstanties opdat zou worden afgezien van alle mogelijke plannen m.b.t. de aanleg van een jachthaven

of om het even welk andere recreatie en/of residentiegebied in het duingebied 'ZWINNEBOSJES' te Knokke-Heist.

Bovendien vragen wij de Vlaamse Executieve om het huidige statuut, 'natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaat', van de 'ZWINNEBOSJES' op het Gewestplan Brugge-Oostkust te behouden.

Tenslotte vragen wij aan alle leden van de Vlaamse Executieve en aan de Heer Gemeenschapsminister van Cultuur K. POMA in het bijzonder, het advies van de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen te volgen door de 'ZWINNEBOSJES' definitief als landschap te rangschikken”.

Petitielijsten met deze tekst zijn te bekomen bij: V.Z.W. Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie: Kortrijkse Poortstraat 140, 9000 Gent.

WIELEWAALAFDELINGEN SCHELDE & LEIE NODIGEN UIT: ZESDE VLAAMSE ARDENNENDAG OP 24 APRIL 1983.

De inrichters mogen zich blijven verheugen over het groeiend succes van de Vlaamse Ardenndag (lees het verslag in de Verenigingsberichten in De Wielewaal juni 1982). Vele groepen die eenmaal de stap naar de Vlaamse Ardennen gezet hebben, blijven trouw elk jaar op 'bedevaart' komen naar de streek van Omer Watez. Voor dezen die het systeem nog niet kennen: elke groep wandelt die dag in twee verschillende natuurgebieden, onder leiding van plaatselijke gidsen. 's Middags komen dan alle groepen samen in de feestzaal van brouwerij Roman om er de picknick te verorberen. De Omer Watez-stichting zorgt er voor brood met barbecueworsten, mattentaarten en koffie. De brouwerij zorgt uiteraard voor het regionaal bruin bier. Verder staat de inrichtende Wielewaalafld. er met een natuurboekentand. Gelegenheid genoeg dus om contact te nemen met natuurvrienden uit de andere afdelingen.

De volgende gebieden kunnen bezocht worden:

Kwaremont: heuvellandschap

Etikhove: Maarkebeekvallei

Burreken (Schorisse): beekvallei, bronbosje

Bos Te Rijst (Schorisse): bronbos, beukenbos

Louise Marie: bos Ter Eecken: bronbos, heiderelikt

Brakelbos: beukenbos, bronbos, heiderelikt

Hootond: heuvellandschap

Zulzeke: beukenbos, heuvellandschap

Roborst: Zwalmvallei

Michelbeke: Zwalmvallei

Ename: beukenbos

Zegelsem: Perlinckbeek

St.-Blasius-Boekel: beekvallei

Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor een geologische rondrit door de Vlaamse Ardennen: een halve dag het landschap bekijken door een geologische bril (aan te raden ... vooral voor groepen die met de bus komen)

De groepen kunnen hun voorkeur voor bepaalde gebieden te kennen geven. Gelieve daartoe bij inschrijving 3 tot 4 gebieden uit te kiezen. Er zal zoveel mogelijk met deze voorkeur rekening gehouden worden. Men moet echter begrijpen dat de meeste van deze gebieden slechts door 2 groepen per dag kunnen bezocht worden.

Gelieve tijdig in te schrijven, voor 15 maart 1983, met opgave van voorkeur, aantal deelnemers (ongeveer), hoe de verplaatsing zal gebeuren. Zodat we eind maart, begin april elke groep kunnen meedelen welke gebieden bezocht worden, wie hun gidsen zijn en waar deze hen op welk uur zullen opwachten. Afdelingssecretarissen, noteer deze dag in uw agenda, plaats in uw eerstvolgend afdelingsblad alvast een oproep...

Tot weerziens op 24 april 1983

de coördinator, K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze, tel. 091/86.45.60

- HSRO, Beknopt overzicht van de wetgeving i.v.m. ruimtelijke ordening en stedenbouw. Brussel, HSRO, 1978.
- HSRO, Instrumentarium van Ruimtelijke Ordening en Stedenbouw - Plannen van Aanleg - Structuurplanning. Brussel, HSRO, 1978.
- HSRO, Gewestplan Turnhout, kaarten + begeleidende tekst. Brussel, HSRO, 1977.
- Lambrechts W., 1981. Elementaire juridische begrippen en methoden. Cursustekst. Universiteit Antwerpen.
- Lambrechts W., 1981. Algemeen overzicht van de milieuwetgeving. Cursustekst. Universiteit Antwerpen.
- Leys J. *et al.*, 1980. De overheid in relatie tot het natuurbehoud en de landschapszorg. In „Natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen”. Antwerpen, Vereniging voor Groenvoorziening.
- Natuur- en Stedeschoon, Natuurpark Scheldeland - Stedenbouwkundige voorschriften. Antwerpen, N.S.S., s.d.
- Soetemans D., 1978. *Inleiding tot het milieurecht*. Leuven, Acco.
- Soetewey J., 1977. Landschapsbescherming door ruilverkaveling. In „Extern”, 1977, nr. 5, Diepenbeek, PUC.
- Stryckers P., C. vanden Bilcke, 1981. *Praktisch handboek milieurecht*. Antwerpen, CVN.
- Suetens L.P. *et al.*, 1975. Juridische problemen. In „Naar een groenstrategie voor Vlaanderen”. Gent, Vereniging voor Groenvoorziening.
- Suetens L.P., 1979. De huidige wetgeving en vooruitzichten inzake landschapsbescherming. In „Het vlakke land..., hoe red je dat?”. Brussel BBL.
- Suetens L.P. *et al.*, 1980. Wetgeving en beleid. In „Natuurbehoud en landschapszorg in Vlaanderen”. Antwerpen, Vereniging voor Groenvoorziening.
- Vanholder M., 1977. *Belgisch milieurecht - Wetgeving en reglementering*. Antwerpen, De Nederlandse Boekhandel.
- Vanholder M., 1973. *Belgisch milieurecht - Wetgeving* In „Leefmilieu”, 1978, nr. 1. Brussel, Stichting Leefmilieu.
- Vanholder M., 1978. Sluikstorten: weldra een vergeten plaag? In „Leefmilieu” 1978, nr. 4. Brussel, Stichting Leefmilieu.
- Van Steelandt V., 1978. Ruimtelijke ordening een glazen huis? - enkele „doorgelichte” facetten van de ruimtelijke ordening. Brussel, HSRO, 1978.
- Verheyen R., 1979. Mogelijkheden en tekortkomingen in het overheidsbeleid ten aanzien van de landschappen. In „Het vlakke land..., hoe red je dat?”. Brussel, BBL.
- Verschooten L., 1980. Gemeente en leefmilieu. In „Leefmilieu”, 1980, nr. 2. Antwerpen, Stichting Leefmilieu.
- Vlaamse Raad, Ontwerp van decreet tot bescherming van de landschappen (met memorie van toelichting en advies van de Raad van State). Stuk 156 (1980-1981) nr. 1.
- Wastiels F., 1975. Het bijzonder plan van aanleg. Zijn vorm, inhoud en rechtskarakter. Tweede deel: rechtskarakter en rechtspositie van het bijzonder plan van aanleg. Juridische kroniek. In „Wonen”, 1975, nr. 66-67.

G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout.

Heulebeek te Moorle-Ledegem.

Foto: J. Vervaeke

Opmerkelijke ornithologische meldingen

Gegevens voor deze rubriek worden verwacht bij de redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

Deze waarnemingen hadden plaats in 1982, tenzij anders vermeld is. Ze werden niet op hun juistheid gecontroleerd en een aantal onder hen dient nog ter homologatie te worden voorgelegd.

00120 Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

Te Brecht 1 en te Kalmthout 11 broedparen (P. Maes, H. Voet).

00800 Kuifaalscholver *Phalacrocorax aristotelis*

31 augustus: 1 ex. te Oostende (P. Lingier, L. Boudolf, R. François, M. Deknock).

01040 Kwak *Nycticorax nycticorax*

8 oktober: 1 adult ex. te Walem (H. Cassiers).

01080 Ralreiger *Ardeola ralioidea*

12 juni: 1 ex. in het natuurreservaat „Het Hageven” te Neerpelt (M. de Clerck, J. en L. van Hertem, J. Vanhout).

01570 Rietgans *Anser fabalis*

Zie *Wielewaal* 48: 392; 29 september tot ten minste 2 oktober: 1 ex. te Doel-Ketenisdijk (L. Janssen, D. Oellibrandt, C. Steeman, P. van de Vijver). Zowel de Rietgans als de Kolgans *Anser albifrons* (tot 5 ex. van elk) overzomerde te Zandvliet. Het ging hier om aangeschoten wintervogels. Naar alle waarschijnlijkheid zijn dezelfde vogels in september-oktober gezien. Het gaat hier noch om zomerwaarnemingen, noch om vroege najaarswaarnemingen (J. van Impe).

01590 Kolgans *Anser albifrons*

30 september: 8 ex. te Berendrecht (C. Steeman); van 2 tot ten minste 10 oktober: 1 onvolwassen ex. te Lier (D. Colin, T. de Pauw, C. Steeman, L. Janssen).

01660 Canadese Gans *Branta canadensis*

3 broedparen in de Kalmthoutse Heide; vogels afkomstig van een ingevoerde en vrij rondvliegende kleine groep ganzen (J. de Ridder, P. Maes, H. Voet).

01730 Bergeend *Tadorna tadorna*

31 juli: een maximum voor het seizoen van 215 Bergeenden in slagpenruï op de Schelde te Lillo en te Zandvliet (P. Maes, H. Voet).

02180 Brilduiker *Bucephala clangula*

17 juni: 1♂ te Lommel (A. Bollen); 10 oktober: 3 ex. in vrouwtjeskleed te Antwerpen-Blokkersdijk (H. Cassiers, C. Steeman).

02380 Zwarte Wouw *Milvus migrans*

3 juni: 1 ex. te Mol (J. Henderickx); 1 augustus: 1 ex. te Balen-Hulsen (E. Janssen).

02670 Havik *Accipiter gentilis*

7 augustus: 1 juveniel ex. te Kalmthout (P. Maes, H. Voet); 20 augustus: 1 adult ex. aldaar (F. Gerard, W. van Ginhoven); 21 augustus: 1 ex. ibid. (H. Voet). 23 september: 1♀ in de Hobokense polder (L. Durt, L. Wijns).

02900 Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

9 oktober: 1 ex. in het vennengebied ten noorden van Turnhout (H. Meeus, J. Mostmans, C. Goossens).

03010 Visarend *Pandion haliaetus*

2 oktober: 1 juveniel ex. te Oorderen (L. Benoy, H. Voet); 6 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (M. Stoop); 12 oktober: 1 ex. te Berchem (D. Colin); 23 oktober: 1 ex. op het Groot Schietveld te Brecht (A. van Hecke).

04210 Kwartelkoning *Crex crex*

7 juni: 1 ex. te Neerpelt (M. de Clerck).

04270 Purperkoet *Porphyrio porphyrio*

ex. nog aanwezig te Oorderen op 10 oktober (L. Benoy, W. van Ginhoven, H. Voet).

04330 Kraanvogel *Grus grus*

30 september: 7 ex. naar W., Antwerpen-Blokkersdijk (K. Speelman).

05100 Paarse Strandloper *Calidris maritima*

14 en 27 juli: reeds respectievelijk 3 en 8 ex. te Oostende (P. Lingier, R. François).

05640 Grauwe Franjepoot *Phalaropus lobatus*

Van 22 tot 29 september: 1 juveniel ex. te Doel-Ketenisdijk, op 28 september geringd door C. Steeman (H. Cassiers, L. Janssen, D. Oellibrandt).

05690 Grote Jager *Stercorarius skua*

3 oktober: 1 onvolwassen pleisterend ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (H. Cassiers, D. Colin, K. de Rouck, G. Desmet, L. Janssen).

05750 Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

19 juni: 1 ex. te Meeuwen in Limburg (C. Agten, A. Geuens, F. van Roy, P. Rutten); 6 juli: 1 tweedejaars ex. te Oostende (P. Lingier); 28 augustus: 1 juveniel ex. te Oostende (L. Boudolf, E. Vanloo, D. Vanhoekke).

(05927) Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

13 juli: 1 ex. te Bredene (S. Allein); 31 juli: 4 ex. tussen Bredene en Oostende (P. Lingier);

6 augustus: 1 ex. te Oostende (P. Lingier);
7 augustus: 11 ex. tussen Oostende en Bredene
(P. Lingier); 15 augustus: 2 ex. te Oostende
(P. Lingier); 3 september: 27 ex. tussen Oostende
en Bredene (P. Lingier). Al deze exemplaren
werden waargenomen op het strand.
29 augustus: 3 ex. te Zandvliet „Groot Buiten-
schoor” aan de Beneden-Schelde (F. Gerard,
W. van Ginhoven).

05990 Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*
9 en 10 oktober: 1 ex. in tweede winterkleed te
Turnhout (H. Meeus, M.-L. Meeus).

06050 Lachstern *Gelochelidon nilotica*
10 augustus: 2 ex. over zee voor het Zwin (D.
Vercammen, K. Naessens, G. Burggraeve).

06470 Kleine Alk *Alle alle*
10 oktober: St.-Pieters-Rode, 1 ex. opgeraapt op
het veld; dezelfde dag gefotografeerd, geringd en
gelost te Testelt. Dit is het eerste geval voor
Brabant en de vroegste najaarsmelding voor
België (R. de Fraine).

06870 Tortel *Streptopelia turtur*
2 oktober: 1 ex. te Lier (D. Colin).

07950 Gierzwaluw *Apus apus*
29 september en 3 oktober: telkens 1 ex. te
Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen, D. Colin,
K. de Rouck).

10050 Duinpieper *Anthus campestris*
2 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk
(H. Cassiers).

10140 Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta*
14 en 16 oktober: ringvangst van respectievelijk 1

en 2 ex. te Merkplas in de Turnhoutse Kempen.
Tijdens de tweede helft van oktober en de eerste
helft van november werden dagelijks één of meer
(tot zelfs 5) exemplaren op dezelfde plaats
geringd of waargenomen. (J. Mostmans, C.
Goossens, H. Meeus).

11060 Blauwborst *Luscinia svecica*
2 oktober: 1 ♂ te Lier (D. Colin).

12590 Spotvogel *Hippolais icterina*
29 september: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk
(L. Janssen).

12980 Pallas' Boszanger *Phylloscopus proregulus*
16 oktober: 1 ex. te Zeebrugge (D. van der Elst).

13030 Bruine Boszanger *Phylloscopus fuscatus*
Van 30 oktober tot 6 november: 1 ex. te Heist De
vogel werd ontdekt en op naam gebracht door
D. Lafontaine, D. van der Elst, R. de Schaetzen, R.
Potvlieg. Hij kon door nog vele waarnemers
geobserveerd worden. Op 31 oktober werd de
vogel geringd door C. Steeman. Het betreft het
tweede geval van deze soort voor Vlaanderen en
België. Zie ook *Wielewaal* 47: 136.

13430 Kleine Vliegenvanger *Ficedula parva*
28 september: 1 ex. (♂) met oranje borst te
Antwerpen-Blokkersdijk (M. Stoop) en op 30 sep-
tember 1 ex. zonder oranje borst op dezelfde
plaats (K. Speelman).

16660 Kruisbek *Loxia curvirostra*
3 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk
(D. Colin, K. de Rouck).

Bruine Boszanger *Phylloscopus fuscatus*
te Heist op 31 oktober 1982.

Foto: J. de Ridder

Een rotswand met Tongvaren... in Vlaanderen!!!

door Karel de Waele

Terecht zal de argeloze lezer bij deze titel zijn voorhoofd fronsen: rotswanden met Tongvaren kan men immers slechts vinden in de Ardennen. En toch is deze titel nog zo gek niet gekozen, zoals uit het volgende verhaal zal blijken.

Op 15 juni 1982, tijdens één van mijn inventarisatietochten in kilometerhok nr. D3/41/44 in Vurste, kwam ik tot slot aan een gekalibreerd stuk Schelde. Ik had reeds enkele wegbermen, een ruigte naast een sportterrein, een populierenbosje en een afgesneden Schelde-arm verkend, zodat mijn plantenlijst al behoorlijk gevuld was. Van die gekalibreerde Schelde-oever verwachtte ik normaal nog Waterzuring (*Rumex hydrolapathum*) en Kalmoes (*Acorus calamus*) als aanvulling van mijn lijst, soorten die ik inderdaad onmiddellijk kon noteren. Gele Lis (*Iris pseudacorus*), Valeriaan (*Valeriana repens*), Wolfspoot (*Lycopus europaeus*) en Moerasandoorn (*Stachys palustris*) vond ik er ook overvloedig, maar die had ik reeds gevonden langs de oude Scheldearm. Poelruit (*Thalictrum flavum*) groeide er ook, hoewel ik die eerder langs de afgesneden

meander verwacht had. Maar nog minder had ik er Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) en Mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*) verwacht, dan nog in grote aantallen groeiend tussen de rotsblokken die indertijd als oeverversterking gestort werden.

Mijn nieuwsgierigheid werd geprikkeld. Systematisch speurend langs de oever vond ik ook nog een struik wijfjesvaren en nog een steriel blaadje van een voor mij voorlopig onbepaalde varens — mogelijk een stekelvaren — die ik later nog wel eens zal bekijken. Mijn verbazing groeide nog toen ik ook een tweetal bosjes Wilde Marjolein (*Origanum vulgare*) vond. Ik kon echter mijn ogen niet geloven toen ik aldus speurend ook een stevig exemplaar Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) vond, die duidelijk op die plaats in zijn sas was... op een (kunstmatige) rotswand in het hartje van Vlaanderen!

Als men de situatie waarin deze Tongvaren hier groeit ontleedt, zal men zien dat dit door deze plant nog zo gek niet bekeken is.

De (kalkhoudende?) rotsblokken die men een

Tongvaren

Foto: J. Vanheeuverswyn

tiental jaar geleden voor de oeverversterking gebruikt heeft, komen hoogst waarschijnlijk uit de Ardennen. De oever vertoont het aspect van de puinhellingen onderaan de rotswanden in de bergstreken. De oeverhelling is daarentegen naar het Noorden gericht zodat er plaatselijk een rotsig, beschaduwde en vochtig milieu ontstaat, waarin de Tongvaren inderdaad een plaatsje kan veroveren.

De vraag hoe die Tongvaren daar gekomen is blijft echter open.

Dit is echter niet de eerste vondst van die soort in onze streek. In de Zwalmstreek meldde Paul de Clercq reeds twee vondsten in de kilometerhokken E3/23/13 en E3/24/12. De eerste aan de voet van een hoge muur rond het kasteelpark in Roborst. De tweede op een kunstmatig rosthelinkje in het kasteelpark van Grotenberge, waar de plant echter sedert het openstellen als gemeentelijk wandelpark verdwenen is! De laatste was dus waarschijnlijk aangeplant, terwijl de eerste mogelijk uit het kasteelpark afkomstig is.

Dat de plant op de Schelde-oever verwilderd of aangeplant is, lijkt me op dié plaats echter uitgesloten. Is hij, samen met de Wilde Marjolein en de andere varens, meegekomen met de rotsblokken uit de Ardennen?

Dit verhaal leert ons dat gekalibreerde rivier- of kanaaloevers, net als spoorwegbermen interessante biotopen kunnen worden — hoewel men hier strikt genomen van biotoopvervalsing kan spreken. Maar dan zien we nog liever dit dan die steriele betonnen 'kaaimuur'oevers, die daarenboven voor in het water gesukkeld zoogdieren fataal zijn, omdat hun drempel zo hoog boven het water uitsteekt en zo weinig houvast en steun biedt, dat een drenkeling niet meer op eigen kracht uit het water kan.

Dit is dus tevens een pleidooi voor het gebruik van losse steenmantels voor het bekleden van rivier- en kanaaloevers, daar waar nodig.

Tongvaren

Foto: J. Vanheuverwijn

Tevens willen we onze collegae botanici hiermee een tip geven: bekijk dergelijke oevers eens wat meer van nabij... wie weet vind je niet zo'n onverwachte gasten als die Tongvaren in Vurste. Graag ontving ik een seintje over dergelijke 'rare' vondsten.

K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

Foto: L. Kusters

Zeldzame planten in de Turnhoutse Kempen

- aflevering 6 (1 januari - 31 mei 1981)

door Albert Vermeijen

In het voorjaar kende ik een onverhoopt succes. Op de feestdag van alle vaders ontdekte ik te Beerse de Reuzenpaardestaart *Equisetum telmateia* EHRH. De ongeveer 300 m² grote groeiplaats is, zoals uit de plantenatlas blijkt, de eerste melding in het Kempens district. Uit fotomateriaal bleek dat de jeugdwielewalers van afdeling Turnhout dezelfde vondst deden op 20 mei 1973!! Deze belangrijke waarneming werd niet in het verslag van de uitstap opgenomen (pers. med. A. Grimon).

In de jaren 1975 - 1978 werd de Lathyruswikke *Vicia lathyroides* L. in zeven kwartierhokken aangetroffen. Ik noemde het een „ijzerenweg-plantje” omdat het steeds langs de spoorlijn Weelde-Turnhout of in de omgeving ervan werd gevonden. Tot ik te Weelde op een hooiland en aan de rand van het vliegveld weerom deze wikke op het spoor kwam. Dit was de rechtstreekse aanleiding om gedurende drie dagen het vliegveld te verkennen. Het is grotendeels gelegen te Weelde, deels te Turnhout. De soms tot meer dan tien meter brede bermen langs de startbanen bestaan hoofdzakelijk uit schrale heidegronden; worden jaarlijks tweemaal gemaaid en de resten afgevoerd. Mijn stoutste verwachtingen werden overtroffen. Dit — voor België zeldzaam — plantje komt in tienduizenden exemplaren, verspreid over zes kilometer, langs de bermen voor!!! Zulk een vegetatie is wellicht één der grootste in ons land.

Niet alleen de Lathyruswikke boeide me. Op de droge heide komt een uitzonderlijk rijke begroeiing voor van Kruipbrem *Genista pilosa* L. (naar mijn bevindingen is voor de Turnhoutse Kempen een sterk overschatte verspreiding in de plantenatlas aangegeven), Knolboterbloem *Ranunculus bulbosus* L., Heidespurrie *Spergula morisonii* BOREAU en Klein Tasjeskruid *Teesdalia nudicaulis* (L.) R. BROWN. In een licht vochtig grasland kwam nog een eerste waarneming voor de Kempen aan het licht: het onopvallende Blauw Walstro *Sherardia arvensis* L. Onder de kundige leiding van Dr. H. Stieperaere werd het „Goorke” te Arendonk gekarteerd. Dit door het Bestuur van Waters en Bossen aangekocht reservaat kan, mits weloverwogen beheerswerken, uitgroeien tot één der mooiste in Vlaanderen. Alleen een strikte naleving van het statuut staatsnatuurreervaat kan dit unieke natuurgebied afdoende beschermen. Het zou van weinig inzicht getuigen indien door de overheid ernstige terreinwijzigingen werden overwogen. Verschillende verenigingen hopen, in overleg met de hogere besturen, de volgende jaren het

noodzakelijk beheer te kunnen verder zetten. Tussen de bijna tweehonderd hogere planten die het „Goorke” herbergt zag ik voor het eerst de Waterscheerling *Cicuta virosa* L. en de Ronde Zegge *Carex diandra* SCHRANK.

Mijn dank aan mevrouw R. Oris (RO) en de heren J. Aerts (+) (JA), G. Elsermans (GE), G. Luyts (GL), R. Vermeyen (RV) en de conservator van de Tikkebroeken M. Smets (MS).

Ook de verantwoordelijken, die mij toelieten het vliegveld te bezoeken, ben ik zeer erkentelijk.

209 *Anemone nemorosa* L. - Bosanemoon

Tielen, slootrand bij loofbos, C5.17.13, 28-3-1981

470 *Barbarea vulgaris* R. BROWN - Barbarakruid

Kasterlee, slootrand, C6.11.14, 16-4-1981

Tielen, akker, B5.57.43, 2-5-1981 (RV en GE)

Tielen, vijverrand, C5.17.24, 2-5-1981

Turnhout, hooiland, B5.57.41, 10-5-1981 (JA)

Lichtaart, hooiland, C5.17.42, 16-5-1981

Ravels, ruigte, B5.38.21, 17-5-1981

Soort van vochtige plaatsen in allerlei graslanden, vijverranden en vooral langs sloten. Gezien het groot aantal groeiplaatsen, die de voorbije jaren hebben opgeleverd, wordt het Barbarakruid in de volgende afleveringen weggelaten.

1493 *Bromus sterilis* L. - IJle Dravik

Lichtaart, wegberm, C5.17.42, 16-5-1981

1494 *Bromus tectorum* L. - Zwenkdravik

Weelde, vliegveld, B5.28.23, 21-5-1981

Tielen, spoorwegberm, C5.17.33, 26-5-1981

1185 *Calla palustris* L. - Slangewortel

Retie, roestsloot, C6.11.24, 16-4-1981

1365 *Carex demissa* HORNEM. - Groengele Zegge

Oud-Turnhout, onbemest hooiland, B6.41.11, 29-5-1981 (MS)

1346 *Carex diandra* SCHRANK - Ronde Zegge

Arendonk, Goorke, B6.43.31, 23-5-1981

1335 *Carex disticha* HUDS. - Tweerijige Zegge

Lichtaart, slootrand, C5.17.41, 16-5-1981

1351 *Carex echinata* MURRAY - Sterzegge

Kasterlee, Tikkebroeken, B5.58.44, 30-5-1981 (MS)

1373 *Carex hudsonii* A. BENN. - Stijve Zegge

Turnhout, F. Segers-reservaat, B5.57.23, 18-4-1981

Kasterlee, Tikkebroeken, B6.51.33, 30-5-1981

1368 *Carex lasiocarpa* EHRH. - Draadzegge

Arendonk, Goorke, B6.43.31, 23-5-1981

1340 *Carex otrubae* PODP. - Valse Voszegge
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 28-5-1981

1391 *Carex panicea* L. - Blauwe Zegge
Oud-Turnhout, onbemest hooiland, B6.41.11,
29-5-1981 (MS)

Weelde, vliegveld, B5.28.41, 29-5-1981

1370 *Carex vesicaria* L. - Blaaszegge
Lichtaart, rand trilveenmoeras, C5.17.41, 16-5-1981

117 *Cerastium arvense* L. - Akkerhoornbloem
Weelde, wegberm, B5.28.12, 1-5-1981
Turnhout, grazige wegberm, B5.28.33, 17-5-1981
Turnhout, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981
Weelde, vliegveld, B5.28.31, 20-5-1981

592 *Chaerophyllum temulum* L. - Dolle Kervel
Lichtaart, houtkant, C5.17.42, 25-4-1981

613 *Cicuta virosa* L. - Waterscheerling
Arendonk, Goorke, B6.42.42 en B6.43.31; 23-5-1981

100 *Claytonia perfoliata* DONN ex WILLD - Winterpostelein
Turnhout, straatkant, B5.48.31, 15-4-1981 (JA)
Turnhout, kerkhof, B5.48.32, 15-4-1981

Equisetum telmateia. Reuzenpaardenstaart eind april:
vruchtbare stengels met sporenaren.

Foto: A. Vermeijen

441 *Drosera rotundifolia* L. - Ronde Zonnedaauw
Weelde, vliegveld, B5.28.41, 29-5-1981 (MS)

667 *Epilobium palustre* L. - Moerasbasterdwederik
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 23-5-1981

14 *Equisetum telmateia* EHRH. - Reuzenpaardestaart
Beerse, rand oude kleigroeve, B5.47.11, 19-3-1981

184 *Euphorbia lathyrus* L. - Kruisbladige Wolfsmelk
Lichtaart, slootrand, C5.17.41, 25-4-1981

1511 *Festuca arundinacea* SCHREB. - Rietzwenkgras
Turnhout, kanaaldijk, B5.38.33 en B5.38.34, 31-5-1981

355 *Genista pilosa* L. - Kruipbrem
Weelde, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981
Weelde, vliegveld, B5.28.14 en B5.28.23, 21-5-1981

716 *Gentiana pneumonanthe* L. - Klokjesgentiaan
Kasterlee, Tikkebroeken, B5.58.44, 30-5-1981 (MS)

418 *Hypericum elodes* L. - Moerashertshooi
Retie, vijveroever, C6.11.21, 16-4-1981
Lichtaart, vijver, C5.17.41, 25-4-1981

420 *Hypericum tetrapterum* FRIES - Gevleugeld Hertshooi
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 28-5-1981

***Juncus canadensis* J. GAY ex LAHARPE - Canadese Rus**
Kasterlee, heideplas, C6.11.14, 16-4-1981

1293 *Juncus inflexus* L. - Zeegroene Rus
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 28-5-1981 (MS)

845 *Linaria cymbalaria* (L.) MILL. - Muurleeuwebek
Turnhout, kerkhof, B5.48.32, 15-4-1981
Lichtaart, zandhoop, C5.17.42, 16-5-1981

1247 *Listera ovata* (L.) R. BROWN - Keverorchis
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 24-5-1981

1211 *Maianthemum bifolium* (L.) - F.W. SCHMIDT - Dalkruid
Turnhout, elzenbroek, B5.47.14, 7-5-1981 (JA)
Tielen, schaduwrijke beekrand, C5.17.41, 16-5-1981

101 *Montia verna* NECK. - Klein Bronkruid
Oud-Turnhout, akkerland, B5.48.22, 5-4-1981
Lichtaart, vochtige weide, C5.17.41, 25-4-1981
Turnhout, vochtige zandplaat, B5.57.21, 26-4-1981

751 *Myosotis stricta* LINK ex ROEM. et SCHULT. Voorjaarsvergeet-mij-nietje
Weelde, droge heide, B5.28.14, 1-5-1981

Reuzenpaardenstaart begin augustus: onvruchtbare stengels 'mensenhoog'

Foto: A. Vermeijen

Tielen, spoorwegberm, B5.57.43, 2-5-1981 (RV en GE)
Weelde, vliegveld, B5.28.23, 9-5-1981
Turnhout, spoorwegberm, B5.57.41, 10-5-1981

1212 *Ornithogalum umbellatum* L. - Vogelmelk
Turnhout, hooiland, B5.38.33, 3-5-1981 (RO)
Tienen, spoorwegberm, C5.17.33, 26-5-1981

881 *Pedicularis sylvatica* L. - Heidekartelblad
Weelde, vliegveld, B5.28.41, 20-5-1981
Oud-Turnhout, onbemest hooiland, B6.41.11, 29-5-1981 (MS)

567 *Polygala serpyllifolia* HOSE - Liggende Vleugeltjesbloem
Turnhout, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981
Merksplas, droge heide, B5.37.14, 20-5-1981
Weelde, vliegveld, B5.28.23, 21-5-1981
Turnhout, vliegveld, B5.28.33, 22-5-1981
Oud-Turnhout, onbemest hooiland, B6.41.11, 29-5-1981 (MS)

1210 *Polygonatum multiflorum* (L.) ALL. Veelbloemige Salomonszegel
Lichtaart, dreef, C5.17.24, 2-5-1981
Lichtaart, houtkant, C5.17.41, 16-5-1981
Lichtaart, slootrand, C5.17.42, 16-5-1981

92 *Polygonum sachalinense* F. SCHMIDT PETROP. - Sachalinse Duizendknoop
Tienen, rand waterloop, C5.17.34, 17-4-1981

44 *Polypodium vulgare* L. subsp. *vulgare* - Eikvaren
Weelde, houtkant, B5.28.12, 1-5-1981

1178 *Potamogeton polygonifolius* POURR. Duizendknoopfonteinkruid
Kasterlee, roestsloot, C6.11.12, 22-3-1981
Kasterlee, vijver, C6.11.14, 16-4-1981
Arendonk, Goorke, B6.43.31, 23-5-1981
Kasterlee, Tikkebroeken, B5.58.44, 30-5-1981 (MS)

295 *Potentilla argentea* L. - Viltganzerik
Weelde, wegberm, B5.28.31, 9-5-1981
Turnhout, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981

221 *Ranunculus bulbosus* L. - Knolboterbloem
Weelde, grasland, B5.28.31, 9-5-1981
Turnhout, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981

230 *Ranunculus peltatus* SCHRANK - Schildvormige Waterranonkel
Lichtaart, vijver, C5.17.41, 25-4-1981

218 *Ranunculus sceleratus* L. Blaartrekkende Boterbloem
Arendonk, Goorke, B6.42.42 en B6.43.31, 23-5-1981
Turnhout, kanaaldijk, B5.38.34, 31-5-1981

553 *Reseda luteola* L. - Wouw
Weelde, wegberm, B5.28.23, 9-5-1981

257 *Ribes nigrum* L. - Zwarte Bes

Kasterlee, Tikkebroeken, B5.58.44, 30-5-1981 (MS)

939 *Sambucus racemosa* L. - Trosvlier

Turnhout, houtkant, B5.48.12, 30-4-1981
Tielen, elzenbroek, C5.17.23, 2-5-1981

310 *Sanguisorba officinalis* L. - Grote Pimpernel

Merksplas, rand van beek, B5.27.32, 12-4-1981

1308 *Scirpus cespitosus* L. - Veenbies

Kasterlee, Tikkebroeken, B5.58.44, 30-5-1981

1323 *Scirpus fluitans* L. - Vlottende Bies

Arendonk, Goorke, B6.43.31, 24-5-1981

**1037 *Senecio congestus* (R. BROWN) DC.
Moerasandijvie**

Arendonk, Goorke, B6.43.31, 24-5-1981

918 *Sherardia arvensis* L. - Blauw Walstro

Weelde, vliegveld, B5.28.14, 21-5-1981

136 *Spergula morisonii* BOREAU - Heidespurrie

Lichtaart, droge zandplaat in heide, C5.18.31, 11-4-1981

Retie, mulle heidegrond, C6.11.21 - C6.11.22 - C6.11.23, 16-4-1981

Weelde, droge heide, B5.28.12 en B5.28.14, 1-5-1981

Tielen, droge heide, B5.57.43, 2-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.23 - B5.28.31 - B5.28.41, 9-5-1981

Weelde, droge heideberm, B5.28.34, 17-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.32, 20-5-1981

Turnhout, vliegveld, B5.28.33, 22-5-1981

802 *Stachys sylvatica* L. - Bosandoorn

Turnhout, bosrand, B5.28.34, 17-5-1981

115 *Stellaria palustris* RETZ - Zeegroene Muur

Lichtaart, slootrand, C5.17.42, 16-5-1981

**504 *Teesdalla nudicaulis* (L.) R. BROWN -
Klein Tasjeskruid**

Lichtaart, droge slootrand, C5.18.31, 11-4-1981

Retie, mulle zandgrond, C6.11.23, 16-4-1981

Oud-Turnhout, droge slootrand, C6.11.21, 16-4-1981

Kasterlee, mulle zandgrond, C6.11.11 - C6.11.13, 20-4-1981

en nog een dertiental groeiplaatsen, die werden aangestreept in mei. Plantje van droge mulle zand- en heidegronden. 1981 bracht meer groeiplaatsen op dan de voorbije jaren. Deze, in de streek, nog vrij algemene soort wordt verder niet meer opgenomen.

859 *Veronica persica* POIR. - Grote Ereprijs

Turnhout, grasland, B5.27.41, 12-4-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.41, 20-5-1981

Vicia lathyroides. Lathyruswikke.

Foto: A. Vermeijen

395 *Vicia lathyroides* L. - Lathyruswikke

Weelde, hooiland, B5.28.31, 9-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.23, 9-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.34, 17-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.32 en B5.28.41, 20-5-1981

Weelde, vliegveld, B5.28.14, 21-5-1981

Turnhout, vliegveld, B5.28.33, 22-5-1981

399 *Vicia tetrasperma* (L.) SCHREB.

Vierzadige Wikke

Weelde, vliegveld, B5.28.14, 21-5-1981

Turnhout, vliegveld, B5.28.33, 22-5-1981

402 *Vicia villosa* ROTH. subsp. *varia* (HOST) CORB. - Bonte Wikke

Turnhout, herstelde kanaaldijk, B5.38.33, 31-5-1981

431 *Viola palustris* L. - Moerasviooltje

Kasterlee, natte weide bij elzenbroek C5.18.32, 11-4-1981

Turnhout, elzenbroek, B5.57.23, 18-4-1981 (GL)

Tielen, elzenbroek, C5.17.23, 2-5-1981

Lichtaart, elzenbroek, C5.17.41, 16-5-1981

Bibliografie

De Langhe J.E., L. Delvosalle, J. Duvigneaud, J. Lambinon, C. vanden Berghen, 1978. *Nouvelle Flore*

de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des Régions voisines, 2ième édition. Meise, Jardin botanique national de Belgique.

De Waele K., 1979. *De Nationale Plantenwerkgroep... doel en werking*. *Wielewaal* 45: 52-56.

Heimans E., H.W. Heinsius, J.P.Thijssse, 1965. *Geïllustreerde Flora van Nederland*, 21ste druk. Amsterdam-Antwerpen, W. Versluys.

Heukels H., S.J. van Ooststroom, 1970. *Flora van Nederland*, 16de druk. Groningen, Wolters-Noordhoff.

Jansen P., 1951. *Flora Neerlandica*, deel I, aflevering 2, *Gramineae*. Amsterdam, Koninklijke Nederlandsche Botanische Vereniging.

Kern J.H., Th.J. Reichgelt, 1954. *Flora Neerlandica*, deel I, aflevering 3, *Cyperaceae, Carex*. Amsterdam, Koninklijke Nederlandsche Botanische Vereniging.

Van Rompaey E., L. Delvosalle, 1979. *Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora*, 2de uitgave. Meise, Nationale Plantentuin van België.

Résumé

L'auteur nous donne un aperçu des plantes remarquables qu'il a découvert en Campine Turnhoutoise durant la période du 1 janvier jusqu'au 31 mai 1981.

A. Vermeijen, Weilandstraat 7, 2360 Oud-Turnhout.

Veelbloemige Salomonszegel.

Foto: L. Kusters

Verlaten zee

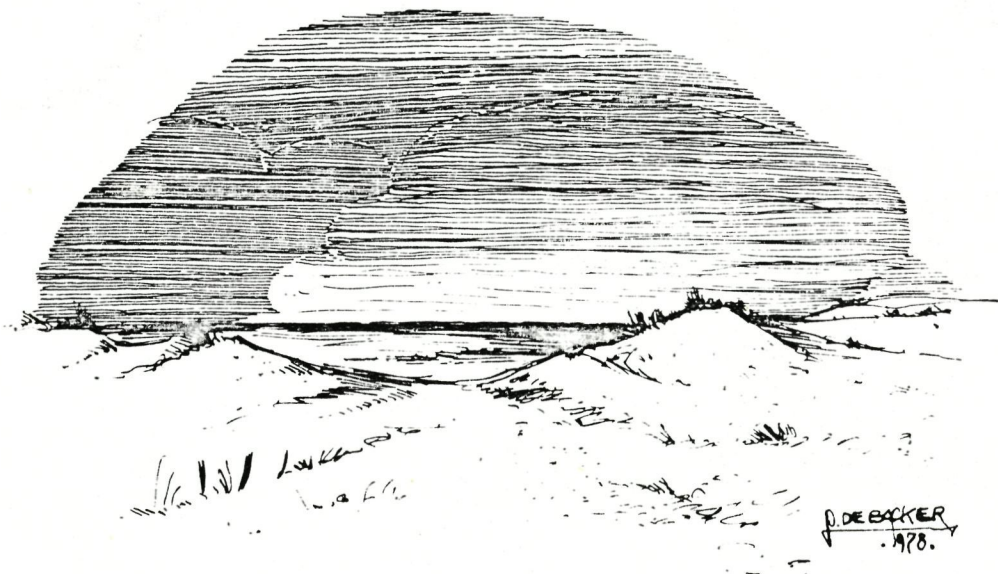
Omdat de zee nu in eenzaamheid
geboren ligt
voel ik mij zo machteloos
bij het staren naar
dit enig schouwspel
van wind en water.

Want op dit naakte strand
vergaan mijn woorden tussen vloed en zand.

Maar eeuwig blijft uw golvenlied
dat voor 't oog zoveel bewondering biedt.

Jozef Vandromme

uit: „Wachtend op de avond”, 1978.

Paddenoverzetactie door het Groencomité te Hasselt

door R. Jacobs en J.-L. Gillissen

Sinds het Koninklijk Besluit van 22 september 1980 worden bepaalde in het wild levende, inheemse diersoorten beschermd. Ook de amfibieën worden door dit besluit integraal beschermd. Men mag ze sinds deze datum niet meer vangen, vervoeren, doden, verstoren of verkopen. Ook de wetgever had dus gemerkt dat kikkers, salamanders en padden zeldzaam werden. Spijts alle goede bedoelingen moeten wij echter vaststellen dat alleen het beschermen van een diersoort niet voldoende is om de soort in stand te houden. Zeker zo belangrijk is het beschermen van de biotopen!

Als waterige milieus gedumpt of bevuild worden, worden de amfibieën ernstig in hun voortplanting bedreigd. Een van de essentiële kenmerken van deze dieren is immers dat zij voor de voortplanting volledig aan het water gebonden zijn. Zelfs de Gevlekte Landsalamander, die na zijn metamorfose nooit meer in het water terugkeert, baart zijn volledig ontwikkelde larfjes in snelstromende

bosbeekjes, door zijn staartuiteinde hierin onder te dompelen. Bescherming en behoud van de waterige milieus is dus essentieel voor het voortbestaan van de amfibieën. Dit kan reeds op kleine schaal gebeuren door het behouden en ontogankelijk maken van een veedrinkpoel, een brongebied, een bosbeekje,... Want al te vaak werden veedrinkplaatsen gedumpt omdat het water ondrinkbaar was door uitspoeling van pesticiden of industrieel afval, werden brongebieden drooggepompt voor waterwinning, werden beekjes rechtgetrokken in het kader van ruilverkavelingen,...

Op een bepaald ogenblik zullen de amfibieën zich dus op pad begeven naar hun paaiplaatsen. Het is hierbij vanzelfsprekend dat des te trager de amfibiesoort is, des te gevoeliger zij is voor ecologische barrières zoals wegen en andere vormen van gebiedsversnijding... Sommige amfibiesoorten stellen werkelijk minimale eisen aan de paaiplaats, en droppen hun eieren (of larven)

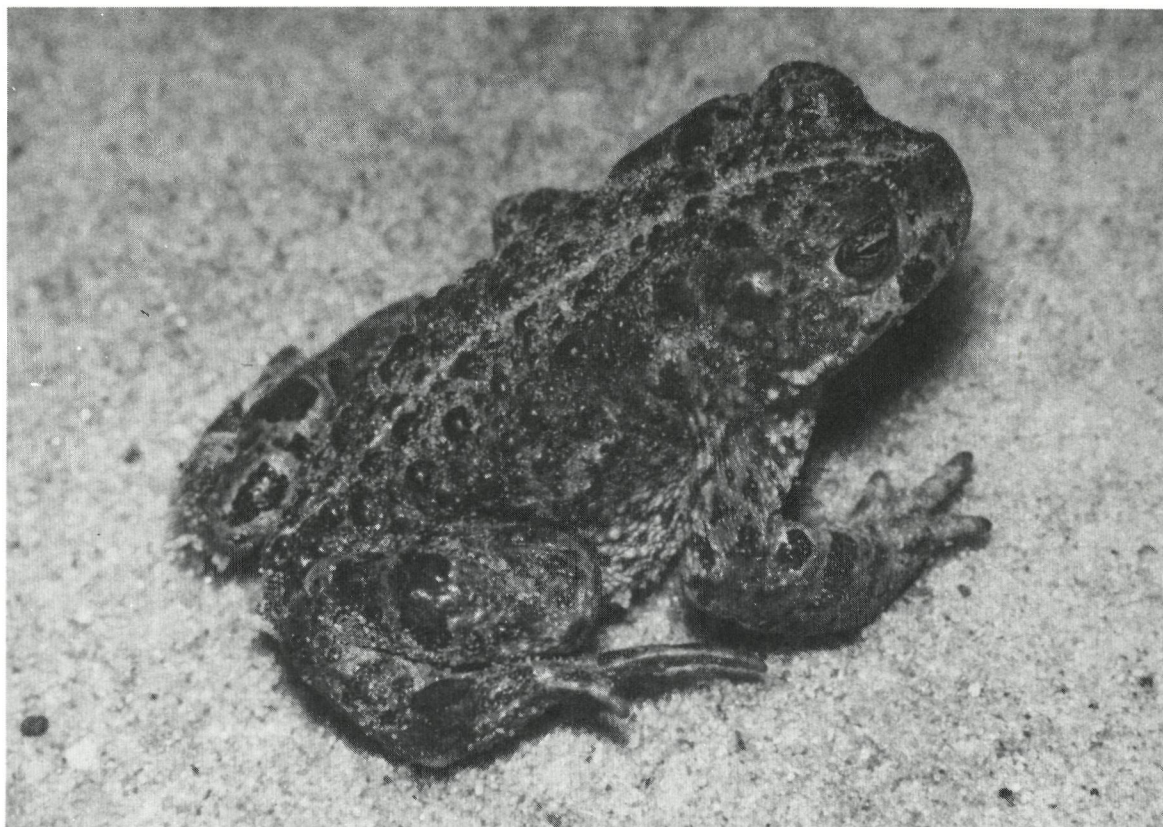

Foto: R. Willockx

in een willekeurig watertje, tot zelfs in een karrespoor toe. Andere soorten kennen een werkelijk gerichte trek naar welbepaalde waterige milieus. Een typisch voorbeeld hiervan zijn padden.

Vanaf begin maart tot half april, en dit afhankelijk van temperatuur en luchtvochtigheid kennen de padden een werkelijk explosieve trek naar hun paaiplaatsen. Op enkele dagen tijd trekken van 19 uur 's avonds tot 7 uur 's morgens honderden padden naar de vijvers, waar ze zelf ooit geboren werden. De tocht kan soms een tiental kilometers omvatten. De veel kleinere mannetjes (± 4 cm.) zitten de zwangere wijfjespadden op te wachten, maar in hun ijver grijpen ze alles wat ook maar enigszins beweegt. De wijfjes zijn als het ware hun gratis vervoermiddel naar de paaiplaats. Soms treft men zelfs wijfjes aan die meerdere mannetjes op hun rug meevoeren (wie sprak er over het zwakke geslacht?).

De houding waarbij het mannetje het wijfje met zijn voorste poten omarmt noemt men „amplexushouding”: het is echter geen paarhouding. De eigenlijke paring geschiedt immers pas in het water bij het afzetten van de eiersnoeren. In ons klein België met zijn uitgebreide weginfrastuur is het voor de koudbloedige, trage padden dan ook telkens weer een zware klus om heelhuids de veilige overkant van de weg te bereiken. Dergelijke oversteekplaatsen dichtbij een vijver kunnen dan ook een zeer desolate aanblik bieden als er honderden padden, waaronder vele in amplexushouding, door het voorbijrazende verkeer vermorzeld werden.

Hier ligt dan ook een taak voor de natuurverenigingen. Nadat men de oversteekplaatsen kent, kan men in een eerste fase bepaalde maatregelen uitwerken om de heentrek in veilige banen te leiden. Als men daarna over concreet cijfermateriaal beschikt, en als deze cijfers de moeite lonen, kunnen er meer bestendige oplossingen uitgewerkt worden. Het verzamelen van deze cijfers is echter geweldig arbeidsintensief, en mag dan ook niet onderschat worden.

Om een voldoende correct inzicht te verkrijgen zou men de betrokken weg volledig met plastic dienen af te zomen (40 cm hoog en 5 cm ingegraven) en iedere 20 à 30 meter een vangemmer ingraven, waarin de amfibieën terechtkomen als zij langs de afsluiting kruipen. Dit is meestal moeilijk te realiseren door uitmondende wegen en privé-uitritten. Men zal dan ook een nachtelijke permanentie dienen te voorzien om „buiten-de-schreef-lopers” op te vangen en over te zetten. Deze inspanningen zijn daarenboven slechts rendabel bij de gerichte explosieve heentrek van de padden. De terugtrek vanuit de vijvers, die gespreid verloopt tot eind september, loont de moeite niet meer.

Als permanente oplossingen kunnen geciteerd worden: 1) het afzomen van de weg en het aanbrengen van ondergrondse pijpen waarin de

amfibieën terechtkomen (in beide richtingen om de terugtrek niet te hinderen!); 2) het tijdelijk of permanent afsluiten van wegen waarop oversteekplaatsen voorkomen; 3) het aanleggen van een nieuwe paaivijver aan de andere zijde van de weg; 4) het plaatsen van verkeers- of waarschuwingsborden.

Ook het Groencomité te Hasselt werd einde maart geconfronteerd met een dergelijke oversteekplaats. Op 26 maart bleken tientallen padden overreden te zijn in de Borggravevijverstraat nabij de Genkersteenweg. Op weg naar de Cellebroeder- en Borggravevijvers werden zij massaal verrast door het verkeer. In een eerste fase werden een 50-tal meter fijnmazige ijzerdraad met een tiental vangemmers aangebracht op de meest cruciale oversteekplaatsen. De eerste nacht werden er 75 padden overgezet. De volgende morgen bleken er echter een zeer groot aantal padden overreden, waarvan vele in amplexushouding. Het was immers ondoenbaar de 600-meter lange straat volledig af te sluiten. Andere maatregelen drongen zich dus op. Er werd besloten aan nachtelijke permanentie te doen.

Iedere avond vanaf 19 uur waren onze mensen op post om de overstekende padden van de weg af te plukken en over te zetten. Deze inspanning werd dan gewoonlijk tot middernacht volgehouden. Vele voorbijgangers betoonden hun sympathie, en vele buurtbewoners hielpen ijverig mee. Soms werden er echter knotsgekke vragen gesteld: of wij egels aan het vangen waren, of wij soms kikkerbillen verkochten... De overgezette exemplaren werden geteld, en de cijfers liegen er niet om. Tot 7 april werden niet minder dan 4800 padden overgezet. Vanaf 7 april werd er niet meer geteld doordat de terugtrek reeds volop bezig was.

Toch vielen er tijdens onze actie nog 1300 verkeersslachtoffertjes. De verhouding tussen mannetjes- en wijfjespadden was in het begin

RESULTATEN PADDENOVERZETACTIE.

Datum	Overgezette padden	Overreden padden
26 maart	79	—
27 maart	748	—
28 maart	635	648 (eerste telling)
29 maart	296	66
30 maart	105	31
31 maart	152	23
1 april	237	11
2 april	440	24
3 april	316	92
4 april	279	102
5 april	300	11
6 april	1025	53
7 april	215	210
Totaal:	4827	1271

werkelijk opvallend: slechts 1 wijfje ten opzichte van 8 mannetjes. Deze verhouding werd naar 10 april toe minder uitgesproken: 1 wijfje tegenover 3 mannetjes. Andere amfibieën werden weinig aangetroffen: 3 Groene Kikkers, 2 Bruine Kikkers en 1 salamander maakten van onze overzetdienst gebruik. De overzet van padden bereikte een piek op 27 maart met 748 en op 6 april met 1025 exemplaren. Er werden een 500-tal manuren geklopt om de Borggravevijverstraat en de Gebannengroezenstraat af te speuren naar overstekende padden. Dergelijke, arbeidsintensieve bezigheden zijn in de tijd nauwelijks vol te houden!

Daarom werden aan het stadsbestuur voorstellen geformuleerd om een tijdelijke (tijdens de gerichte paaitrek) of een permanente afsluiting van het onbewoonde stuk van de Borggravevijverstraat te overwegen. Wat zin heeft het immers de amfibieën onvoorwaardelijk te beschermen, en ze dan massaal te laten overrijden door het verkeer?

Het is verheugend vast te stellen dat het Hasselts Schepencollege onze actie naar waarde geschat

heeft, en positief op ons schrijven heeft gereageerd.

Vanaf 1983 zullen de onbewoonde stukken van de Borggravevijver- en de Gebannengroezenstraat volledig afgesloten worden tijdens de paartrek tussen 19 uur 's avonds en 7 uur 's morgens. Het doorgaand verkeer zal op deze wijze onmogelijk zijn. Plaatselijk verkeer zal natuurlijk mogelijk blijven. Dit welwillend gebaar vanwege het schepencollege betekent een afdoende bescherming voor de plaatselijke padden tijdens de explosieve heentrek. Het Groencomité is dan ook ten zeerste verheugd over deze maatregel die een actieve bescherming van onze herpetofauna inhoudt. Voor Vlaanderen betreft het een unicum!

Het Groencomité van zijn kant zal niet nalaten de trekbeweging steekproefgewijs te volgen, en de resultaten kenbaar te maken.

Andere oversteekplaatsen kunnen steeds gemeld worden op het secretariaat van het Groencomité.

R. Jacobs, voorzitter, en J.-L. Gillissen, secretaris, Groencomité Hasselt, Breestraat 48, 3500 Hasselt.

Groene Kikker.

Foto: L. Kusters

Pas op voor je ogen...

door Karel de Waele

...want als je de „zere-ogenbloem” durft plukken krijg je 'zere' ogen.

Met dergelijke angstaanjagende verhaaltjes trachtte men vroeger de kinderen bang te maken, opdat ze niet in het koren zouden lopen en de oogst vernielen. Vele akkeronkruiden kregen daarom van die afschriknamen zoals deze voor de klaproos. Maar ik denk niet dat vele kinderen zich hierdoor lieten afschrikken, daarvoor was de „rode korenbloem” te aantrekkelijk. En ze leende zich te goed voor allerlei kinderspelletjes.

Welk meisje heeft de bloemblaadjes niet naar beneden omgebogen en dicht gesnoerd om er een prinsessepopje van te maken met een vuurrode jurk en een zwarte kanten kraag van fijne meeldraden? En welke jongen heeft niet getracht rode inkt te persen uit de bloemblaadjes van die „inktbloem”?

Zelfs haar echte naam klaproos herinnert aan een kinderspelletje. Men kan de vruchtdoos namelijk met een harde klap laten openspatten als men ze op het voorhoofd of op de platte hand slaat. Tenzij de naam eerder wijst op de rammelende, klapperende zaadjes in die zaaddoos.

Foto's: M. Vanderstraeten

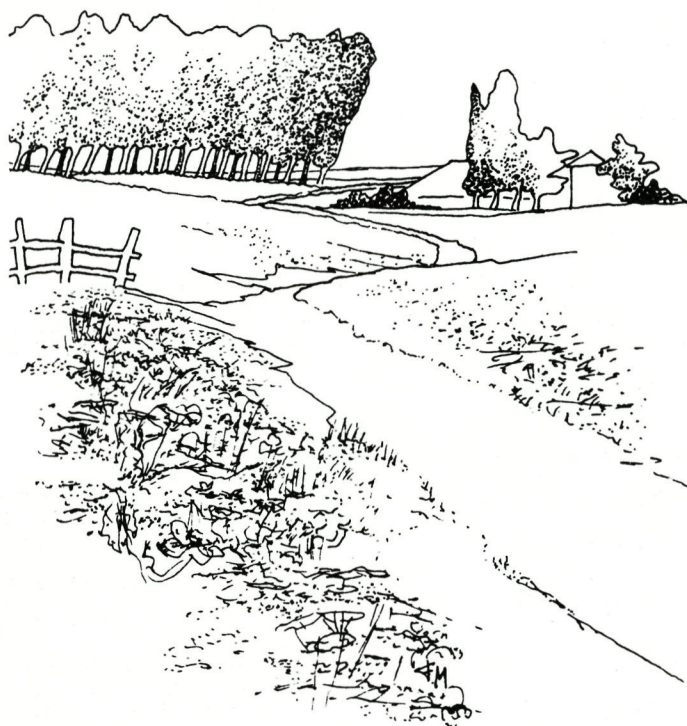
Diezelfde zaaddoos doet anderen echter denken aan een kaalkop; kaal wordt in het dialect verbasterd tot kol en zo spreekt men van de „kollebloem”. Datzelfde woord kol, met dezelfde betekenis, vindt men ten andere ook terug in kolgans, je weet wel, die gans met die witte, kale vlek op haar voorhoofd.

Heb je terloops die zaaddoos al eens goed bekeken, hoe ingenieus die ontworpen is, met die fijne gaatjes bovenaan onder die uitstekende gekartelde kroonrand. Zo dat de fijne zaadjes enkel bij hevige wind in het rond kunnen gestrooid worden. Zo dat de kans het grootst is dat ze ver van de moederplant zullen terecht komen.

Die zaadjes, of althans deze van slaapbol, een gevaarlijk broertje van de klapproos, worden in Nederland bv. veel gebruikt op de maanzaadbroodjes. Ze symboliseren er het manna in de woestijn. In tegenstelling met de slaapbol zelf

bevatten deze zaadjes geen gevaarlijke slaapverwekkende stoffen. De ingedroogde latex van de rijpe zaaddoos van de slaapbol levert immers het berucht opium. Daarin zit een heel stel alkaloiden zoals codeïne, narceïne, narcotine, morfine, thebaine en papaverine. Alkaloiden zijn organische stoffen die een basische (alkalische) reactie vertonen; ze worden in de geneeskunde gebruikt in specifieke gevallen. Zo verdooft codeïne de prikkelcentra van de hoest; morfine is pijnstillend en slaapverwekkend. De meeste alkaloiden zijn echter giftig vanaf een bepaalde dosis. Opium is daarenboven sterk verslavend. En dan bedenken dat men vroeger het sap van de slaapbol of van de klapproos durfde mengen in het kinderpapje opdat de zoetekes beter zouden slapen! Daarvan zullen de kindertjes wel meer dan 'zere ogen' gekregen hebben!

K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

Tekening: F. Matthé

Index jaargang 48 (1982)

samengesteld door M. van Mierlo

Ieder cijfer verwijst naar een bladzijde: aldaar kan de soort meer dan eens zijn genoemd. Naamgeving volgens de naamlijst verschenen in *Wielewaal* 47: 363-376. Een cijfer tussen haakjes verwijst naar een illustratie.

- Accipiter brevipes:** 136
 — *gentilis*: 71, 136, 148, 301, 323, 328, 364, 379, 400, 406, 418
 — *nisus*: 67, 70, 114, 136, 142, 163, 181, 184, 259, 302, 323, 328, 360, 362, 364, 365, 366, 379, 399, 400, 403, 404, 405, 408, 409
- Acrocephalus arundinaceus:** 46, 121, 123, 198, 310
 — *melanopogon*: 131, 150
 — *paludicola*: 150, 231, 349, 393
 — *palustris*: 72, 121, 123, 163, 198, 227, 231, 261, 279, 291, 323, 387
 — *schoenobaenus*: 72, 119, 163, 184, 185, 198, 310, 339, 387
 — *scirpaceus*: 72, 120, (121), 123, 163, 198, 231, 291, 339, 387
- Actitis hypoleucos:** 65, 119, 123, 163, 184, 257, 277, 305, 331, 383
- Aegithalos caudatus:** 68, 337, 388
 — — *major*: 151
- Alauda arvensis:** 66, 69, 181, 261, 313, 335
- Alca torda:** 169, 179, 180, 182, 186, 257, 259
- Alcedo atthis:** 66, 119, 149, 164, 181, 291, (308), 323, 385
- Alectoris chukar:** 148
- Alle alle:** 226, 321, 384, 419
- Alopochen aegyptiacus:** 229, 375, 392
- Ammoperdix griseogularis:** 142
- Anas acuta:** 49, 64, 99, 162, 194, 257, 300, 322, 326, 377
 — *clypeata*: 5, 14, 49, 64, 69, 100, 162, 164, 257, 300, 328, 377
 — *crecca*: 5, 14, 49, 64, 70, 98, 162, 257, 291, 300, 327, 376
 — *penelope*: 49, 64, 71, 98, 162, 194, 221, 230, 257, 299, 322, 326, 349, 376
 — *platyrhynchos*: 49, 64, 75, 99 (100), 125, 162, 164, 257, 259, 260, 291, 300, 327, 377
 — *querquedula*: 5, 14, 50, 70, 71, 100, 117, 123, 147, 194, 300, 321, 326, 377
 — *strepera*: 49, 64, 70, 73, 98, 162, 221, (299), 328, 376
- Anhinga rufa:** 142
- Anser albifrons:** 64, 162, 194, 228, 257, 321, 325, 353, 375
 — *anser*: 64, 162, 194, 257, 299, 325, 375, 392, 418
 — *brachyrhynchus*: 257, 321, 353, 375
 — *caerulescens*: 229, 230
 — *erythropus*: 228, 230
 — *fabalis*: 64, 71, 162, 194, 228, 321, 325, 353, 375, 392, 418
 — — *rossicus*: 321
 — *indicus*: 229
- Anthus campestris:** 46, 70, 72, 139, 197, 309, 313, 323, 340, 349, 385, 419
 — *cervinus*: 153, 226, 312, 385
 — *godlewskii*: 317
 — *novaezeelandiae*: 313, (314), (315), 323, 385
 — — *richardi*: 226
 — *pratensis*: 15, 66, 154, 182, 313, 340, 385
 — *petrosus littoralis*: 180, 184, 226, 323, 386
 — *spinoletta*: 198, 385
 — — *spinoletta*: 323, 419
 — *trivialis*: 66, 117, (118), 123, 197, 231, 291, 340, 385
- Apus affinis:** 142
 — *apus*: 66, 119, 123, 180, 184, 197, 226, 308, 318, 323, 334, 385, 419
 — *melba*: 131, 312, 318, (318)
 — *pallidus*: 131
- Aquila chrysaetos:** 136, 138, 148, 222, 231
 — *clanga*: 136, 141, 148
 — *helica*: 136
 — *pomarina*: 136
 — *rapax*: 136, 137
- Ardea cinerea:** 64, 97, 145, 147, 163, 181, 182, 193, (194), 257, 259, 260, 298, (298), 321, 325, 343, 374
 — *purpurea*: 71, 121, 123, 139, 147, 193, 230, 298, 321, 325, 374
- Ardeola ralliodes:** 131, 139, 147, 220, 230, 298, 321, 418
- Arenaria interpres:** 72, 257, 305, (306), 322, 383
- Asio flammeus:** 66, 176, (178), 197, 308, 334, 385
 — *otus*: 66, 75, 149, 291, 322, 334, 385
- Athene noctua:** 72, 145, 149, 291, 334
- Aythya collaris:** 221, 344
 — *ferina*: 49, 64, 69, 100, 147, 162, 257, 300, 328, 344, 377
 — *fuligula*: 49, 64, 101, 162, 183, 257, 259, 300, 328, 344, 377
 — *marila*: 50, 101, 194, 221, 257, 300, 322, 344, 349, 377
 — *nyroca*: 101, 139, 147, 221, 230, 322, 377
- Bombycilla garrulus:** 312, 386
- Botaurus stellaris:** 71, 97, 163, 298, 321, 343, 374
- Branta bernicla:** 147, 194, 229, 257, 321, 353, (359), 375
 — — *bernicla*: 353, (353)
 — — *hrota*: 221, 353, (356), (357), (358)
 — *canadensis*: 64, 229, 230, 299, 326, 418
 — *leucopsis*: 132, 162, 230, 321, (323), 353
 — *ruficollis*: 229, 312, 321, 392
- Bubulcus ibis:** 131, 141, 220
- Bucephala clangula:** 49, (53), 64, 102, 194, 221, 257, 259, 260, 326, 349, 378, 392, 418
 — *islandica*: 230
- Burhinus oedionemus:** 139, 141, 149, 223
- Buteo buteo:** 64, 70, 136, 163, 291, 302, 323, 328, 360, 362, 364, 365, 366, 379, 399, 400, 401, 402, (402), 403, 404, 405, 408, 409
 — — *vulpinus*: 137, (137), 148, 231
 — *lagopus*: 71, 175, (175), 221, (222), 231, 312, 323, 379, 392, 418
 — *rufinus*: 136, 139, 141, 146, 148
- Calandrella brachydactyla:** 131, 139, 226, 385
 — *rufescens*: 139, 150
- Calcarius lapponicus:** 200, 323, 389
- Calidris alba:** 195, 223, 257, 259, 303, 381
 — *alpina*: 140, 185, 257, 259, 273, (273), 304, 322, 382
 — *canutus*: 195, (196), 257, 273, 303, (304), 322, 381
 — *ferruginea*: 196, 304, 322, 381, (382), 393
 — *maritima*: 196, 257, 304, 322, 382, 418
 — *melanotos*: 223, 322
 — *minuta*: 72, 149, 195, 304, 381
 — *temminckii*: 149, 175, 195, 231, 304, 381
- Calonectris diomedea:** 147, 233, (233), 234, 372
 — — *borealis*: 234, (235), (236)
 — — *diomedea*: 234
- Caprimulgus europaeus:** 66, 73, 122, 197, 243, (243), 308, 334, 385
- Carduelis cannabina:** 68, 261, 291, 341, 389
 — — *bella*: 152
 — *carduelis*: 68, 261, 341, 389
 — *chloris*: 68, 180, 341, 389
 — *flammea*: 68, 184, 341, 389
 — — *cabaret*: 228
 — *flavirostris*: 72, 184, 200, 231, 323, 341, 389
 — *hornemanni*: 231
 — — *exilipes*: 228, (228)
 — *spinus*: 68, 199, 259, 310, 341, 365, 389
- Cephus grylle:** 171, 176, 179
- Certhia brachydactyla:** 68, 75, 181, 261, 291, 338
 — *familiaris familiaris*: 388

- Ceryle rudis*: 141, 150, (150)
Cettia cetti: 226, 291, 309, 386
Charadrius alexandrinus: 117, 123, 141, 145, 149, 195, 202, 206, (207), 215, 217, 303, 322, 381
— *asiaticus*: 146, 148
— *dubius*: 72, 117, 123, 195, 202, 206, 215, 217, 257, 303, 331, 380
— *hiaticula*: 72, 185, 195, 202, 205, 217, 223, 257, 303, 322, 380
— *leschenaultii*: 139, 148, 223
— *morinellus*: 223, 303, 381
Chettusia gregaria: 139
— *leucura*: 139
Chlidonias hybrida: 132, 139, 145, 149, 225, 231, 393
— *leucopterus*: 139, 349, 393
— *niger*: 46, 65, 120, 123, 139, 196, (196), 257, 259, 261, 307, (307), 323, 333, 384, (384)
Ciconia ciconia: 122, 145, 147, (147), (151), 193, 298, 375
— *nigra*: 137, 220, 298, 321, 375, 392
Cinclus cinclus: 183, 237, (237)
— — *aquaticus*: 237
— — *cinclus*: 237
Circus gallicus: 136, 148, 231
Circus aeruginosus: 64, 136, 139, 141, 301, 322, 328, 379, 400, 406
— *cyaneus*: 64, 73, 136, 164, 301, 323, 328, 360, 362, 364, 365, 379, 400, 406, 408
— *macrourus*: 136, 148
— *pygargus*: 46, 121, 123, 136, 195, 301, 323, 379, 400, 407
Cisticola juncidis: 72, 349, 393
Citellus citellus: 139
Clamator glandarius: 131, 146, 149, 226
Clangula hyemalis: 50, 101, 173, 194, (195), 221, 230, 301, 322, 378, 392
Coccothraustes coccothraustes: 72, 341, 389
Columba livia: 184, 185
— *oenas*: 66, 75, 181, 308, 333
— *palumbus*: 66, 180, 334, 384
Coracias garrulus: 141, 146, 149, 226
Corvus corax: 152, 181, 184, 230, 231
— *corone*: 55
— — *corone*: 57, 68, 152, 259, 262, 336
— — *cornix*: 68, 152, 182, 186, 199, 259, 261, 310, 336, (388), 389, 393
— *frugilegus*: 55, 68, 181, 183, 199, 259, 310, 336, 389
— *monedula*: 55, 68, 180, 181, 183, 184, 259, 336
— — *soemmeringii*: (151), 152
Coturnix coturnix: 122, 142, 148, 195, 302
Crex crex: 122, 148, 179, 181, 184, 185, 222, 302, 418
Cuculus canorus: 66, 118, (119), 123, 197, 226, 231, 308, 334, 384
Cygnus columbianus bewickii: 71, 97, 162, 194, 321, 375
— *cygnus*: 64, 97, 162, 194, 228, 321, 326, 375
— *olor*: 71, 97, 181, 182, 183, 186, 257, 326, 375

Delichon urbica: 66, 119, 123, 181, 197, 336, 385
Dendrocopos major: 66, 69, 75, 291, 335
— *medius*: 226
— *minor*: 72, 291, 309, 335, 385
— *syriacus*: 150
Dryocopus martius: 66, 70, 73, 309, 335, 385

Egretta alba: 139, 147, (148), 220, 230, 374
— *garzetta*: 131, 140, (140), 145, 147, 220, 230, 298, 312, 321, 349, 374, 392
Elanus caeruleus: 137
Emberiza caesia: 131, 138, (143), 145, 152
— *cineracea*: 146, 152
— *cirius*: 228
— *citrinella*: 68, 70, 342, 390
— *hortulana*: 46, 152, 200, 323, 390, 393
— *leucocephala*: 228
— *melanocephala*: 131
— *pusilla*: 228
— *schoeniclus*: 68, 69, 180, 291, 340, 342
Eremophila alpestris: 72, 137, 146, 197, 323, 335, 385
— — *penicillata*: 150
Erithacus rubecula: 67, 339

Falco cherrug: 136, 138
— *columbarius*: 64, 70, 175, 187, 195, 323, 328, 360, (360), 380, 400, 407
— *eleonora*: 137
— *naumanni*: 136, 139, 141, 145, 148
— *peregrinus*: 72, 136, 138, 141, 183, 184, 187, 195, 322, 364, 380, 393, 400, 407
— — *peregrinus*: 148
— *rusticolus*: 137, 187, (187)
— *subbuteo*: 65, 73, 119, 123, 136, 195, 231, 302, 323, 328, 380, 393, 400, 405, 408
— *tinnunculus*: 65, 75, 136, 181, 186, 302, 328, 360, 379, 399, 402, 404, 405, (406), 408, 409
— *vespertinus*: 72, 136, 222, 231, 328, 349, 380, 393, 400, 407, 408
— — *vespertinus*: 148
Ficedula albicollis: 150
— *hypoleuca*: 67, 120, 123, 177, 199, 227, 242, 310, 340, 388
— *parva*: 419
Fratercula arctica: 182, 226, 321
Fringilla coelebs: 68, 181, 261, 340, 341, 365, 389
— *montifringilla*: 68, 199, 228, 310, 323, 341, 389
Fulica atra: 65, 69, 70, 104, 125, 162, 182, (195), 302, 331, (376), 380
Fulmarus glacialis: 173, (179), 182, 186, 220, 257, 259, 297, 321, 372

Galerida cristata: 72, 309, 335, 345
Gallinago gallinago: 5, 14, 46, 65, 164, 184, 201, 202, 208, (209), 215, 217, 304, 332, 382, (382)
— *media*: 72, 231, 331, 349, 383
Gallinula chloropus: 65, 104, 125, 260, 291, 331
Garrulus glandarius: 68, 336
— — *rufitergum*: 181
Gavia adamsii: 219
— *arctica*: 95, 173, 349, 371
— *immer*: 95, 230, 371
— *stellata*: 95, 173, 193, 219, 257, 260
Gelochelidon nilotica: 140, 149, 224, 231, 322, 349, 419
Geronticus eremita: 142
Glareola nordmanni: 139
— *pratincta*: 131, (138), 139, 141, 149
Grus grus: 72, 137, 139, 146, 148, 195, 303, 321, 331, 380, 418
Gyps fulvus: 136, 138, 148, 231

Haematopus ostralegus: 5, 7, 65, 70, 182, 184, 186, 202, 203, (203), 215, 217, 257, 259, 272, 303, 322, 331, 380
Halcyon smyrnensis: 145, 149
Haliaeetus albicilla: 71, 141, 145, 147, 174, 221, 231, 328, 379
Hieraaetus fasciatus: 136, 142, 148
— *pennatus*: 136, 231
Himantopus himantopus: 72, 132, 141, 148, 195, 202, 215, 217, 223, 303, 331, 349, 393
Hippoboscus icterina: 72, 122, 123, 198, 231, 261, 279, 291, 323, 339, 387, 419
— *pallida*: 131, 150
— *polyglotta*: 226, 279, 312
Hirundo daurica: 131, 142
— *rustica*: 59, 66, 117, 123, 197, 261, 336, 385
Hydrobates pelagicus: 183, 186, 220, 230, 321, 373

Irania gutturalis: 146
Ixobrychus minutus: 46, 121, 123, 139, 147, 193, 298, 374

Jynx torquilla: 72, 119, 123, 150, 164, 197, 226, 231, 309, 335, 385

Ketupa zeylonensis: 142

Lanius collurio: 46, 72, 75, 122, 150, 199, 210, (210)
— *excubitor*: 46, 66, 70, 75, 177, 291, 310, 323, 341, 388
— *minor*: 150
— *nubicus*: 150
— *senator*: 131, 150, 227
Larus argentatus: 65, 179, 186, 307, 322, 333
— *cachinnans*: 349, 383, 418
— — *cachinnans*: 149, 307
— — *micahellis*: 149, 349, (306)

- canus: 65, 184, 233, 306, (306), 322, 333
- fuscus: 175, 182, 186, 306, 383
- genei: 140, 149
- hyperboreus: 176, 196, 224, (225), 231, 259, 312, 322, 349, 384, 419 (144)
- marinus: 72, 175, 307, 333
- melanocephalus: 72, 145, 149, 196, 223, (224), 231, 259, 306, 312, 322, 333, 383, 393, 418
- minutus: 72, 145, 196, 257, 259, 306, 322, 383
- ridibundus: 65, 69, 73, 181, 186, 260, 306, 322, 333, 383
- sabini: 223, 231, 383, 393
- Limicola falcinellus*: 140
- Limosa lapponica*: 196, 257, 304, 322, 383
 - *limosa*: 5, (12), 65, 70, 116, 163, 164, 202, 205, 210, (211), 215, 217, 223, 257, 304, 332, 382
- Locustella luscinioides*: 46, 120, 123, 198, 309
 - *naevia*: 72, 120, (120), 123, 184, 198, 291, 309, 323, 387
- Loxia curvirostra*: 311, 349, 389, (389), 419
- Lullula arborea*: 43, 66, 70, 73, 116, 123, 309, 323, 335, 385
- Luscinia megarhynchos*: 72, 119, 123, 198, 261, 291, 309, 323, 338
 - *svecica*: 72, 117, 123, 164, 338, 386, 419
 - *cyanecula*: 112, 198, 309
- Lymnocyrtus minimus*: 196, 331, 344, 382

- Marmaronetta angustirostris**: 392
- Melanitta fusca*: 102, 174, 257, 259, 301, 378
 - *nigra*: 50, 101, 174, 194, 257, 259, 301, 378
- Melanocorypha bimaculata*: 146, 150
 - *calandra*: 131, 139
- Mergus albellus*: 50, 102, 195, 221, 260, 322, 378
 - *merganser*: 49, 70, 103, 195, 257, 322, 378
 - *serrator*: 50, 71, 103, 184, 195, 221, 257, 259, 301, 322, 378
- Merops apiaster*: 133, 137, 142, 149
 - *superciliosus*: 142
- Miliaria calandra*: 72, 323, 390
- Milvus migrans*: 71, 136, 141, 195, 221, 301, 322, 328, 349, 378, 392, 408, 418
 - *milvus*: 64, 70, 71, 137, 195, 301, (301), 322, 328, 349, 364, 379, 392, 400, 407
- Monticola saxatilis*: 146
- Montifringilla nivalis*: 138
- Motacilla alba*: 66, 70, 386
 - *alba*: 341
 - *yarellii*: 182, 184, 198, 226, 323, 393
 - *cinerea*: 72, 182, 309, 323, 340, 386
 - *flava*: 5, 66, 117, 123, 226, 317, 340, 386
 - *beema*: 150
 - *feldegg*: 150
 - *flava*: 198
 - *flavissima*: 226, 312, 323, 393
 - *thunbergi*: 226, 312, 349, 393
- Muscicapa striata*: 67, 121, 123, 183, 199, 291, 340, 388

- Neophron percnopterus*: 136, 141, 142, 146, 148
- Netta rufina*: 50, 71, 100, 139, 194, 300, 326, 377, 392
- Nucifraga caryocatactes*: 72, 227, 393
- Numenius arquata*: 5, 14, 65, 73, 140, 163, 186, 202, 217, 257, 259, 276, 304, 322, 332, 345, 383
 - *phaeopus*: 65, 73, 118, 123, 163, 196, 223, 231, 257, 304, 312, 322, 332, 345, 383
- Nycticorax nycticorax*: 131, 147, 220, 298, 321, 374, 392, 418

- Oceanodroma leucorhoa*: 183, 220, 230, 373
- Oenanthe finschii*: 137, 151
 - *hispanica*: 131, 151
 - *melanoleuca*: 151
 - *isabellina*: 131, 139, 151
 - *oenanthe*: 46, 67, 70, 73, 119, 123, 184, 198, 261, 309, 323, 338, 386, (387)
 - *leucorhoa*: 226, 261
 - *pleschanka*: 131
- Oriolus oriolus*: 68, 121, 123, 199, 227, 291, 310, 336, 388
- Otus tarda*: 222, 312
- Otus scops*: 131, 145, 149, (150)
- Oxyura jamaicensis*: 230, 378
 - *leucocephala*: 139, 140, 230
- Pandion haliaetus*: 71, 136, 141, 195, 302, 322, 328, 379, 392, 399, 400, 407, 418
- Panurus biarmicus*: 199, 227, 388
- Parus ater*: 67, 337, 388
 - *hibernicus*: 181
 - *caerulus*: 67, 69, 75, 181, 337
 - *cinctus*: 177
 - *cristatus*: 68, 69, 337, 388
 - *lugubris*: 152
 - *major*: 67, 69, (70), 75, 114, (114), 181, 261, 337
 - *montanus*: 68, 69, 75, 337
- Passer domesticus*: 57, 68, 142, 152, 180, 184, 262, (262), 342, 345, (345)
 - *hispaniolensis*: 152
 - *moabiticus*: 142
 - *montanus*: 68, 152, 340, 342
- Pelecanus crispus*: 140, 145, 146, 147
 - *onocrotalus*: 139, 140, 147
- Perdix perdix*: 65, 330
- Perisoreus infaustus*: 230
- Pernis apivorus*: 71, 136, 137, 195, 230, 291, 301, 322, 328, 378, (378), 399, 400, 407, 408
- Petronia brachydactyla*: 142
 - *petronia*: 152
- Phalacrocorax aristotelis*: 182, 220, 418
 - *aristotelis*: 374
 - *desmarestii*: 147
 - *carbo*: 71, 97, 181, 182, 186, 193, 257, 298, 321, (374)
 - *sinensis*: 374
 - *pygmaeus*: 139, 147, 230
- Phalaropus fulicarius*: 223, 231, 383
 - *lobatus*: 140, 176, 185, 231, 305, 383, 393, 418
 - *tricolor*: 223, 383
- Phasianus colchicus*: 65, 69, 70, 330
- Philomachus pugnax*: 46, 65, 145, 149, (216), 217, 257, 304, 322, 331, 382
- Phoenicopterus ruber*: 71, 139, 140, 141, 145, 147, 375
 - *chilensis*: 321, 375
- Phoenicurus ochruros*: 67, 117, 123, 198, 339, 386
 - *phoenicurus*: 67, 70, 75, 119, 123, 198, 291, 339, 386
- Phylloscopus borealis*: 176
 - *collybita*: 67, 75, 116, 123, 163, 198, 323, 339, 387
 - *fuscatus*: 419, (419)
 - *inornatus*: 227
 - *proregulus*: 323, 387, (387), 419
 - *sibilatrix*: 67, 120, 123, 198, 310, 339, 387
 - *trochilus*: 67, 75, 117, 123, 163, 180, 198, 231, 261, 279, 291, 339, 340, 387
- Pica pica*: 68, 180, 336
- Picus viridis*: 66, 69, 75, 291, 335
- Platalea leucorodia*: 118, 123, 147, 194, 298, 321, 349, 375, 392
- Plectrophenax nivalis*: 259, 323, 389
- Plegadis falcinellus*: 139, 147
- Pluvialis apricaria*: 72, 163, 185, 195, 202, 217, 257, 303, 331, 381, 393
 - *squatarola*: 72, 195, 257, 303, 322, 331, 381
- Podiceps auritus*: 71, 97, 230, 312, 321, 324, 372, 392
 - *cristatus*: 71, 96, 162, 183, 257, 259, 297, 324, 371
 - *griseogena*: 97, 219, 259, 297, 321, 371
 - *nigricollis*: 71, 97, 139, 145, 193, 219, 297, 321, 324, 372, 418
- Polysticta stelleri*: 173
- Porphyrio porphyrio*: 125, (125), (126), 393, 418
 - *aegypticus*: 126
 - *caspicus*: 126
 - *porphyrio*: 126
 - *seistanicus*: 126
- Porphyryla alleni*: 133
- Porzana parva*: 146, 148, 231
 - *porzana*: 148, 302, 380, 393
 - *pulsilla*: 146, 148, 222
- Prinia gracilis*: 141
- Prunella collaris*: 131, 138, 150
 - *modularis*: 66, 69, 75, 181, 340
 - *ocularis*: 138
- Psittacula krameri*: 240, (240), 370
 - *krameri*: 241

- — manillensis: 241
- Pterocles alchata*: 142
 - orientalis: 139, 140, 142
- Puffinus griseus*: 220, 372
 - puffinus: 183, 220, 373, 392
 - — yelkouan: 147
- Pycnonotus barbatus*: 141
- Pyrrhocorax graculus*: 55
 - pyrrhocorax: 152, 182, 184
- Pyrrhula pyrrhula*: 68, 291, 341, 389
 - — pyrrhula: 228, 231, 389
- Rallus aquaticus*: 65, 104, 125, 146, 148, 331, 380, (380)
- Recurvirostra avosetta*: 72, 202, 213, (214), 215 (215), 217, 257, 277, 303, 322, 331, 380
- Regulus ignicapillus*: 310, 388
 - regulus: 67, 69, 73, 181, 340, 387
- Remiz pendulus*: 151
- Rhodopechys sanguinea*: 138
- Riparia riparia*: 59, 66, 90, 118, 123, 184, 197, 226, 309, 336, 385
- Rissa tridactyla*: 171, 176, 179, 180, 182, 196, 231, 257, 259, 307, 322, 384
- Saxicola rubetra*: 67, 120, 123, 164, 198, 309, 323, 338, 386
 - torquata: 15, 67, 116, 123, 163, 180, 182, 198, 291, 323, 338, 386
- Scolopax rusticola*: 65, 183, 201, 257, 322, 331, 344, 382
- Serinus pusillus*: 138, 152
 - serinus: 117, 123, 199, 389
- Sitta europaea*: 68, 181, 310
 - kruperi: 145, 152
 - neumayer: 142, 145, 152
 - tephronata: 142
- Somateria mollissima*: 50, 71, 101, 257, 300, 326, 377
- Stercorarius longicaudis*: 231
 - parasiticus: 174, 196, 223, 305, 312, 383, 393
 - pomarinus: 312, 383
 - skua: 306, 383, 393, 418
- Sterna albifrons*: 122, 141, 149, 225, 257, 307, 322, 384
 - caspia: 149, 224, 322
 - dougallii: 186, 225, 231, 312, 322
 - hirundo: 72, 119, 123, 141, (141), 149, 163, 182, (183), 196, 225, 231, 257, 307, 312, 322, 333, 383
 - paradisaea: 122, 312, 322, 349
 - sandvicensis: 122, (122), 149, 182, 184, 196, 225, 257, 307, (311), 384
- Streptopelia decaocto*: 66, 181, 242, 334
 - turtur: 66, 69, 120, 123, 141, (141), 186, 197, 308, 334, 384, 419
- Strix aluco*: 72, 145, 149, 291, 334
- Sturnus vulgaris*: 68, 181, 261, 341
- Sula bassana*: 173, (174), 181, 182, 257, 259, 297, 373, (373)
- Sylvia atricapilla*: 67, 117, (117), 123, 150, 163, 198, 261, 279, 323, 339, 387
 - borin: 67, 120, 123, 163, 198, 279, 339, 387
 - cantillans: 131
 - conspiciata: 131
 - communis: 67, 75, 119, 123, 163, 198, 231, 279, 291, 339, 387
 - curruca: 67, 75, 120, 123, 150, 198, (199), 227, 291, 323, 339, 387
 - melanocephala: 131
 - mystacea: 142
 - nisoria: 150, 227
 - ruppelli: 131, (146), 150
- Tachybaptus ruficollis*: 14, 64, 69, 96, 147, 260, 291, 297, 325, 331, 371, (372)
- Tadorna ferruginea*: 139, 140, 145, 147, 194, 229, 299, 326, 375, 392
 - tadorna: 50, 64, 73, 98, 162, 186, 257, 259, 299, 321, 326, 376, 408
- Tetrao tetrix*: 46, 65, 70, 73, 330, 380
- Tetraogallus caspicus*: 138
- Tichodroma muraria*: 138, 261
- Tringa erythropus*: 65, 149, 163, 176, 196, 257, 305, 322, 331, 383
 - glareola: 72, 122, 163, 196, 305, 322, 331, 383
 - nebularia: 65, 149, 163, 176, 196, 257, 305, (305), 322, 332, 383
 - ochropus: 65, 163, 276, 305, 331, 383
 - stagnatilis: 139, 149, 312, 383, 393
 - totanus: 5, (19), 46, 65, 70, 73, 149, 163, 185, 202, 212, (213), 215, 217, 257, 277, 305, 322, 332, 383
 - — robusta: 223, 231
- Troglodytes troglodytes*: 66, 69, 75, 180, 338
- Turdus iliacus*: 67, 198, 309, 338, 386
 - merula: 67, 75, 261, 338
 - philomelus: 67, 75, 181, 184, 261, 338
 - pilaris: 67, 198, 227, 309, 338, 349, 365, 386
 - torquatus: 60, 72, 151, 164, 198, 231, 323, 338, 386
 - — alpestris: 60
 - — torquatus: 60
 - viscivorus: 67, 338, 360, 386
- Tyto alba*: 142, 149, 291, 308, 385
- Upupa epops*: 72, 122, 149, 197, 309, 344, 385, 393
- Uria aalge*: (169), (170), 179, 180, 182, 186, 197, 257, 259, 307, 321, 384
 - — aalge: 169
 - — albionis: 169
 - lomvia: 169, (169), (170), 171
- Vanellus spinosus*: 139, 141, 145, 148, (148)
 - vanellus: 5, 65, 184, 185, 201, 202, 204, (204), 215, 217, 257, 291, 303, 322, 331, 381
- Xenus cinereus*: 276, (276)

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad „De Wielewaal” publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé” en „summary” door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept en door haakjes omgeven.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuuraanhalingen moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden. Indien overnames uit plaatselijke bladen van Wielewaal-afdelingen overwogen worden zal hierover eerst met de auteur worden overlegd.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

DE WIELEWAAL

JAARGANG 48 - DECEMBER 1982

D. DRAULANS, M. SMETS, L. VAN GILS. Trek van dagroofvogels <i>Falconiformes</i> in de omgeving van Mol tijdens het najaar van 1981.	397
G. LUYTS. Juridisch instrumentarium inzake landschapsbehoud ten behoeve van gemeentebesturen.	410
Opmerkelijke ornithologische meldingen.	418
K. DE WAELE. Een rotswand met Tongvaren... in Vlaanderen!!!	420
A. VERMEIJEN. Zeldzame planten in de Turnhoutse Kempen - aflevering 6 (1 januari - 31 mei 1981).	422
J. VANDROMME. Verlaten zee.	427
R. JACOBS, J.-L. GILLISSEN. Paddenoverzetactie door het Groencomité te Hasselt.	428
K. DE WAELE. Pas op voor je ogen.	431

Titelblad: Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus* en Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla* — Foto: R. François